

Diputació
Barcelona

Fòrum de Regidors i Regidores de Cultura

Política cultural i diversitat(s)

FÒRUM DE REGIDORS I REGIDORES DE CULTURA

Política cultural i diversitat(s)

Índex

Presentació

1. Anàlisi del context. Conceptes clau
 - 1.1. La perspectiva intercultural
 - 1.2. La Diversitat, font de creativitat?
2. Les polítiques culturals i la diversitat avui. Punts forts i punts febles
 - 2.1. És present la diversitat en la programació cultural del nostre municipi?
 - 2.2. El paper dels agents socioculturals
 - 2.3. Els espais públics com a espais d'expressió cultural i cohesió social
 - 2.4. El paper dels equipaments culturals
 - 2.5. La difusió de les propostes culturals
3. Propostes d'actuació
 - 3.1. Transversalitat i treball en xarxa
 - 3.2. Noves formes d'expressió cultural
 - 3.3. La memòria històrica com expressió de diversitat i convivència ciutadana
 - 3.4. Potenciar la interacció entre els factors de diversitat
 - 3.5. Potenciar i incorporar noves formes d'expressió cultural
4. Conclusions
5. Referències

Annexos

Taula: Punts forts i punts febles de les polítiques locals d'interculturalitat
Bibliografia elaborada per a Interacció 2008

Crèdits

“L'encontre amb l'altre, amb éssers humans diferents, constitueix des de sempre, l'experiència fonamental i universal de la nostra espècie”

Ryszard Kapuscinski

Presentació

A principis del segle XXI les transformacions socials es caracteritzen per la percepció que van més ràpides que en altres períodes de la història. Per una banda un augment de la pluralitat de les migracions internacionals, la mobilitat interna, les estructures socials (com la família, en permanent canvi i pluralitat de formes) i per una altra, la crisi econòmica que configuren un context d'una certa inestabilitat, que filòsofs com Bauman anomenen la *societat líquida* (2006) o la *societat del risc* d'Ulrich Beck (2002). A més, aquests canvis es viuen al món local, als espais de proximitat, i són les administracions locals les que han de donar resposta a aquests reptes.

D'aquí, la necessitat d'analitzar en profunditat i concretar línies d'actuació per part dels propis responsables municipals. Davant de la importància de la temàtica, sorgeix la proposta de crear un grup de treball que elabori conclusions sobre l'aplicació de polítiques culturals locals integradores.

La premissa de partida que ha emmarcat el treball del grup ha estat la següent :

La garantia d'un accés igualitari a la cultura per a tothom, implica que la política cultural local ofereixi oportunitats per a la participació, l'expressió lliure de la diversitat i el desenvolupament d'accions culturals adreçades, no només a la diversitat derivada de la immigració i la pròpia realitat local, sinó també a qualsevol gènere, edat, classe social o condició física (discapacitats).

Ara bé, per tal d'afavorir l'eficàcia i concreció del treball, s'ha decidit centrar la dinàmica en la diversitat cultural i geogràfica, sense oblidar la resta de factors de diversitat.

Llavors, la qüestió que s'ha plantejat ha estat: *En el context actual en què les societats són cada dia més diverses, cal plantejar les polítiques culturals com a instruments estratègics per a la cohesió social, la identitat local i la convivència ciutadana?*

I la resposta ha estat positiva. Les polítiques culturals són clau per al coneixement de la diversitat i el reconeixement de l'altre, ja que comporten una acció de prevenció i d'inclusió social perquè la participació en activitats culturals, ja sigui com a organitzador, artista o públic, afavoreix el coneixement mutu dels participants a partir de la vivència individual i col·lectiva. L'experiència compartida ajuda a superar “distàncies” i apropa les persones.

Així doncs, l'objectiu principal del grup ha estat promoure una reflexió creativa i propositiva entorn de la gestió de la diversitat per part dels Ajuntaments, i concretament a través de les polítiques culturals. Per això, en alguns punts es plantegen qüestions, per a les quals encara no hi ha respostes concretes, no hi ha receptes perquè serà en el propi procés d'incorporació de la diversitat(s) on trobarem les respostes.

Per tal de conjuminar les dimensions analítica i proactiva del treball realitzat, el present document estableix una estructura en tres apartats:

1. Anàlisi del context. Conceptes clau
2. Les polítiques culturals i la diversitat avui. Punts forts i punts febles
3. Propostes d'actuació

1. Anàlisi del context. Conceptes clau

“Tenim veïns, i ells, al seu torn, també en tenen. I plegats, poble el mateix planeta” Herodot, s. V a.c.

Quan diem que la societat catalana és diversa ens referim al fet que està formada per dones i homes de més de 176 nacionalitats¹, que parlen quasi 300 llengües² i més de 13 comunitats religioses³. I aquests components de pluralisme no són blocs tancats i aturats en el temps: hi ha diversitat interna a cada col·lectiu, perquè estan formats per persones que tenen coneixements, experiències i posicionaments particulars respecte del grup, per la qual cosa no ho podem generalitzar.

Aquest conjunt d'elements conformen les referències identitàries de les persones i són la suma d'altres factors com l'edat, el gènere, la classe social, l'orientació sexual, la ideologia, l'entorn físic,... Factors que interactuen entre ells, el que fa que avui per exemple no es poden plantejar activitats culturals adreçades a, o protagonitzades per joves sense tenir en compte la pluralitat d'origens culturals del jovent català.

La diversitat actual, com la d'altres períodes històrics, té l'origen principalment en els diferents processos migratoris viscuts per la societat catalana, el que ha esdevingut un tret característic del país i ho continuarà sent en el futur. Ja fa temps que des de diferents instàncies es reclama l'auto reconeixement de Catalunya com a poble de migracions. “Allò que ens fa específicament catalans ha estat la capacitat enorme per incorporar nova població al país i la tradició que ha estat capaç d'incorporar el que, essent nou, vivificava el que era vell. És a dir hem sobreviscut perquè hem canviat (...). La immigració ha de passar a ser memòria de nosaltres mateixos, de la nostra condició nacional, perquè no hi ha contradicció entre la defensa de la nostra condició nacional i la de la nostra condició d'antics immigrants” (Cardús, 2007, p. 47).

Respecte del fet migratori actual ens trobem en la fase **d'assentament i transnacionalitat**.

Per una banda, l'antiguitat del procés permet parlar d'**assentament**, ja que els pioners que arribaren d'Àfrica o Amèrica Llatina ho fan fer a principis dels anys setanta, i aquesta dinàmica ha anat creixent de manera exponencial darrerament. Així, ara neixen els néts i nétes dels primers en arribar, mentre els que ho feren posteriorment han fet de Catalunya un espai de vida professional i familiar, com a resultat del reagrupament familiar. Aquest procés ens permet afirmar que, malgrat la sensació de la seva novetat, degut a l'augment quantitatiu de principis segle XXI i a l'extensió territorial (des del Pirineu al Delta de l'Ebre i del Segre a la Mediterrània), estem parlant d'un factor estructural. Ja hem superat els antics debats sobre si les persones immigrades es quedarien o marxarien, si era un fenomen temporal, etc.

¹ Vegeu <http://www.idescat.cat/poblacioestrangera/>

² Per un coneixement més detallat consulteu *Linguamon, Casa de les Llengües* http://www10.gencat.net/casa_llengues/AppJava/ca/index.jsp

³ Equip Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR), Universitat Autònoma de Barcelona, Mapa de les Religions de Catalunya (Direcció General d'Affers Religiosos, Generalitat de Catalunya)

Per una altra banda vivim en un món cada dia més interconnectat, més **transnacional**. El transnacionalisme fa esment de les adquisicions, com a capital social i cultural dels immigrants des de dues fonts: el país d'origen i el país de destinació; així, es conformen xarxes i famílies transnacionals, també recreacions culturals transnacionals. En general, la literatura referent a aquest terme mostra que la tendència de tota migració internacional és convertir-se en transnacional, i aquesta categoria comporta una connotació positiva per als que migren migrant i per als països amb els quals es relacionen⁴.

Per tant, les persones immigrades són vectors de connexió de realitats locals que es troben a milers de quilòmetres de distància, com arala seva localitat d'origen, amb el seu lloc d'arribada. D'alguna manera podríem dir que la realitat quotidiana dels nostres municipis és interdependent de la d'altres municipis d'altres continents, i les actuacions que desenvolupem al nostre municipi influeixen en altres i viceversa. Amb aquestes dinàmiques es demostra la connexió entre la dimensió local i la global, el que s'anomena *glocal*.

Tanmateix, els conceptes d'assentament i de transnacionalitat no són oposats. Per tal que un sistema de diàspora funcioni és imprescindible que membres del col·lectiu passin a formar part de la societat receptora, i d'aquesta manera puguin fer, per exemple, l'acollida dels que arribin més endavant, una mica millor. Pensem en el paper dels catalans residents a Amèrica Llatina o Europa en l'acollida dels exiliats després de la Guerra Civil.

Considerem doncs, que amb més o menys dificultats hem començat a assumir que som una societat pluricultural. Fins i tot, es van trobant vies d'expressió de la diversitat, això sí, amb moltes dificultats. Això fa necessari continuar amb la promoció de la quotidianitat d'aquesta diversitat, per afavorir que en algun moment s'arribi a una acceptació general de la seva importància, tant per part dels que arriben com dels que ja hi són. De fet, la diversitat cultural ha passat a ser un dels trets característics del present i el futur de la societat catalana.

Per tant, el repte de futur seria poder passar d'un moment en el qual l'objectiu era promoure l'expressió de la diversitat per a fer-la visible, a una altra fase en la qual l'eix és afavorir la interacció ciutadana/veïnal en una societat plural. Aquest repte segueix la línia apuntada pels òrgans de suport als governs locals, com el propi CERC, que ja apuntava la importància de les polítiques culturals i la diversitat(s). "Tota intervenció cultural ha de potenciar la participació, la interacció i, per tant, la integració en el teixit social, de tots els grups que conformen la pròpia col·lectivitat. Ha de crear i habilitar espais d'interrelació entre ells, per tal que els individus que la formen puguin desenvolupar les seves capacitats expressives i creatives" (Morera, 1992, p. 28).

Ara bé, el punt més important de la resposta al repte seria : "Com incorporar els nous veïns i veïnes a les activitats culturals, a partir de la seva participació activa, de manera que desenvolupin un mínim sentit de pertinença. L'objectiu que es planteja és afavorir l'estabilitat i la cohesió social dins del respecte a la pluralitat cultural i al enriquiment de la identitat local"(id). En definitiva, es tracta de plantejar de quina manera es relacionen i interactuen els diferents àmbits de la diversitat.

⁴ Per a una visió actualitzada del concepte de transnacionalisme vegeu C. Solé, S. Parella i L. Cavalcanti (2009)

1.1. La perspectiva intercultural

L'interès de l'opció **intercultural** radica en el fet de cercar l'expressió de la diversitat en la interacció, tot fugint de plantejaments multiculturalistes⁵; els quals es limiten a expressions separades, atomitzades dels diferents col·lectius, en una situació de coexistència, entesa a partir de la definició de Carlos Giménez.

“En la coexistencia las personas no se relacionan de forma activa y se vive bastante separadamente. La relación entre los individuos es de respeto, pero de un respeto más bien pasivo, de dejar hacer, con nulo o poco interés por el otro. Se tiene conciencia de que el otro es diferente y se supone que vive en un mundo sociocultural distinto en el que se le deja estar, mientras uno no resulte perjudicado.” (Giménez, 2006, p.9)

Tal i com la defineix la UNESCO, la interculturalitat es refereix a "la interacció equitativa de diverses cultures existents i la possibilitat de generar expressions culturals compartides a través del diàleg i del respecte mutu" (Article 8 de la Convenció sobre la protecció i promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals -2005). Es parla, per tant, d'una interacció equitativa, sense domini ni preeminència de ningú. Al mateix temps, les expressions culturals han de ser compartides, és a dir, que no han de tenir un interlocutor que les imposi sinó que han de ser fruit de la col·laboració i l'intercanvi.

La perspectiva intercultural cerca la convivència; parafrasejant de nou Carlos Giménez:

“En la convivencia las personas se relacionan activamente entre ellas, no se vive separadamente de espaldas unas de otras. Esa interacción tiene elementos de reciprocidad, aprendizaje mutuo y cooperación. Se comparte no solo el espacio o el territorio, sino que se respetan y asumen los valores básicos o centrales de la comunidad así como las normas morales y jurídicas. Distintos intereses son convergentes y crean vínculos entre los sujetos, más o menos sólidos pero al fin y al cabo vínculos.” (Giménez, 2006, p. 12)

Com a resum d'aquest enfocament, tres principis guien el desenvolupament de la perspectiva intercultural⁶:

a) Diversitat implica igualtat: la interculturalitat es produeix en un context de promoció de la igualtat real de drets i obligacions/responsabilitats, i també d'oportunitats de totes les dones i homes que viuen al municipi. Per tant, es vincula a les polítiques socials, econòmiques i urbanes a favor de l'equitat i contra les situacions d'exclusió i discriminació.

b) Reconeixement, valoració i respecte de la diversitat. Aquest principi va més enllà de la simple contemplació o tolerància passiva, i posa l'accent en la necessitat de fer un esforç per aprofitar les oportunitats d'enriquiment sociocultural que implica la diversitat. La qüestió rau en la manera com s'ha de conjugar, des de les polítiques culturals, la transmissió i la cura de la cultura local amb la seva adaptació a les transformacions actuals.

⁵ Per una anàlisi de l'evolució del pensament multiculturalista vegeu Bhikhu 2000.

⁶ Per una visió més ampla consulteu el recull de bibliografia comentada del Centre de Documentació del CERC, 2008.

c) Convivència en la diversitat. Des del reconeixement de les diferències cal posar l'èmfasi en els aspectes comuns i compartits que ens uneixen. La convivència es treballa en la quotidianitat i no està exempta de conflicte. Per això les polítiques culturals poden estimular el contacte, el coneixement mutu i el diàleg com a via per a superar els obstacles i reforçar l'esfera comuna, així com el sentiment de pertinença que és el fonament de la cohesió social.

Finalment arribem al punt central, és a dir, la necessitat del diàleg per conviure. Ara bé “Un diàleg autèntic ha de ser humà, i l'home és més que la raó sola. (...) El diàleg és impossible si ens esperem que sigui purament objectiu i que exclogui la subjectivitat de cada participació” (Panikkar, 2004,p.45)⁷

La importància de la comunicació i la interacció està present en altres conceptes, l'ús dels quals torna a ser emergent, com seria el de **cosmopolitisme**. Aquí voldríem fer un comentari respecte de denominacions com *cultura cosmopolita* o *ciutat cosmopolita*, vinculades a una certa noció de cultura elitista. Al contrari, el concepte cosmopolita, com argumenta el filòsof anglo-ghanés Appiah (2007), es remunta a l'antiguitat clàssica i fa referència a la noció de “ciudadà del món”, que s'identifica amb els seus orígens i amb les influències que ha rebut, i que no considera la resta d'éssers humans com a estrangers.”El cosmopolitismo no debería ser visto como logro sofisticado ya que comienza con la sencilla idea de que la comunidad humana, de la misma manera que en las comunidades nacionales, necesitamos desarrollar el hábito de la convivencia: la conversación en su sentido más antiguo, la asociación” (2007, p. 26). Reivindicar doncs, els punts en comú entre persones de diferents orígens i minvar les diferències per afavorir un projecte públic compartit.

Tanmateix quan parlem de diversitat cal estar previnguts per no caure en l'*exotisme* de la multiculturalitat ni etiquetar els creadors d'origen estranger d'artistes *ètnics*, i evitar que predomini l'interès pel seu origen per sobre de la seva condició de creadors. I tampoc no hem de caure en la concepció “primitivista” de les expressions vinculades a la diversitat cultural, com si les tradicions d'origen dels nous veïns i veïnes rebessin la mateixa consideració que es tenia a Europa al segle XIX i principis del XX i així “al artista (extranjero no occidental) se le pide que sea no solo auténticamente indígena, sino innovadoramente político, y cuando no lo hace, comienzan los problemas de aceptación” (Hernández, D. 2007, p. 63)

En aquest sentit recollim dos opinions aportades en una recerca del Centre d'Estudis Africans sobre els artistes negroafricans a Barcelona. Primer d'una escriptora :

“(Si es para hablar de poesía) no pensarán en mí. Se tiende a clasificar en un campo a la gente. Entonces, cuando estás clasificado y te necesitan, entonces recurren a ti, ¿no?. Pero el problema está aquí, en querer clasificar, ordenar y etiquetar. Este es el mal, quizás, que estamos cometiendo todos. Igual a alguien se le ocurre que yo pueda decir algo sobre poesía pero en seguida, cuando diga mi nombre, me verá negra, me verá africana y se dirá “quizás no sepa”. Y quizás se equivoque. Pero claro, yo no puedo ir diciendo oiga que yo estoy aquí”

⁷ Aquests principis són els que presideixen, per exemple, el procés d'elaboració del futur *Pla Barcelona Interculturalitat* de l'Ajuntament de Barcelona. Per a més informació consulteu el web de *Barcelona diàleg Intercultural* <http://www.bcn.cat/cultura/dialelg/cat/programa.html> i el de *Nova Ciutadania* <http://www.bcn.cat/novaciutadania/index.html>

I després d'un artista multimedia:

“He hecho un espectáculo y todos los actores tenían origen negro, eran cubanos o norteamericanos, pero eran negros, la mayoría de la gente. Éramos ocho bailarines en este espectáculo. Y en la crítica dijeron que era música étnica, danza étnica. Una semana después hice el mismo espectáculo con todos los bailarines europeos: ¡pues era danza contemporánea!. Entonces es como un filtro que muchos europeos tienen y no es su culpa. Es la historia que ha generado esta percepción de los demás, como el europeo tiene que definir lo que tú eres. Pero es una alienación” (Adam, T. I. Losa, S., 2009 p. 14).

D'alguna manera el que estan reclamant és ser considerats també creadors locals perquè és aquí on creen, condició compatible amb el manteniment dels seus orígens. Precisament, perquè l'expressió cultural és també la suma, la interacció d'elements locals i d'arreu del món.

1.2. La Diversitat, font de creativitat?

La **diversitat** ha estat i és una font de creativitat i d'innovació. Per exemple, si es tractar de situar-nos millor en un món globalitzat i transnacional, la diversitat d'orígens de la població catalana ens ofereix un dels components necessaris, ja que les persones immigrades mantenen vincles amb les societats d'origen i poden exercir de mediadores, facilitadores de la comunicació i la relació entre uns i altres. A més, no oblidem les experiències, coneixements i l'esperit emprenedor de les dones i homes que arriben a casa nostra, que també haurien de ser un estímul per als receptors. Tot plegat implica deixar de banda els posicionaments defensius i els debats -que sovint resulten estèrils- sobre si la diversitat és positiva o negativa. Fóra bo començar a superar els estereotips i prejudicis socioculturals, tant per part de les persones que arriben respecte de la societat receptora, com d'aquesta respecte dels nousvinguts. És en aquest aspecte on trobem un dels grans potencials de les polítiques culturals locals.

Per altra banda, la diversitat d'orígens, edats, gènere, ideologies, etc. és una font de creativitat, allò que el sociòleg Richard Florida anomena *capital creatiu*⁸. L'estudi de les universitats de Duke i California-Berkeley *Els nous emprenedors immigrants d'Amèrica* mostra que un 52% de les *start-ups* de Silicon Valley compten amb, al menys, un immigrant entre els seus fundadors (25% a nivell dels Estats Units)⁹. Les patents dipositades per equips mixtos (nacionals i estrangers) foren 6 vegades superiors el 2006 que el 1993. Ja fa temps que empreses com Microsoft aprofiten l'avantatge competitiu que els dona la diversitat. Fins i tot la delegació espanyola d'aquesta empresa va ser designada l'any 2004 la millor empresa en la gestió de la diversitat per la consultora *Great Place to work Institute*¹⁰.

A casa nostra també trobem exemples d'aportacions i innovacions en l'àmbit cultural de persones amb orígens diversos, des de Gato Pérez, nascut a l'Argentina, innovador de la rumba catalana, fins a Najat El Hachmi, autora d'origen amazic nascuda al Marroc, que va ser Premi de les Lletres Catalanes Ramon Llull 2008 amb la novel·la *L'últim patriarca*; o les escriptores i escriptors africans que han escrit la majoria de la seva obra a Catalunya i també en català, com Agnès Agboton de Benin, Inongo Vi-komé de Camerun o Remei Sipi

⁸ www.creativeclass.org

⁹ http://www.duke.edu/search/?q=americas_new_immigrant_entrepreneurs

¹⁰ <http://www.greatplacetowork.com>

de Guinea Equatorial. I en el mateix camí es situa la pel·lícula guanyadora del Festival de Cinema de Berlin 2009, *La teta asustada*, dirigida per Claudia Llosa, peruana que viu a Catalunya des de fa més de 8 anys. Segurament aquest grup de creadors i creadores poden ser catalogats d'excepcions, però també són la punta d'un iceberg que té amagades tres quartes parts del seu volum. Cal conèixer doncs, en aquesta línia, el potencial intercultural de la diversitat actual. Les expressions culturals són una de les vies que fan més transparent la connexió entre la dimensió local i el món. Com afirma Simona Skrabec "La literatura pot travessar fronteres, tant en les circumstàncies més difícils com en la mandrosa opulència" (2004, p.109)

Però, per què la diversitat és font de creativitat?

Entre d'altres raons en destacaríem tres que responen al context actual:

- **La societat diversa, com si fos un ecosistema, disposa de més elements per a afrontar els canvis.** En moltes ocasions la creativitat sorgeix del contrast entre diferents. És el cas, per exemple de les avantguardes artístiques, que innoven a partir d'una relectura d'expressions del passat incorporant que incorpora un nou component o una nova tècnica. Sense oblidar que un context divers està canviant contínuament, la qual cosa genera nous escenaris, de vegades conflictius, que suposen nous reptes i noves formes de gestionar aquestes conflictes. En canvi, una societat homogènia, si és que n'hi ha alguna, només està adaptada a una determinada configuració de l'entorn, i si aquest canvia no disposa d'elements de resposta.
- **La creativitat pot definir-se com una recerca d'alternatives,** com un intent de donar resposta a una situació que ja existeix. I així, com més diversa és una societat, més alternatives té al seu abast. D'aquest "capital" neixen noves formes d'expressió cultural fruit de la interacció entre els diferents factors de diversitat. O revifren pràctiques culturals quasi desaparegudes com les activitats de *conta contes* que conjuminen pluralisme, transmissió de la cultura local, relacions intergeneracionals i de fet, es fonamenten en els punts en comú entre la tradició oral local i la dels llocs d'origen dels nous veïns i veïnes. I els elements comuns afavoreixen el mutu coneixement i també el reconeixement de la proximitat de l'*altre*, i possibiliten que el nou veïnat no es senti foraster.
- **És en la creativitat que genera la diversitat on es troba una de les vies de superació de la crisi.** Argument que no és nou. En el passat Catalunya ha estat una societat que ha sabut créixer a partir de la pròpia pluralitat i de l'obertura al món. S'hauria de tenir en compte les interrelacions a nivell de creativitat, i els productes nous que es podrien obtenir fruit de les relacions interculturals. En definitiva, Catalunya necessita la diversitat per sortir de la crisi actual.

Ara bé, més enllà dels plantejaments teòrics i estratègics, el primer pas és saber en quina situació es troben les polítiques culturals locals respecte de la diversitat. En aquest sentit, el grup de treball ha dibuixat el panorama actual, tal com es detalla al següent apartat.

2. Les polítiques culturals i la diversitat avui. Punts forts i punts febles

*“Per als grups i societats, la cultura és energia, inspiració i font de poder, així com coneixement i reconeixement de la diversitat: si la diversitat cultural és al darrere, al voltant i al davant nostre, com va dir Claude Lévi-Strauss, hem d’aprendre com orientar-la, i no cap a un xoc de cultures, sinó cap a una coexistència fructífera i una harmonia intercultural”*¹¹ (Pérez de Cuéllar, 1997, p. 13)

Davant les transformacions socials tan intenses que hem viscut des de principis de segle i les perspectives de futur apuntades al capítol anterior, les polítiques públiques es veuen obligades a afrontar aquests canvis i a establir noves línies estratègiques d’actuació. Ara bé, cal esmentar tres elements importants a tenir presents alhora de fer una anàlisi :

- Les transformacions socials necessiten temps per ser païdes. Malgrat la velocitat dels esdeveniments, la incorporació i l’adaptació del conjunt de la societat als nous escenaris locals i globals no poden fer-se a la mateixa velocitat que arriben els canvis, per la qual cosa estem parlant d’un procés a mig termini. D’aquí la importància de la planificació de les polítiques públiques. Aquesta perspectiva de mig i llarg termini i la importància que les polítiques culturals tindrien en el procés han guiat les propostes de l’Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona des de temps enrere (Morera, 1992).
- La diversitat és i serà un element estructural, per tant no és un tema secundari, sinó un element central de les polítiques culturals, que s’ha de veure reflectit en la programació, i que no hauria d’anar adreçada a una part de la població sinó a la seva totalitat.
- El marc d’anàlisi és integral i engloba el conjunt de la població, ja que l’adaptació als canvis del context de vida és una necessitat, tant del que arriba com de la persona que acull, perquè, sense moure’s de casa seva el seu entorn ha canviat i ha d’aprendre a viure aquestes transformacions.

Igualment, pel que respecta als termes del debat, cal indicar que els factors tractats no són específics de la gestió de la diversitat sinó que són estructurals. Quan es parla del paper dels museus o de la difusió d’activitats, s’analitzen des del punt de vista global i, en tot cas, s’analitza de quina manera s’incorpora la diversitat al debat general sobre aquestes qüestions.

Per a poder seguir la visió de procés, posem algunes preguntes que afavoreixen una lectura de la situació actual. La relació no és jeràrquica, totes tenen la mateixa categoria i es plantegen com a qüestions clau per als responsables municipals o d’altres institucions públiques de l’àmbit cultural a l’hora de fer front als reptes de la diversitat.

¹¹ Javier Pérez de Cuéllar *La nostra diversitat creativa*, (1997) p.13. Centre UNESCO de Catalunya, Barcelona.

2.1. És present la diversitat en la programació cultural del nostre municipi?

Des d'una perspectiva integradora, si la població és diversa, la programació cultural hauria de reflectir i tenir en compte aquesta pluralitat. S'ha d'obrir un ventall de noves expressions que no siguin puntuals, sinó que n'impliquin una incorporació real. Moltes programacions ja tenen en compte aquests col·lectius, però sovint ho fan de forma aïllada i puntal. No s'hi aprecia doncs, la incorporació a la programació general, ni la interacció que seria desitjable.

El que sí que es confirma per part dels membres del grup és que **no partim de zero**, que ja s'ha superat l'estadi inicial en la gestió de la diversitat. Fins i tot es podria començar a fer una certa avaluació de les actuacions portades a terme, dinàmica que apareix més o menys concreta al llarg del document.

Com a mostra, es proposa fer una reflexió sobre les *Festes de la Diversitat*, que van tenir la funció de fer visible la diversitat del veïnat, i que van prenent un altre sentit cercant elements comuns, interacció i cohesió de la pluralitat. Avui, una vegada superada la primera fase, l'objectiu no és tant "fer visible" la diversitat sinó que la programació cultural dels municipis incorpori la diversitat de la societat de manera general i estable.

També fóra bo fer una comparativa, perquè de vegades hi ha altres àrees municipals que desenvolupen activitats culturals vinculades a la diversitat. Conèixer el nivell de col·laboració entre àrees és un primer pas per a potenciar la transversalitat de la programació. Sense la cooperació entre àrees serà difícil que les propostes arribin al conjunt de la ciutadania i que el públic que hi assisteix no sigui només l'habitual en aquestes activitats. Sense transversalitat es perd capacitat de conscienciació i de coneixement de la diversitat, per amplis sectors de la població.

A voltes, la valoració d'aquesta limitació es reflecteix en frases com: "venen els de sempre, els convençuts, els coneguts". La qüestió seria, com arribem al conjunt del veïnat, com afavorim que no es vinculin les propostes de diversitat cultural només a la immigració estrangera?. Més encara quan les expressions de la diversitat seran una constant del panorama cultural català del futur.

Ara bé, estem disposats que sorgeixin nous "productes" a partir del nodriment de diverses cultures? S'ha d'afavorir aquest tipus d'estratègies, o cal frenar-les? El cert és que tot intent de frenar l'expressió de la diversitat o deixar-la al marge de la vida cultural global del municipi afavorirà sentiments de rebuig, de no reconeixement de l'altre, dificultarà la convivència i farà que els membres d'aquests col·lectius no es sentin membres de la comunitat local. En resum, es posarien les llavors per a la divisió i no per a la inclusió.

2.2. El paper dels agents socioculturals

Entenem per agents socioculturals associacions culturals i d'altres àmbits, empreses, entitats financeres, creadors/res, etc. que treballen de manera independent o bé col·laboren amb l'administració local.

El grup de treball s'ha centrat en el paper de les entitats sense ànim de lucre. L'anàlisi de la situació del teixit associatiu és complicada, precisament per la pluralitat del sector al nostre país. Des de diferents organitzacions de segon nivell es concreten alguns dels punts estratègics:

- La dimensió del moviment. L'associacionisme ha estat i és un sector estratègic per Catalunya. Segons dades del 2on Congrés del Tercer Sector Social a Catalunya, en aquest àmbit s'agrupen prop de 7.500 entitats, 250.000 voluntaris, 100.000 persones contractades, que ofereixen assistència a més d'un milió de persones i representa el 2,8 % PIB català ¹². Les entitats socials són fonamentals en àmbits com el de la dependència, de lluita contra la pobresa o d'inclusió socio-laboral.
- Un aspecte en el qual sembla que hi ha consens seria reconèixer la necessitat que el teixit associatiu faci un esforç per adaptar-se als canvis que viu la societat. "Si es vol garantir la continuïtat de l'associacionisme sociocultural en un marc d'interrelació amb l'entorn, cal que les entitats estiguin al dia de noves iniciatives, per tal de ser properes als interessos de les persones que es troben en el context més immediat a l'ateneu, per a implicar-los en el projecte associatiu" (Document Final del 5è Congrés d'Ateneus de Catalunya, Federació d'Ateneus de Catalunya, 2009, p. 7-8)¹³
- I en relació al darrer punt apareix la necessitat d'obrir les entitats als nous veïns i veïnes i establir noves vies d'actuació. En el Document de Treball CONFAVC 2008-2010¹⁴ s'apunta la necessitat de potenciar el treball en xarxa entre entitats del mateix sector i amb la resta del teixit associatiu del municipi, així com vincular el treball en la diversitat (dona, gent gran, immigració,..) a la convivència veïnal. Ara bé, per assolir aquestes fites és important que les entitats afavoreixin l'entrada i la participació real dels nouvinguts, renovin maneres de fer i estableixin un plantejament estratègic.
- Cal reforçar la col·laboració co-rresponsable entre administracions locals i el teixit associatiu, tant a nivell de l'organització d'activitats com fins i tot de cogestió d'equipaments¹⁵. Cal veure la nova diversitat com una oportunitat per a trencar amb les velles dinàmiques de relació entre ajuntament i entitats. I no repetir algunes actuacions poc adequades que s'apropen a pràctiques clientelistes i de dependència de les entitats del suport econòmic i tècnic de les administracions públiques.

Pel que fa als organismes participatius, es detecta la necessitat que els consells d'entitats deixin de ser un espai de caràcter merament consultiu per passar a ser un veritable òrgan de participació amb un mínim de capacitat vinculant.

Caldria plantejar, fins i tot, la renovació de l'oferta de les entitats culturals locals per als nous veïns i veïnes. Té sentit pretendre que gent d'altres cultures balli sardanes? Potser és erroni el plantejament de base. És negatiu forçar els processos d'integració i s'han de cercar maneres-estratègies, potser caldria renovar la noció de participació que hem construït.

"Muchas veces se oye decir *este no cree en la participación* y se le da un tono mágico, esotérico, místico. Si la causa de la falta de calidad democrática está en la falta de fe, el camino es uno, si está en la falta de conocer, de pensar, de saber, el camino es otro.

¹² http://www.congrestercersector.cat/contingut.asp?id_contingut=24

¹³ <http://5econgresateneus.blogspot.com/>

¹⁴ <http://www.confavc.org/>

¹⁵ Per una anàlisi més detallada de la situació de les entitats vegeu Calvo i Prats (2008)

En el primer caso necesitaremos hechiceros que intervengan, en el segundo necesitamos seres humanos y técnicas humanas para comprendernos, comunicarnos y construir colectivamente. Que cada uno elija su camino” (Pintado, 2008, p. 278)

Participació de l'antic i nou veïnat

A l'hora de valorar la participació dels ciutadans, cal tenir present que el nivell de participació en el conjunt de la població no és molt elevat, sobretot pel que fa a la implicació en l'organització d'actes culturals. Com a consumidors de l'oferta cultural, els nivells d'assistència són més elevats. Alguns estudis locals com el de Cabezas, N. (2002) per Sant Boi de Llobregat indicava que per una enquesta realitzada a 580 persones sobre una població de 54.000 habitants, un 27,1% declarava estar associat, el 85% dels quals en entitats santboianes, tot i que el nucli de persones actives en el món associatiu és molt més petit, ja que només un 3,6% participa en l'organització d'activitats

Respecte del nou veïnat, és important començar per estimular l'assistència i, una vegada aquesta estigui en certa mesura consolidada, encetar polítiques de promoció de la participació, sobretot de cara a aquelles persones que d'entrada no tenen una motivació especial. L'experiència mostra que les persones que en llur municipi o país d'origen participaven del teixit associatiu, fàcilment ho faran també en la nova localitat de residència.

En aquest aspecte, és important tenir present de quina manera afecten les desigualtats socials, econòmiques o polítiques en la participació dels diferents sectors de la població. Fins i tot el desconeixement i l'accés a la informació poden ser factors de desigualtat. Pel que fa als nous veïns i veïnes, cal tenir en compte que estan immersos en un procés d'incorporació, en el qual cal que hi hagi una integració de base social i econòmica prèvia a la integració cultural, i que està vinculada a l'educació i les oportunitats que la societat receptora ofereix i estimula. Cal veure la nova diversitat com una **oportunitat** per a trencar amb les velles dinàmiques de relació entre ajuntament i entitats.

2.3. Els espais públics com a espais d'expressió cultural i cohesió social

Les actuacions culturals en espais públics poden tenir un paper fonamental en la convivència veïnal i la cohesió social a través de la relació de proximitat. En molts municipis aquestes activitats són les que tenen uns resultats més positius pel que fa a la participació de les persones nouvingudes. Un exemple d'aquest tipus d'actes són els sopars al carrer organitzats per grups de veïns durant les Festes Majors. S'hi fomenta una relació veïnal de convivència més enllà de la coexistència. També hi ha activitats de carrer vinculades a la tradició popular, que al llarg de la història han servit per enfortir la vinculació i l'arrelament a una col·lectivitat, com ara les catifes de Corpus, que amb la seva recuperació els últims anys reprenen també aquesta funció històrica.

Les activitats al carrer afavoreixen que persones d'orígens diferents entrin en contacte, i reforcen el paper de l'espai públic com a lloc de trobada, que possibilita el coneixement mutu entre les persones i facilita el desenvolupament del sentiment de pertinença al territori. L'espai públic afavoreix l'expressió de la diversitat perquè a la majoria de societats del món el carrer i les places són espai de vida individual i col·lectiva. Amb tot, les formes són particulars, per la qual cosa cal un procés d'adaptació mútua per acomodar les pràctiques locals i les que arriben de fora. Un dels inconvenients més habituals és l'ús d'un parc per a fer activitats culturals, esportives, familiars i comunitàries al mateix temps, sense permís

previ. Iniciatives que impliquen l'ocupació d'una part important de l'espai, i activitats no regulades com cuinar, fer música, etc. Aquest tipus d'activitats, a més de no adaptar-se a la normativa, també impliquen la degradació de l'espai perquè acull un nombre de persones pel qual no està preparat per exemple per la recollida de residus.

A més, suposen molèsties a la resta de veïnat i pot fer-se servir per a refermar estereotips i prejudicis negatius contra el col·lectiu protagonista de la iniciativa. Situació que pot ser font de conflictes veïnals i dificultar la promoció de la convivència ciutadana.

Ara bé, atenció amb establir *etiquetes* per col·lectius ja que de fet no existeixen formes precises, monolítiques i tancades d'estar i fer ús de l'espai públic “¿Hay una manera, por ejemplo, característicamente pakistaní, marroquí o ecuatoriana de hacer uso de los espacios públicos? ¿Qué podemos decir sobre esto con cierta seguridad sin caer en estereotipos? Quizá la mejor manera de ver la dificultad de responder a esta pregunta es preguntarnos cuál sería la concepción y el uso específicamente catalanes del espacio público. Tendríamos muchas dificultades en encontrar un denominador común entre los usos del espacio público que hacen ricos y pobres, viejos y jóvenes, conservadores y progresistas, e incluso hombres y mujeres. Pues las mismas divisorias funcionan para otras nacionalidades, siendo que además, los usos culturales son enormemente dinámicos.” (Aramburu, 2005, p.15)

D'aquí la importància d'establir processos d'informació i negociació impulsats des de l'ajuntament, en què participin els col·lectius implicats com a organitzadors i també la resta d'afectats. En la línia del que Torres (2008) descriu que es va fer a la ciutat de València en relació a l'ús dels parcs del Túria per part de veïnat d'origen equatorià, procés que va implicar una reformulació de les activitats i que va permetre generar dinàmiques de convivència.

Aquesta perspectiva parteix de la premissa que l'espai públic és de tothom, que no és patrimoni ni dels “primers pobladors”, ni dels que són més nombrosos, ja que també les minories tenen dret a fer-ne ús. D'aquí la necessitat que les administracions vetllin per un ús general i cívic, i que, paral·lelament, els agents socioculturals i el veïnat es responsabilitzin en el mateix sentit.

2.4. El paper dels equipaments culturals

Una de les conclusions de la majoria d'informes i l'opinió dels membres del grup sobre convivència i participació és el baix nivell de relacions, d'interaccions entre la població, en una convivència o coexistència que és pacífica però distant. I a la pregunta, quins espais de trobada entre els diferents àmbits de la diversitat hi ha als municipis?, la resposta seria que dels espais més significatius són els equipaments culturals. D'aquí, la importància que va assolir l'anàlisi de la situació i el paper dels recursos culturals en les polítiques de diversitat. Passem a fer una relació dels més rellevants.

Biblioteques

Un dels espais destacats per tothom on es treballa i es viu la diversitat són les biblioteques, ja que generen activitats que fomenten la participació de tots els sectors socials. Pensem que és dels pocs espais socials on trobem diferents grups d'edat (infants, joves, adults i gent gran) i famílies, que acull el nou veïnat i on es fa visible el conjunt de l'estructura socioeconòmica.

Les biblioteques han esdevinguts punt de referència de la vida cultural dels municipis perquè s'han obert al món (noves tecnologies i la vocació universal que per definició tenen les biblioteques) i a les transformacions socials locals (per exemple ampliant l'horari d'obertura a diumenges i a les nits per estudiants), la qual cosa té aspectes positius però també conseqüències no desitjables (en ocasions més soroll de l'habitual, dificultats en la gestió dels recursos humans...).

Per a molts nous veïns i veïnes, la biblioteca és el primer espai on comença la seva integració i socialització a tots els nivells, a partir de les activitats socioculturals com ara esmorzars a la biblioteca amb gent gran, on se'ls explica el funcionament de la mateixa, visites escolars, clubs de lectura amb contes de diferents cultures, etc. Per fer això és necessària la implicació de les persones que treballen a la biblioteca, que han de tenir una bona predisposició.

L'activitat de les biblioteques va més enllà de les seves parets. Les biblioteques participen en activitats als espais públics i als centres educatius; donen serveis a domicili a gent gran i malats que no es poden desplaçar, etc. Alguns responsables de biblioteques són membres d'òrgans de participació ciutadana (consell de cultura, de convivència, de districte,...). En definitiva, les biblioteques han esdevingut un recurs pro-actiu.

És important, doncs, que els equipaments que segueixen aquest model de biblioteca impulsat per la Diputació estiguin oberts a altres activitats, sense centrar-se exclusivament en la lectura. Potser l'exemple de les biblioteques és d'utilitat per d'altres equipaments culturals. Per conèixer diferents formes d'organització de les biblioteques en un entorn divers (des de la programació a la formació del personal fins a un recull de bones pràctiques a Europa i Nord-Amèrica) consulteu Larsen, Jacobs i van Vimmeren (2004); i pel que fa a Catalunya, el Grup de Biblioteques de l'UNESCO¹⁶

Museus

La disponibilitat de determinats equipaments, com un museu local, és un avantatge a l'hora de plantejar una estratègia d'integració. Al dia d'avui, cal que els museus sigui espais oberts, que facilitin l'apropament de les persones novingudes al municipi, a través de l'organització d'activitats d'acollida, coneixement i reconeixement, com ara la producció d'exposicions amb material aportat per persones novingudes, amb una vinculació a experiències personals.

Ara bé, també és cert que hi ha museus que encara mantenen una concepció de la seva activitat vinculada exclusivament a la protecció i preservació del passat, "es mira però no es toca". Cada dia és més evident que aquests equipaments haurien de viure un procés de dinamització o activació cultural.

¹⁶ <http://www.unescocat.org/ct/quisom/biblio/>

Precisament, tenint en compte que l'equipament del museu implica un alt cost en personal i infraestructura, cal fer-ho rendible des de la dinamització i fer que respongui a les necessitats de la població.

Però per alguns municipis el museu és un equipament que acull públic bàsicament escolar, més que no pas un element actiu d'identitat del municipi.

Darrerament, s'ha inaugurat espais especialitzats com el Museu d'Història de la Immigració de Catalunya a Sant Adrià del Besòs¹⁷ que han esdevingut un exemple d'equipament obert, de dinamitzador de la identitat col·lectiva del municipi i al mateix temps un referent de país per a persones interessades en el tema.

Centre Cívics, culturals, casals,..

Els Centres Cívics, Culturals o els Casals per la seva pròpia constitució són espais oberts al conjunt de la població, per tant de proximitat. Amb tota seguretat són els equipaments locals que reben, i on es manifesta amb més intensitat, la diversitat sociocultural. Realitat que es viu des de l'inici del procés migratori actual a finals anys 80 del segle XX, com ja apuntaven estudis com els de Reynés, J. (1992).

També són dels equipaments que s'han d'adaptar més ràpidament a les transformacions que viu la societat, perquè acull la pluralitat socio-cultural. En ocasions són generadors, precisament, d'aquests canvis, ja que d'ells sorgeixen iniciatives culturals o són els equipaments on es desenvolupen i es fan visibles les transformacions socials.

Ara bé, tot i que, en principi, aquests centres són espais propicis per a la diversitat cultural i social, ja que són dels pocs espais on coincideixen tots els eixos (cultural, de gènere, d'edat, de classe social,...), també són espais on cal un procés d'acomodació mútua perquè no tothom està acostumat a aquesta diversitat. La convivència de persones i entitats de cultures o col·lectius diferents no és fàcil i poden aparèixer conflictes. Més encara quan en altres espais de trobada ciutadana com les comunitats de veïns, els espais públics,...tampoc no hi ha un grau de relació veïnal gaire alt. Per tant, és difícil proposar d'aprofitar l'experiència de convivència veïnal fora dels equipaments per afavorir la convivència en el centre; malgrat tot són dos dimensions interdependents.

Sorgeix una nova tasca, la **mediació** entre persones i col·lectius, en la seva dimensió comunitària que implica no només la gestió pacífica de conflictes, sinó també afavorir la comunicació i relació entre grups, com a millor estratègia de prevenció. En aquest cas, existeix la figura del **mediador**, que és un agent que apropa i posa en relació la població nouvinguda, els creditors/res, els referents d'origen, la cultura receptora (catalana) i els recursos culturals.

De nou l'argument explicatiu d'aquesta situació és que hi ha respecte i tolerància entre grups diferents, però no suficient relació, i en general, només n'hi ha de manera puntual per alguna festa o celebració. Un dels participants del grup resumia d'aquesta manera la situació en el seu municipi: "És difícil aconseguir que els centres cívics siguin alguna cosa més que hotels d'entitats".

Apareix doncs, la necessitat de gestionar la diversitat i que els ajuntaments plantegin línies estratègiques comunes pels centres cívics i el conjunt d'equipaments culturals. En funció,

¹⁷ <http://oliba.uoc.edu/mhic/content/blogsection/5/34/lang,es/>

evidentment, de les característiques de cada municipi. La varietat de formes de gestió dels equipaments respon a les característiques del municipi,¹⁸ des de la conformació demogràfica, la urbana, l'econòmica fins al projecte polític del govern local.

Els centres cívics/culturals com a espais de participació

Els centres cívics són els espais d'entitats per excel·lència, i això significa que cal, per una banda gestionar els usos dels centres i, per una altra, la implicació de les entitats en la vida dels centres. La línia més estesa entre els responsables municipals és la participativa.

Alguns ajuntaments promouen la participació de la ciutadania a l'hora de dissenyar nous espais culturals o planejar la restructuració dels antics. També l'elaboració de reglaments d'usos dels equipaments cívico-culturals pot ser una oportunitat per impulsar un procés participatiu del teixit associatiu, que afavoreixi la interacció entre entitats, en aspectes com fomentar la rotació i compartir espais.

Participació dels nous veïns i veïnes

La importància de la participació dels nous col·lectius radica també en el fet de ser una de les vies per adaptar l'equipament a les noves necessitats socioculturals. Per exemple, pel que fa als horaris (obertura, tancament, caps de setmana o durant períodes vacacionals...), o als usos com ara casals d'estiu durant el mes d'agost. Alguns dels continguts operatius a desenvolupar en les dinàmiques participatives serien:

- Tenir sempre present l'increment dels costos que pot implicar una ampliació dels horaris d'obertura dels centres, o bé els dies a la setmana o mesos l'any que s'obren. No oblidem la tendència creixent a ampliar la disponibilitats d'equipaments a les entitats des de diferents àmbits, com seria la iniciativa de "patis oberts" impulsada des dels serveis educatius.

Per tant, cada vegada és més important informar dels **costos** d'obertura i manteniment dels locals a les entitats i usuaris, per què siguin conscients del que implica per l'ajuntament assumir les seves propostes.

- Respecte dels nous col·lectius que sol·liciten l'ús temporal de l'equipament o per a fer activitats amb caràcter permanent o disposar d'un espai(despatx) per a la gestió, **cal fer una tasca d'acollida i acompanyament**, i plantejar des del començament el marc de funcionament (drets i responsabilitats), el reglament d'ús en el cas que s'escaigui. Això per gestionar des del principi d'una manera correcta i evitar futurs malentesos, així com facilitar el coneixement de les formes de relació entre l'administració i els nous usuaris.

Així, quan s'informa del marc de funcionament sorgeixen temàtiques noves que cal tractar. Per exemple els centres cívics i culturals són espais laics on no es poden realitzar celebracions religioses. Es pot treballar la diversitat religiosa, fins i tot oferir-lo per trobades interreligioses per tractar la vessant sociocultural de les religions, però mai s'hi haurien de fer activitats de pregaria col·lectiva o de proselitisme, de la mateixa manera que no es permet realitzar-hi activitats de

¹⁸ Per una visió més amplia consulteu Diputació de Barcelona, 2008

caràcter privat, o que en un centre públic no es poden organitzar activitats que impliquin la separació entre homes i dones.

- Per al tractament de la diversitat, i per entendre els comportaments de les noves poblacions, cal tenir en compte com són les administracions públiques dels seus països d'origen. Cal **evitar paternalismes, ja que comprendre no vol dir justificar**. Per exemple si l'ajuntament ha establert unes taxes per a l'ús d'un equipament cal cobrar-les des de la primera sol·licitud. Criteri que inclou la concepció patrimonialista ("és el nostre centre") que poden tenir alguns membres de les entitats locals.
- No és suficient convidar els nouvinguts a participar ni informar-los de les activitats. Cal ser conscients que la implicació i la participació és un procés, que té uns condicionants, requereix un esforç per part de totes dues parts. Segurament, assumir l'esquema de drets i responsabilitats (millor que obligacions) i aplicar-lo tindrà resultats a mig o llarg termini, no de forma immediata.
- En aquest sentit, coincideix el moment d'arribada de nous usuaris amb un moment en el qual els ajuntaments impulsen processos per establir amb les entitats vies de coresponsabilitat i de cogestió dels equipaments. I això, també pot ser una manera nova de fer per a les associacions locals. En concret, si l'objectiu és facilitar l'ús per part de totes les entitats, hi ha models d'implicació dels agents en aspectes concrets (alarmes, claus i les possibilitats de fer ús de les noves tecnologies- targetes magnètiques,..), que, com a pràctica, demostren que la convivència implica compartir i cooperar en el funcionament quotidià del centre. Per la qual cosa és fonamental que les normes, "les regles del joc", siguin clares i es facin complir de la mateixa manera per a tothom, perquè són reglaments en els quals també ha participat el teixit associatiu.

En definitiva, l'experiència participativa és una oportunitat de desenvolupar la convivència i la cohesió social que pot tenir beneficis, més enllà de les parets del centre.

La dinàmica de l'anàlisi del paper dels equipaments culturals podria continuar amb la d'altres, com els teatres, auditoris, escoles d'art (música, dansa, teatre, arts plàstiques, imatge,..) ja que en tots ells hi ha experiències de treball de la diversitat.

2.5. La difusió de les propostes culturals

Una de les preocupacions principals de les polítiques culturals vinculada a la participació és la difusió de l'oferta cultural local. L'accés a la informació és un dels factors de desigualtat, des de la fractura digital fins al nivell de coneixement del català i castellà. D'aquí la importància de les vies per arribar al nou veïnat. Quins són els canals de comunicació més adients per fer arribar el missatge?

La ràdio i les televisions locals poden ser vies importants d'incorporació, donat que generalment estan oberts a la participació de tots els veïns i veïnes. Precisament, els mitjans de comunicació locals són dels primers a fer visible la diversitat de la població i solen estar més oberts a noves propostes. Un exemple de tot plegat és la Xarxa Local de

Televisions¹⁹. També apareixen nous mitjans i canals d'informació (premsa escrita, radio, televisió), en diferents idiomes i/o adreçats a diferents col·lectius²⁰; i en alguns casos ja hi apareix publicitat d'activitats culturals generals i locals, però de manera molt escassa.

En la mateixa línia situaríem les noves tecnologies, el paper que té Internet i les xarxes socials en les convocatòries i la difusió de propostes culturals; des del correu electrònic fins a les xarxes socials (facebook, etc.), mòbil... Cada vegada més, la consulta sobre activitats culturals (programa, contingut, lloc, preu, adquisició d'entrades,...) es fa a través d'aquests canals, i encara es farà més en el futur, per exemple la integrabilitat mòbil-internet permet fer visites guiades a museus a través del telèfon mòbil.

No podem oblidar, d'altra banda, que la difusió oral ("boca-orella") interpersonal segueix sent fonamental a nivell local. Partint de la base del multilingüisme de la població catalana, cal pensar a donar la informació i difusió en diferents idiomes. Si bé no es pot fer en totes les llengües perquè seria impossible, es pot intentar cobrir les més nombroses, de la mateixa manera que es fa amb la informació museística o de difusió de programació cultural en municipis on el turisme internacional és significatiu. Caldria analitzar la necessitat de traduir en altres llengües els materials, ja siguin de difusió d'activitats com d'edició de publicacions (catàlegs, guies, contes,...). Per exemple, a vegades s'incorporen llengües com l'amazic en materials d'acollida o de difusió d'activitats com a mostra de reconeixement de llengües minoritzades en els països d'origen.

També alhora d'analitzar els canals de difusió fora important incorporar nous agents o espais d'informació, buscar facilitadors de les diferents comunitats que transmetin el missatge als seus, com serien els comerciants. Per exemple, fer servir els locutors per arribar a la diversitat de col·lectius perquè són espais d'informació per un ampli ventall de nous veïns i veïnes.

Evidentment, el més important per la difusió de les activitats és que s'ofereixi una programació o activitats adequades, que interessin la pluralitat de públics. I en aquest punt la participació dels agents socials i del veïnat torna a ser fonamental.

Per tancar aquest punt volem remarcar el paper dels **responsables i tècnics** dels equipaments com els agents que desenvolupen tasques de dinamitzadors, gestors, promotors de la convivència i fins i tot mediadors que en les circumstàncies actuals necessiten una certa capacitació intercultural. Per això la formació continuada dels professionals en diversitat(s) és fonamental per afavorir que siguin agents proactius en el procés d'incorporació de la diversitat.

La conclusió principal seria la necessitat d'una **aposta política clara** per fer dels centres cívics, o altres espais municipals, veritables espais de convivència i interrelació. Cal igualment una estratègia política clara per **passar de la invitació a la interacció**.

Dependrà de com fem jugar aquests factors que el nostre territori pugui ser un referent en polítiques culturals de diversitat(s) i que aquestes reverteixin positivament en la convivència i la cohesió social. D'aquí que la tercera part del document es centri en les propostes d'actuació, de "com" abordar els diferents reptes. Això és el que ha plantejat al grup de treball.

¹⁹ <http://www.xtvl.tv/> i <http://www.xal.cat/>

²⁰ L'any 2006 a la província de Barcelona es distribuïen més de 32 publicacions escrites en 12 idiomes diferents, algunes d'elles multilingües, per exemple en urdu-castellà i català. Veure *Migrainfo 19*, Diputació de Barcelona.

3. Propostes d'actuació

“La cultura d'una societat és com un llibre a mig escriure, el nouvingut arriba, el llegeix i el continua escrivint ” Amim Maalouf

El procés del grup de treball finalitza amb l'elaboració d'una sèrie de propostes d'actuació que han de permetre afrontar els reptes enunciats en els apartats anteriors i que han de seguir les línies estratègiques establertes pels governs locals. En resum, suggeriments concrets del que es pot fer des de les polítiques culturals locals.

Les propostes aquí descrites són una mostra de les possibilitats d'innovació que presenten els ajuntaments. El punt comú de totes elles és la perspectiva intercultural, és a dir, que cerquen el coneixement i vivència de la diversitat des de la relació entre persones.

3.1. Transversalitat i treball en xarxa

Tal i com ha quedat palès al grup de treball, el plantejament estratègic de la gestió de la diversitat implica la col·laboració de les àrees de cultura amb la resta d'àrees, per evitar actuacions puntuals, optimitzar recursos i afavorir un missatge comú a la població. Evidentment, un pla local de gestió de la diversitat, anomenat també de Ciutadania, afavoreix la cooperació interdepartamental, però si no és el cas del propi municipi, també es poden impulsar mecanismes d'acció sistèmica entre serveis locals. Tammateix, la transversalitat no es pot imposar des de dalt, cal conrear-la i fer-la sostenible des del nivell tècnic, fent visibles i operatius els avantatges de la cooperació entre serveis.

El primer nivell del treball en xarxa seria el desenvolupat entre els mateixos recursos culturals i la necessària col·laboració entre centres civicoculturals, museus i biblioteques per assolir una actuació més harmònica, aprofitar l'experiència d'un equipament per la resta, compartir línies estratègiques i projectes... De fet, la transversalitat, la cohesió social i la interculturalitat són eixos fonamentals dels Pla d'Acció Cultural (PAC).

De fet, en una societat de diversitat creixent com l'actual, el paper dels departaments de cultura esdevé estratègic per desenvolupar una gestió integral tant per part dels ajuntaments, com del conjunt de la població. Cal aprofitar una certa tradició de cooperació de les àrees de cultura amb altres serveis. Per exemple, els equipaments culturals (biblioteques, museus, centres cívics,...) acullen activitats d'altres serveis o parteixen d'un treball en comú.

Les activitats adreçades a famílies ofertes pels equipaments, com els museus, fan que moltes famílies que hi assisteixen s'incorporin a les entitats amb component de cultura tradicional (gegants/sardanes).

Quatre exemples de cooperació interàrees de tractament de la diversitat:

- *Educació-cultura.* Els centres educatius són grans “consumidors” de l’oferta cultural local, i aquí s’obre la possibilitat d’arribar a pares i mares a partir dels alumnes. L’ensenyament és un element important d’integració.
- *Esport-cultura.* Si partim d’una noció àmplia de cultura, estariem d’acord que l’esport és un dels components de la cultura d’un país i al mateix temps té un component universal. De fet, les activitats esportives s’identifiquen en algunes cultures com a activitats culturals. Les àrees d’esport de molts municipis tenen un element de participació important perquè ja han incorporat nous nous.
- *Convivència-Immigració-cultura.* És cada vegada més habitual que en els processos participatius per a l’elaboració de Plans d’Acció Cultural a diferents municipis hi hagi presència de nous nous, ja que aquesta participació és incentivada des de l’ajuntament, a partir de la col·laboració entre cultura i immigració. Fins i tot hi ha la intenció que es convidi persones d’origens diferents a participar en el Consell de Cultura, per fer-los veure que es tracta d’una eina a la seva disposició cosa que és una acció de reconeixement de la seva condició de veïns i veïnes.

I al mateix temps, els Plans de Recepció i Acollida Municipal²¹ incorporen la informació i accés a la vida cultural local com un dels eixos estratègics per a conèixer i afavorir la identificació dels nous nous amb el nou municipi de residència²², així com el sentiment de pertinença.

- *Plans territorials-cultura.* Darrerament ens hem de felicitar de l’augment de plans locals dirigits a millorar la situació urbanística, les condicions de vida i reforçar la cohesió social de barris i municipis. En aquest apartat trobaríem els plans de desenvolupament comunitari o els impulsats per la Llei de Barris. No són plans gestionats des de les àrees de cultura, però són els espais on les activitats socioculturals esdevenen una eina fonamental i afavoreixen la cooperació entre serveis amb poca tradició de treball en comú, com serveis socials i cultura.

Així doncs, les oportunitats són àmplies i no es redueixen als quatre exemples anteriors. Una altra possibilitat, en moltes ocasions, són els departaments de solidaritat i cooperació internacionals, que organitzen activitats per donar a conèixer la riquesa cultural dels països d’origen dels nous veïns i veïnes. Aquestes iniciatives, no obstant això, corren el risc de ser presentades a la població com allunyades de la realitat local, quan, precisament, el que volen mostrar són les connexions que hi ha entre la dimensió municipal i la global.

Si ens hi fixem, totes aquestes propostes no tracten només la transversalitat entre serveis municipals, sinó que impliquen el treball en xarxa amb els agents culturals i socials. Així, la cooperació entre equipaments, àrees municipals i entitats permet facilitar l’arribada a sectors de població més àmplis i l’organització d’activitats on es barregen públics diferents.

Per tancar aquest punt cal esmentar que una altra potencialitat és la cooperació intermunicipal. Es tractaria, senzillament, d’anar incorporant la diversitat a les produccions o serveis mancomunats, com ja succeeix a les biblioteques, exposicions o produccions

²¹ Per a més informació consulteu el Servei de Polítiques d’Igualtat i Ciutadania de la Diputació de Barcelona <http://www.diba.es/diversitat/default.asp>

²² L’actual projecte de Llei d’Acollida estableix com una de les competències municipals el coneixement de l’entorn local. <http://www.gencat.cat/benestar/societat/convivencia/immigracio/acollida/index.htm>. *sembla que el projecte de llei serà aprovat pels consells de govern de la Generalitat el dimarts 2 de juny de 2009.

teatral. En aquest terreny institucions de segon nivell com la Diputació de Barcelona juguen un paper d'assessorament i de dinamitzadores de xarxes.

3.2. Noves formes d'expressió cultural

Si partim de la premissa que la prioritat actual i futura és potenciar la interacció entre els diferents factors de diversitat, la pregunta seria: *com incorporem els elements nous a les activitats culturals locals de manera que reforci la cohesió social?*. La resposta seria des de la perspectiva intercultural el desenvolupament de la qual implica procés i per tant el que proposem és anar construint aquest camí.

El primer pas potser seria conèixer (identificar, recollir i difondre) aquest potencial, perquè de moment sabem dels homes i dones que destaquen a nivell individual, però encara resta la dimensió més comunitària. D'aquí, la proposta de potenciar la participació, sense excessius plantejaments previs que ens condicionin, ja que de vegades creiem que tenim "la veritat i sabem" el que la població necessita, i a voltes el resultat és negatiu perquè la població no es fa seva la proposta.

Algunes de les línies d'actuació que aporta el treball del grup són:

- Fomentar les **activitats familiars**, on es barregin diferents generacions, per donar a conèixer espais/llocs on es desenvolupa la cultura local.
- Incidir en els **elements comuns** amb les altres cultures, més que no pas en aquells elements que ens distancien. Un dels elements universals a totes les societats és la participació de tots els membres de la família i la comunitat en les activitats culturals públiques.
- Les activitats culturals integradores de caire intercultural permeten treballar el coneixement de la diversitat, des de l'àmbit de la cultura. El treball de proximitat, de promoure la trobada entre antics i nous veïns, esdevé fonamental per superar estereotips i prejudicis. Com a exercici de la **hipòtesi del contacte**: "*en ciertas condiciones, el contacto con individuos de un grupo sometido al estereotipo puede reducir la estereotipación y el prejuicio*" (Zanfrini, 2007, p. 82). Aquí, la concepció de diversitat també és àmplia (gènere, edat, classe social, origen cultural...) i convida a una aproximació interrelacionada. Per exemple, amb molta probabilitat el treball en l'espai públic implica combinar la perspectiva intercultural, la intergeneracional i la de gènere.
- **Identitat local: cal** reforçar el paper de certes manifestacions culturals, participatives que també han tingut, tenen i segurament tindran, la funció d'incorporar el nou veïnat. Per exemple, les Passions com a expressions de cultura popular i factors bàsics de la cohesió social.
- Cercar propostes que impliquin la **interacció entre diferents cultures**. Alguns exemples: col·laboracions entre grups de diables i les celebracions xineses (el drac com una bèstia més, foc, etc.), festes comunes a Catalunya i als països d'origen com el carnaval o activitats semblants com els castellers i les torres humanes del Marroc o l'Índia.
- **Suport als agents culturals**. Per afavorir iniciatives interculturals es fa necessari donar suport als diferents agents culturals (persones, entitats,

agrupaments, col·lectius no registrats,...) per facilitar la trobada i la cooperació entre ells. En una tasca, al mateix temps dinamitzadora i mediatra, que faciliti l'obertura i ajudi a resoldre els problemes d'endogàmia d'entitats i d'alguns col·lectius.

- Finalment, no oblidem la **dimensió transnacional**. Només cal fer una ullada a la manera com algunes societats receptores (Estats Units, Gran Bretanya, França, Alemanya..) esdevenen territoris de trobada d'artistes de diferents orígens, els quals troben facilitats per desenvolupar la seva creativitat en interacció amb altres creadors locals i de la resta del món. Context que pot esdevenir també espai de generació d'aportacions i innovacions a les cultures d'origen i de retruc d'apropament cultural entre societats separades per milers de quilòmetres. A través d'aquests artistes i dinamitzadors culturals també fa conèixer la societat receptora als llocs de partida. Pensem en el paper de músics africans reconeguts a Europa (Salif Keita, Youssou N'Dour, Ali Farka Touré,...) que són agents de contacte amb l'exterior i que donen suport a d'altres creadors de llurs països. Pensem també en el paper que va jugar i juga Barcelona en la innovació de la literatura llatinoamericana des de la dècada dels 70.

3.3. La memòria històrica com expressió de diversitat i convivència ciutadana

Memòria local

A diferents municipis d'arreu de Catalunya hi ha experiències de recuperació de la memòria local a través de la història oral de veïns i veïnes, de material fotogràfic i filmacions particulars, de reconstrucció d'uns barris i municipis, que en moltes ocasions resten al marge de la "història oficial", de caràcter més popular i pròxim.

Són experiències molt participatives perquè parteixen d'aportacions personals de ciutadans i ciutadanes i permeten organitzar tot un seguit d'activitats: exposicions, visites guiades, rutes històriques, o també l'elaboració de material audiovisual, pedagògic, etc.. Uns i altres promouen el debat i la reflexió entorn de la memòria popular, dels elements de cohesió, d'identitat, de sentir-se i de ser considerat un membre més de la societat. Alguna actuació, com la de Cardedeu que porta per nom *Les veus de la memòria o l'embut de la Botifà*²³ parteix precisament de les activitats culturals com espais de trobada i incorpora, fins i tot, els barcelonins que venien d'estiu. I forma part del projecte *Cardedeu cruïlla de camins: tallers de teatre intergeneracional i interculturals per a integració i la convivència* que impulsa l'associació *Artescena* i l'ajuntament. Els objectius d'aquest projecte són facilitar i crear un espai cultural en comú de comunicació i expressió teatral entre gent gran, adults, joves i adolescents, així com entre antics i nous veïns i veïnes.

D'altres iniciatives com la d'*Olot 17.800. Els Nous Olotins (VV.AA. 2004)* neix de la cooperació entre l'Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot (municipal), el Museu Comarcal de Garrotxa i l'Institut d'Estudis Socials de la Garrotxa (IDESGA) amb la col·laboració de la fundació Jaume Bofill. El projecte parteix d'una investigació que desemboca en una publicació, un dvd, una exposició i unes activitats paral·leles (conferències, visites,..) encaminades a donar a conèixer uns dels aspectes centrals de la configuració històrica i social de la ciutat. "Saber com, quan i perquè s'han produït els principals moviments

²³ El projecte ha culminat amb l'edició d'un llibre i un dvd, editat el 2007 per l'ajuntament de Cardedeu. L'evolució del projecte a portat a l'enregistrament d'una docuserie, anomenada "Veïns" amb el suport de Televisió Cardedeu.

migratoris en les darrers temps a Olot és tan significatiu i rellevant com recordar totes les grans fites històriques que ens apareixen en els llibres d'història local" (pròleg) i demostra que existeixen **elements comuns en qualsevol procés migratori**.

Experiències semblants es viuen igualment a grans municipis com Badalona, amb les exposicions *Imatges per la memòria*; Sabadell, amb *Sabadell i els seus barris*; Terrassa, amb *Les Tertúlies de Can Anglada*, o Barcelona amb *Moments al barrí*²⁴. Algunes experiències entrecreuen diferents àmbits de la diversitat, com l'exposició *Mujeres de la emigración*, a Gavà. Ara bé, en tots ells la dimensió de barri, de proximitat, és també un dels factors clau del desenvolupament de l'activitat.

Aquestes iniciatives mostren que potser caldria aprofitar els aprenentatges que ens ha facilitat l'experiència prèvia d'integració d'altres col·lectius immigrants, encara que no siguin estrangers.

Aquestes experiències tenen un caràcter de transmissió intergeneracional perquè potencien el paper de la gent gran, vinculat a qüestions de vinguda i acollida al municipi, com a estratègia de presentació d'antics veïns als nous.

Igualment, permeten treballar amb centres educatius i amb el teixit associatiu, així com amb el conjunt d'equipaments culturals (biblioteques, centres cívics,...)

Memòria de la nostra diàspora

Quan parlem de memòria històrica no ens referim només al que va succeir a l'interior del terme municipal, precisament aquest àmbit permet recuperar el nostre passat transnacional de Catalunya. Quan en els nostres dies es parla tant de les connexions entre les persones immigrades i els seus països d'origen, la mirada cap als emigrants catalans que van marxar com a refugiats econòmics o polítics a diferents punts del planeta, ens permetria entendre millor com el nostre desenvolupament i la nostra identitat com a poble, ha estat possible, en part, gràcies a la diàspora catalana²⁵. Això fa que molts dels immigrants que arriben de Llatinoamèrica siguin, d'alguna manera, com parents que ens retornen la visita. Una iniciativa molt interessant pel que fa a aquesta qüestió és *la Xarxa de Municipis Indians*²⁶. Aquesta associació aspira a esdevenir l'eina bàsica de cooperació i col·laboració entre els municipis per millorar el coneixement i difusió de la història del llegat indià, amb actuacions conjuntes, com l'inventari del patrimoni indià dels municipis membres, una sèrie d'exposicions temàtiques itinerants o la creació d'una pàgina web. També potenciarà la promoció dels valors històrics i culturals que caracteritzen el territori i apostarà pel turisme cultural i patrimonial, amb la creació de la Ruta dels Indians.

Els objectius de la Xarxa també són fer una mirada cap endins, obrir una finestra i una via de comunicació amb altres indrets que comparteixen el mateix passat. Un passat de lligams amb el continent americà que alhora es relaciona amb el que avui es coneix com el territori iberoamericà, on la petjada catalana és encara ben viva.

²⁴ Aquí fem referència a algunes de les experiències, no és una relació exhaustiva ja que en cadascuna d'aquestes poblacions hi ha d'altres iniciatives en la mateixa direcció.

²⁵ Un dels exemples culturals més clars és el paper dels indians en el suport al modernisme o que l'Estelada està inspirada en la bandera de Cuba.

²⁶ La Xarxa va ser creada al 2007 i està formada, fins ara, pels municipis d'Arenys de Mar, Begur, Blanes, Cadaqués, Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Sant Pere de Ribes, Torredembarra, Palafrugell i Vilanova i la Geltrú. De moment no disposa de web, però sí notes de premsa:

<http://www.vilanovadigital.com/espais/actualitat/articulo.asp?idarticulo=21187>

Memòria audiovisual i joves

Si al principi de la proposta destacàvem les possibilitats de les noves tecnologies per mantenir i transmetre la història dels nostres municipis, també existeix aquest potencial a l'hora de recollir imatges actuals que demà seran del passat. I aquí han sorgit diferents iniciatives en les quals grups de joves d'un barri o municipi participen en l'enregistrament d'espais (places, carrers, parcs..) i persones del seu entorn, que per a ells tenen un significat, que formen part de la seva vida i ofereixen la seva visió particular al món. En aquesta línia hi hauria les experiències de Claudio Zulian a Barcelona o Lleida²⁷, la de Connectats, laboratori social, a la zona metropolitana de Barcelona, amb els Tallers de curtmetratge documental "Conoce tu barrio" impulsada des de FEDELATINA, i la participació d'instituts de secundària²⁸, o la d'Alter Nativas a Pamplona²⁹, amb un component intercultural i intergeneracional com a eix central de la proposta.

3.4. Potenciar la interacció entre els factors de diversitat

A la presentació del present informe s'assenyala que la idea de partida no era centrar-se exclusivament en la identificació entre diversitat i pluralitat cultural, i el final de la proposta anterior ens porta a explicitar la importància de promoure activitats que entrecreuin els diferents factors de diversitat entre ells.

Per il·lustrar a què ens referim quan es planteja aquesta interacció, indicarem alguns exemples en els quals la dimensió local i el paper dels ajuntaments és fonamental.

Per il·lustrar a què ens referim quan es planteja aquesta interacció, indicarem alguns exemples en els quals la dimensió local i el paper dels ajuntaments és fonamental.

- Iniciatives d'entitats culturals adreçades a les persones grans, com *Estimada Gent Gran*, de l'Associació Sociocultural Ibn Batuta³⁰, que sorgeix de l'Espai Dona de la mateixa associació.
- Experiències en les quals és la gent gran qui acull els nous veïns i veïnes, com a *Històries de Cubelles, de la gent gran a la gent petita*, impulsada per l'entitat Derecho propio, amb la col·laboració de l'Ajuntament, ACSAR i la Diputació de Barcelona i la participació dels centres educatius. En ella, els avis i les àvies s'impliquen en la transmissió de coneixement als més petits, i els expliquen les tradicions culturals. Un aspecte interessant d'aquest tipus de propostes és la possibilitat d'aprofitar la participació dels veïns i veïnes en una activitat concreta per altres propostes, com seria, també a Cubelles, el programa de la radio municipal *Barrejat amb mi*³¹. Aquesta experiència ha estat designada com a bona pràctica per la Comissió Europea³²
- Una altra de les bones pràctiques catalanes, segons la Comissió Europea, és la dels tallers per a dones de diferents orígens, impulsats pel GRAMC a les

²⁷ <http://www.acteon.es/czulian/claudiozulian/Home.html>

²⁸ <http://connectatsmagazine.wordpress.com/2009/02/20/connectats-laboratori-social/> i també a la Xarxa de Televisions Locals <http://www.xtlvblocs.cat/connectats/>

²⁹ <http://medios.mugak.eu/noticias/noticia/191699>, <http://www.nativas.org/index.html>

³⁰ <http://www.ascib.net>

³¹ Finalista als Premis de Comunicació Local 2008 que atorga la Diputació de Barcelona

³² <http://ec.europa.eu/ewsi/fr/practice/index.cfm>

comarques de Girona³³. Fins i tot han editat un DVD (*Mirades: tallers d'apropament*).

- Seguint amb el potencial de l'audiovisual i l'enfocament socioafectiu trobem iniciatives en els quals **joves de diferents orígens** recullen la seva experiència de participació en una activitat de cultura tradicional, com seria el projecte *Miradas sin excusas (Aitzakirik Gabeko Begirada)* de l'Ajuntament de Getxo. Aquí, un grup de joves filmen el Festival Getxo Folk i hi adjunten amb opinions i visions sobre la diversitat dels veïns i veïnes³⁴. O, el projecte de crear una oficina de Gestió d'*Audiovisuales Interculturals* a Igualada, fruit de l'acord entre l'UNESCO (Paris), l'Associació d'Amics de l'UNESCO d'Igualada i l'Ajuntament.

Sense deixar el sector del jovent, que comença a consolidar iniciatives d'apropament dels joves d'origen estranger a les diferents disciplines artístiques a través de les entitats culturals. Aquí trobaríem, entre altres, les experiències d'Olesa de Montserrat en relació a la música (*Musicando*) o al teatre (*A Escena*).

La idea de cercar la interacció entre els diferents àmbits de la diversitat ens porta finalment al recolzament de les noves formes d'expressió que neixen, precisament, d'aquest creuament.

3.5. Potenciar i incorporar noves formes d'expressió cultural

Una de les característiques de la diversitat és la generació de noves formes d'expressió cultural. I una de les propostes més interessants, de l'expansió territorial i col·lectiva que es viu actualment, és la de la cultura del *hip-hop* (*mc, dj, graffitis, break-dance, b-boys,...*). Nascut als barris d'algunes ciutats dels Estats Units, el hip-hop s'ha estès pel món sencer i ha passat de ser una activitat minoritària i de joves de certs sectors socials a ser practicada per tot tipus de joves i formar part de les activitats habituals de l'oferta de centres cívics, casal de joves, programes d'activitats extraescolars...

El *hip-hop* permet d'atraure un públic jove, interclassista, supralocal i els nous veïns, ja que sovint és també present a les seves ciutats o territoris d'origen. D'aquesta manera, el hip-hop té una dimensió intercultural³⁵. El pas següent podria ser la incorporació del hip-hop a les activitats culturals "oficials" dels municipis, com s'està fent en la programació musical i d'algunes festes de barri. Pot ser una eina per renovar també la programació cultural. No seria la primera vegada que hi ha debat sobre la manera d'incorporar noves expressions culturals (ja va succeir respecte de la música amb l'arribada de la salsa, del rok'n roll o de les manifestacions de les cultures d'origen dels immigrants de l'Estat espanyol).

Finalment des de diferents instàncies també sorgeixen iniciatives en què artistes i creadors arribats de diferents indrets del món s'expressen a través de diferents canals. Per exemple, el documental "Expressions de l'Àfrica Negra a Barcelona" del centre d'estudis Africans³⁶ o la iniciativa *Diversity 21*³⁷ que diuen "Volem donar l'oportunitat a les persones mateixes que practiquen aquestes cultures d'expressar-se artísticament, trobar-se, compartir, escoltar-se i

³³ http://ec.europa.eu/ewsi/fr/practice/details.cfm?ID_ITEMS=8391

³⁴ http://www.getxo.net/castellano/vivirengetxo/servicios_sociales/getxo_servicios_inmigracion_sensibilizacion.asp?MNU_Id=355

³⁵ P. ex. L'experiència de 9 Barris *Unidos por el Flow* <http://unidosporelflow.org/noticias.asp>

³⁶ Amb el subtítol Manifestacions artístiques de la "diàspora" negreafricana a Barcelona. <http://ceadiaspora2009.wordpress.com/>

³⁷ <http://www.acdiversitygroup.org/>

dialogar sobre les seves idees, opinions, sentiments, records, desitjos, somnis, experiències. D'aquesta manera, es transformaran en veraders actors i productors culturals”.

4. Conclusions

El moment històric actual es presenta ple de possibilitats, però també d'amenaques. Per tant caldria estar atents a les oportunitats que apareixen i no trigar massa temps a aprofitar-les perquè sinó passaran de llarg.

La diversitat la percebem com una cosa nova perquè està en canvi continu i segurament la “sorpresa” davant les transformacions del nostre paisatge cultural esdevindrà una constant, una característica més de la societat catalana. Els resultats del present grup mostren el paper central que han tingut, tenen i tindran els ajuntaments i les administracions locals en el treball amb la diversitat. No només per la proximitat dels recursos municipals sinó també perquè són els espais de trobada de la diversitat i on es generen les respostes, les alternatives, en definitiva, els espais de creativitat cultural per excel·lència.

Així doncs, no partim del buit. Hi ha diversitat d'experiències locals, que són la base sobre la qual podem continuar construint. I en aquesta línia, fora desitjable que les administracions públiques reforcessin una major interacció entre els diferents àmbits i col·lectius, ja que la creació de lligams que implica la perspectiva intercultural genera un teixit, i una xarxa de coneixements que afavoreix l' inclusió, la cohesió social i la creativitat socio-cultural.

5. Referències

ADAM, TANIA I LOSA, SARA, *Expressions de l'Àfrica Negra a Barcelona. Manifestacions artístiques de la "diàspora" negreafricana a Barcelona*. Centre d'Estudis Africans, Barcelona, 2009.

APPIAH, KWANE ANTHONY. *Cosmopolitismo. La ética en un mundo de extraños*. Katz Editores, Buenos Aires, 2007.

ARAMBURU, MIKEL "La immigració i els usos de l'espai públic", a *Barcelona. Metròpolis Mediterrània*, monogràfic núm. 6 (septiembre 2005)

BAUMAN, ZYGMUNT. *Vida Líquida* Ed. Paidós, Barcelona, 2006.

BECK, ULRICH. *La sociedad del riesgo global*. Ed. Siglo XXI, Madrid, 2002.

CABEZAS, NICOLAS et. Al. *El teixit associatiu i la ciutat*. Ajuntament de Sant Boi , 2002.

CALVO LLUÍS, PRATS CARLES, *Relació entre entitats i ajuntaments*, Forum de Regidors i Regidores de Cultura, CERC-Diputació de Barcelona, 2008.

CARDÚS, SALVADOR, "Com es deixa de ser immigrant a Catalunya. Les condicions per a la convivència", a *4es Jornades sobre Immigració i societat. Habitatge, convivència i cohesió social als barris*. Universitat de Vic, Vic, 2007, pp. 45-48.

XAVIER CUBELES, BCF CONSULTORS I CRISTINA RODRÍGUEZ. *Creació de nous públics*, Forum de Regidors i Regidores de Cultura, CERC-Diputació de Barcelona, 2008.

EL-HACHMI, NAJAT *L'últim patriarca*, Ed. Planeta, Barcelona, 2008.

GARGALLO I PIRACÉS, LAIA *Models de gestió d'equipaments culturals. Forum de regidors i regidores de cultura*. Oficina d'Estudis i Recursos Culturals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona. 2008

FLORIDA, RICHARD. *Las ciudades creativas, porqué donde vives puede ser la decisión más importante de tu vida*. Ed. Paidós Ibérica, Barcelona, 2009.

GIMENEZ, CARLOS. "Convivencia: conceptualización y sugerencias para la praxis" a rev. Puntos de Vista, nº 1, pp. 7-31. Ajuntament de Madrid, 2006.

HERNÁNDEZ, DOMINGO. "La distancia correcta y la estética de lo sublime intercultural" a rev. Antrhopos, *Interculturalidad, cine y lliteratura*. Nº 216, pp. 61-73. 2007.

INGEMAM, JENS, JACOBS, DEBORAH I VAN VIMMEREN, TON. *Multiculturalitat en la biblioteca. Cómo pueden servir las bibliotecas públicas a las poblaciones multiculturales*. Fundación Bartelmann, Barcelona, 2004.

KAPUSCINSKI, RYSZARD "Rencontre l'étranger, cet événement fondamental" a *Le Monde Diplomatique*, gener 2006 , p. 14.

Migrainfo 19 “Creixen els mitjans de comunicació adreçats a la població immigrada”. Servei de Polítiques d'Igualtat i Ciutadania, Diputació de Barcelona, nº 19, 4art. Trimestre 2006.

MORERAS, JORDI, *Expressions de la diversitat. La intervenció cultural i la integració dels col·lectius d'immigrants*, CERC, Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona, 1992.

PANIKKAR, RAIMON, *Pau i interculturalitat. Una reflexió filosòfica*. Ed. Proa, Barcelona. 2004.

PÉREZ DE CUELLAR, JAVIER *La nostra diversitat creativa*,. Centre UNESCO de Catalunya, Barcelona. 1997.

PINTADO, FERNANDO *La participación ciudadana es la vida de las ciudades*, Ediciones Serbal i Ayuntamiento de San Sebastián, Barcelona, 2008.

REYNÉS, JORDI. *Mapamundi. El paper de l'intervenció cultural davant les noves minories ètniques. Creació de punts de referència pels nous vinguts a l'àrea metropolitana*. Memòria del curs de postgrau en Gestió Cultural, CERC, Diputació de Barcelona, 1992.

SKRABEC, SIMONA, “La literatura com a paisatge” a VV. AA. *Diàleg sense fronteres. Noves cartografies literàries*. Krtu. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2006.

SOLÉ C., PARELLA S. I CAVALCANTI L (coord..) *Nuevos retos del transnacionalismo en el estudio de las migraciones*. Ministerio de Trabajo e Inmigración, Madrid, 2009.

TORRES, FRANCISO *Los nuevos vecinos en la plaza. Inmigrantes, espacios y sociabilidad pública* AIBR: Revista de Antropología Iberoamericana, Vol. 3, Nº. 3,, pags. 336-397, 2008.

VV. AA, *Olot 17800. Els nous olotins*. Ajuntament d'Olot, Olot, 2004.

ZANFRINI, LAURA. *La convivencia interétnica*. Alianza Editorial, Madrid, 2007.

Annexos

Taula: Punts forts i punts febles de les polítiques locals d'interculturalitat

	PUNTS FEBLES	PUNTS FORTS
Presència de la diversitat en la programació cultural	Baixa presència de la diversitat(s) en la programació cultural, i ho és de manera puntual.	Diferents àrees municipals organitzen activitats vinculades a la diversitat(s).
El paper dels agents socioculturals	<p>Dificultats de les entitats per adaptar-se a transformacions socials com la creixent diversitat.</p> <p>Necessitat d'obrir les entitats locals al nou veïnat</p> <p>Poca relació i interacció entre entitats</p> <p>Necessitat que les decisions dels òrgans de participació en l'àmbit cultural siguin més vinculants i no només de caràcter consultiu.</p> <p>Baix nivell de participació del nou veïnat.</p> <p>Les desigualtats socio-econòmiques i polítiques afecten a la incorporació-inclusió del nou veïnat.</p>	En alguns municipis les entitats són agents fonamentals en el procés d'incorporació del nou veïnat.
Els espais públics: espais d'expressió cultural i cohesió social	A l'espai públic poden sorgir conflictes si no es generen processos d'adaptació entre les pràctiques locals i les del nou veïnat.	L'espai públic és lloc de trobada de la diversitat i de manifestacions culturals arreu del món, també a casa nostra.
El paper dels equipaments culturals	<p>Alguns museus mantenen encara una pràctica una pràctica vinculada exclusivament a la protecció i preservació del passat. Aquests equipaments haurien de ser més dinàmics i proactius.</p> <p>Cal un procés d'acomodació mútua als equipaments, perquè no tothom esta acostumat a la diversitat.</p> <p>Apareix la necessitat de gestionar la diversitat. S'haurien de plantejar línies estratègiques pel conjunt d'equipaments.</p> <p>Sorgeixen noves tasques com la mediació comunitària.</p> <p>Cal tenir present l'increment de costos que pot suposar l'ampliació dels horaris d'obertura dels equipaments per a millorar-ne la disponibilitat per a les entitats.</p> <p>Respecte als nous col·lectius cal fer una tasca d'acollida i acompanyament, plantejant des del principi el marc de funcionament (drets i responsabilitats), el reglament d'ús.</p> <p>Cal evitar el paternalisme i l'assistencialisme en la relació amb el conjunt d'usuaris.</p>	<p>Els equipaments culturals (biblioteques, museus, centres cívics/culturals) són espais molt importants per la convivència en diversitat.</p> <p>Els equipaments culturals són dels espais de trobada de la diversitat més rellevants</p> <p>Les biblioteques han esdevingut un recurs pro-actiu en l'acollida i el tractament de la diversitat.</p> <p>El Centres civicoculturals són els equipaments locals on es manifesta amb més intensitat la diversitat socio-cultural.</p> <p>Cal crear processos de mediació impulsats pels ajuntaments per gestionar i prevenir situacions de conflicte per ús d'espais i equipaments, i afavorir la convivència i la cohesió social.</p> <p>Una de les vies d'adaptació a les noves necessitats socioculturals és promoure la participació de la ciutadania a en el disseny o la redefinició dels espais culturals.</p> <p>Les vies de coresponsabilitat i cogestió són principis operatius adients per la gestió de la diversitat.</p>
La difusió de les propostes culturals	Dificultats per fer arribar l'oferta cultural al conjunt de la població, en especial als nous veïns i veïnes.	Les noves tecnologies esdevenen fonamentals en la difusió de les propostes i faciliten que aquestes arribin a nous públics.

Bibliografia elaborada per a Interacció 2008

Polítiques per al diàleg intercultural a escala local

1. Globalització, immigració i ciutadania

APPADURAI, Arjun (2007). **El rechazo de las minorías: ensayo sobre la geografía de la furia**. Barcelona: Tusquets, 2007. 192 p. ISBN 978-84-8383-012-3

Resum

L'any 1989 l'antropòleg Arjun Appadurai va començar un projecte de recerca sobre la dinàmica cultural en el món globalitzat que va propiciar set anys més tard la publicació de *La modernidad desbordada: dimensiones culturales de la globalización*. L'impacte de les seves idees no va lliurar-lo de crítiques, centrades sobretot en la lectura optimista que feia del procés de globalització, no posant atenció en la part fosca del procés, on la violència, l'exclusió i l'augment de la desigualtat eren l'altra cara de la mundialització. Fruit de les crítiques del primer assaig i del propi desenvolupament del projecte d'investigació, Arjun Appadurai ens presenta en aquesta publicació els resultats de la seva recerca sobre les conseqüències més cruentes de la globalització: la violència etnocida i les noves formes d'odi i ideocidi aparegudes al món després de 1989. Alhora, al llarg de la seva investigació, Appadurai també observa un fenomen nou que anomena la globalització de les bases, on moviments ciutadans i organitzacions no governamentals sumen esforços per establir i donar forma a l'agenda global en matèria de drets humans, gènere, pobresa, medi ambient i salut. En aquest context mundial, al llarg del llibre, l'autor intentarà donar resposta a la següent qüestió: per què en uns temps dominats per l'aprovació global dels mercats oberts i de la lliure circulació del capital financer, per idees lliberals entorn de les normes constitucionals i el bon govern i per una activa expansió dels drets humans s'han produït nombrosos casos de neteja ètnica i formes extremes de violència política contra poblacions civils? Per donar-hi resposta, l'autor mostrarà els nexes entre la globalització, la neteja ètnica i el terror. L'etnicisme, la incertesa, l'angoixa de les majories davant les minories, el narcisisme de les diferències petites, la productivitat de la violència, les noves formes d'organització política cel·lular i les capacitats de les noves tecnologies com altaveus de l'atrocitat són elements que anirà desgranant al llarg de l'assaig.

Sumari: Prólogo; 1. Del etnocidio al ideocidio; 2. La civilización de los choques; 3. Globalización y violencia; 4. El temor a los números pequeños; 5. Nuestros terroristas, nosotros mismos; 6. La globalización de las bases en la era del ideocidio; Apéndices; Bibliografía; Índice onomástico y de materias

ARIÑO VILLARROYA, Antonio (2008). “Estilos de aculturación y conciencia intercultural”. En: Joaquín García i Joan Lacomba (eds.) *La inmigración en la sociedad española. Una radiografía multidisciplinar*. Barcelona: Edicions Bellaterra, 2008. ISBN 978-84-7290-407-1. p. 245-266

Resum

Els fluxos de signes i de persones, ja siguin junts o per separat, constitueixen l'anomenada globalització. Tot i que la diversitat ha estat una característica inherent a la humanitat, l'increment d'aquests fluxos, i la seva interrelació, han generat una nova organització de la diversitat cultural.

Aquest text analitza com aquesta nova organització de la diversitat provoca condicions i problemes específics que necessiten un nou ordre i precisen nous plantejaments del discurs.

Els fluxos de signes (com els mòbils, l'mp3 o Internet) fan que els llaços entre les persones no responguin ja a un territori o nació, sinó que es generin vincles a nivell mundial, homogeneïtzant la cultura. Com a conseqüència, les cultures singulars o etnocultures existents queden erosionades. Alhora, la cultura existent tampoc respon a cap caràcter de temps, la qual cosa crea un desajustament entre l'individu i la diversitat; és en si una cultura individualitzada. I és justament això el que opera com a font de diversitat. Per la seva banda, els fluxos humans a l'era globalitzada presenten certes peculiaritats. Sempre hi ha hagut fluxos migratoris però no amb la intensitat amb què es fan ara. Els estats-nació, com a portadors de drets i transmissors d'ideologia universal, xoquen davant de l'encreuament que ara els plantegen les comunitats imaginades. Si abans la pertinença a un territori era el que donava sentit a la vida de les persones i les convertia en ciutadans davant dels immigrants (assimilant-los, sota aquests preceptes), ara la població immigrada s'identifica amb orgull amb els seus pobles de procedència, creant una comunitat de caràcter transnacional, i tot això gràcies a la comunicació instantània que caracteritza aquesta època globalitzada, que esborra les fronteres. És justament quan les fronteres físiques deixen de tenir significat quan en cobren les culturals.

Davant d'aquesta confluència, Ariño es planteja dos fets: «com generar pautes enmig de la relativitat de valors» i «com generar ordre social enmig de la diferència». Des d'aquest prisma, el text planteja la problemàtica dels discursos existents davant de la diversitat, citant i caracteritzant els diversos models de discurs (assimilacionista, multicultural, segregacionista i pragmàtic) i corroborant-los a través d'un estudi realitzat pel CIS a València l'any 2002 (*La inmigración en la comunidad valenciana. Situación actual y paradigmas políticos de integración*).

Des de la postura d'una «apologia de la interculturalitat», conclou amb la idea que les noves diversitats generades per la globalització requereixen una nova forma d'organització. Una reorganització que ha de prendre seriosament la pluralitat de les identitats, amb un diàleg recíproc entre elles, tenint en compte el caràcter nòmada dels éssers humans i, sobretot, fomentar la subjectivitat en el discurs; subjectivitat com a nova forma d'enteniment davant d'aquesta diversitat, prenent en consideració la pluralitat de cultures i persones i la pluralitat canviant de cada individu.

BAUBÖCK, Rainer (2006). “**Migración y ciudadanía**”. *Zona abierta*. ISSN 0210-2692. núm. 116-117. 2006. p. 135-169

Resum

En el debat actual sobre la ciutadania es poden distingir dos enfocaments: un parla d'una comunitat política predefinida, on la ciutadania és l'agent cohesionador, i l'altre, tenint en compte el concepte d'igualtat, veu en quin grau s'adhereixen a les comunitats polítiques existents.

Per evitar caure en el parany dels plantejaments purament normatius, Bauböck trasllada aquesta qüestió a la «comunitat política», distingint entre aspectes normatius i analítics. Tenint en compte aquesta premissa, defineix la ciutadania com una comunitat compromesa, tant a nivell d'igualtat com d'universalisme dels drets dels ciutadans, que han desenvolupat un conjunt de justificacions per a les limitacions que aquests drets puguin sofrir.

L'autor es recolza en la tesi de l'extensió de la ciutadania, més enllà de les fronteres nacionals, sense que aquesta posi en perill els drets històrics de ciutadania que s'hagin desenvolupat en el si dels estats-nació. Per aconseguir-ho, empra diversos esquemes explicatius per corroborar-ho (tenint en compte els drets derivats de la residència en un territori i de ciutadania, així com de les diverses categories de ciutadania en un territori com a receptor).

BAUMAN, Zygmunt (2005). **Vidas desperdiciadas: la modernidad y sus parias**. Barcelona: Paidós, 2005. 176 p. ISBN 84-493-1671-5

Resum

La producció de «residus humans» –o, per ser més precisos, les poblacions «supèrflues» d'emigrants, refugiats i altres pàries– és una conseqüència inevitable de la modernització. I també es tracta d'un ineludible efecte secundari del progrés econòmic i de la cerca d'ordre característics de la modernitat. Mentre àmplies regions del món varen quedar totalment o parcialment al marge de la modernització, les altres societats les veien com a zones capaces d'absorbir l'excedent de població dels «països desenvolupats». Es buscaven –i es trobaven de forma temporal– solucions globals als problemes de superpoblació produïts localment. Però a mesura que la modernització ha anat arribant a les zones més remotes del planeta, s'ha generat una gran quantitat de «població supèrflua» i ara totes les regions han de carregar amb les conseqüències. Per tant, ens enfrontem a la necessitat de buscar solucions locals a problemes d'abast global. La propagació global de la modernitat ha donat lloc a un nombre cada cop més elevat d'éssers humans privats dels mitjans adequats de subsistència i alhora el planeta s'està quedant sense llocs on ubicar-los. D'aquí provenen les noves inquietuds respecte als «immigrants» i als que demanen «asil» així com la importància creixent del paper que representen els difusos «temors relatius a la seguretat» dins l'agenda política contemporània. En aquest assaig Zygmunt Bauman desentronca l'impacte d'aquesta transformació sobre la cultura i la política contemporànies i demostra que el problema de fer front als «residus humans» ofereix una clau per entendre algunes peculiaritats, d'altra banda desconcertants, de la nostra vida en comú, des de les estratègies de dominació global fins als aspectes més íntims de les relacions humanes.

Sumari: Introducció ; 1. Al principio fue el diseño. O los residuos de la construcción del orden ; 2. ¿Son ellos demasiados? O los residuos del progreso económico ; 3. A cada residuo su vertedero. O los residuos de la globalización ; 4. Cultura de residuos

BECK, Ulrich (2007). **“Cómo los vecinos se convierten en judíos : la construcción política del extraño en una era de modernidad reflexiva”** [en línia]. *Papers : revista de sociologia*. ISSN 0210-2862. núm. 84. 2007. p. 47-66 <<http://ddd.uab.cat/pub/papers/02102862n84p47.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Resum

L'autor d'aquest treball ofereix una sèrie de consideracions respecte a la condició moderna “d'estranyetat” interpretada com a desarrelament –i des de sempre la radical separació entre l'ésser humà i el món– amb la seva propensió a provocar les emocions més negatives, l'odi i l'ira, perquè els estranys que han quedat sense lloc poden «ser lluny (culturalment) i a prop (físicament) de qualsevol part» i alhora «no s'assemblen a nosaltres», i amb això es reactiven vells marcatges com el «nosaltres naturalitzat-ells estrany» i es potencia la conversió de l'estrany en *hostis*.

BENHABIB, Seyla (2005). **Los Derechos de los otros: extranjeros, residentes y ciudadanos**. Barcelona: Gedisa, 2005. 191 p. ISBN 84-9784-099-2

Resum

En aquest llibre, Seyla Benhabib s'enfronta a una qüestió molt important de cara al futur de les societats occidentals com és la necessària integració de les persones estrangeres en els seus sistemes de ciutadania. Una anàlisi que fa des de la filosofia política i que permet comprendre les contradiccions actuals que viuen els sistemes democràtics occidentals davant un context en què s'accentua la convivència d'experiències culturals diferents. Tot això, però, sense deixar de defensar i reivindicar l'ampliació dels drets socials i polítics de les persones estrangeres als països d'acollida.

Sumari: Introducció; 1. Sobre la hospitalidad: una relectura del derecho cosmopolita de Kant; 2. “El derecho a tener derechos”: Hannah Arendt y las contradicciones del Estado-nación; 3. El Derecho de Gentes, la justicia distributiva y las migraciones; 4. Transformaciones de la ciudadanía: la Unión Europea; 5. Iteraciones democráticas: lo local, lo nacional y lo global; Conclusión. El federalismo cosmopolita; Notas; Bibliografía

BENHABIB, Seyla (2006). **Las Reivindicaciones de la cultura: igualdad y diversidad en la era global**. Buenos Aires : Katz, 2006. 337 p. ISBN 84-609-8362-5

Resum

Quina és la millor manera d'implementar la democràcia liberal en un món farcit de noves formes oposades de política cultural i de conflictes cada cop més aferrissats en l'àmbit de la cultura? Seyla Benhabib, tot argüint que les cultures estan

esquinçades per conflictes relatius als seus propis límits, qüestiona el supòsit compartit per molts teòrics i activistes que les cultures són conjunts clarament definits. Argumenta que gran part del debat –incloent el del multiculturalisme «fort», que entén les cultures com diferents peces d'un mosaic– està dominat per aquesta creença errònia que té greus conseqüències sobre com pensem que s'haurien de replantejar les injustícies entre grups per assolir la diversitat humana. Amb gran destresa, Benhabib presenta un enfocament alternatiu, tot considerant que les cultures creen, re-creen i renegocien els límits imaginats entre «nosaltres» i «ells». A partir de la política cultural contemporània a països d'Europa occidental, Canadà i els Estats Units, Benhabib desenvolupa un model de doble via de la democràcia deliberativa que permet la màxima contestació cultural dins l'esfera pública així com en i mitjançant moviments socials i les institucions de la societat civil. Tot i mostrar el seu acord amb l'opinió dels liberals polítics que l'universalisme constitucional i legal s'hauria de preservar a nivell de la forma de govern, sosté tanmateix que aquest model és necessari per solucionar problemes multiculturalis. Analitzant detalladament la transformació de les pràctiques de ciutadania flexible, certs tipus de pluralisme legal i models de poder institucional compartit són força compatibles amb la democràcia deliberativa, sempre i quan estiguin en concordança amb la reciprocitat voluntària i la llibertat d'associació i de reunió.

Sumari: Prefacio; Agradecimientos; 1. Introducción: Sobre el uso y el abuso de la cultura; 2. "Nous" et les "autres" (Nosotros y los otros): ¿El universo es etnocéntrico?; 3. ¿De la redistribución al reconocimiento?: El cambio de paradigma de la política contemporánea; 4. El multiculturalismo y la ciudadanía de género; 5. La democracia deliberativa y los dilemas multiculturales; 6. ¿Quiénes somos "nosotros"?: Los dilemas de la ciudadanía en la Europa actual; 7. Conclusión: ¿Qué hay más allá del Estado-nación?; Bibliografía; Índice analítico

CHERIF, Mustapha (2006). “**Aprender a convivir**” [en línia]. *UOC Papers: revista sobre la sociedad del conocimiento*. ISSN 1885-1541. núm. 3. 2006
<<http://www.uoc.edu/uocpapers/3/dt/esp/cherif.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Resum

El nou ordre mundial segueix un camí erràtic que genera intolerància, injustícia i infelicitat. Aquesta situació s'ha de corregir des de tres dimensions diverses: la lògica, la justícia i el sentit comú. Cal obrir-se als altres pobles creant relacions que superin les diferències i arribin a uns valors universals comuns en què aquestes tres dimensions es tinguin en compte. La veritat no rau en un poble o en un altre, sinó en la relació que s'estableix entre ells. La lògica i el sentit comú, la raó i la religió, no són oposats, sinó que han de complementar-se, tot i que no s'hagi de confondre una cosa amb l'altra. Segons l'autor, hi ha tres aspectes de la globalització especialment preocupants per a la desestabilització que comporten a escala mundial. El primer és que la globalització va associada no només a la secularització dels pobles, sinó també a la seva desespiritualització i pèrdua de valors. El segon aspecte desestabilitzador és la despolíticació de la societat, ja que cada cop ens regim menys d'acord amb els pobles i els individus que la conformen i més segons els sistemes que governen els fluxos de capital. L'obstrucció de la possibilitat de pensar, i de pensar d'una altra manera, l'absència d'interculturalitat i d'interdisciplinarietat, la desvitalització de les ciències humanes i socials són el tercer aspecte pertorbador de l'ordre mundial actual. En aquest context, les persones i els pobles sensibles,

reflexius i raonables no poden cedir davant de la deriva i el desordre mundial, atès que el que està en joc no és ni més ni menys que el futur del món. En aquest sentit, els pobles mediterranis tenen un gran paper a jugar en la creació d'aquest nou món en què uns pobles s'obren als altres i estableixen relacions harmonioses des del punt de vista de la lògica, la justícia i el sentit comú.

DASSETTO, Felice (2004). “**Más allá de lo intercultural: los retos de la co-inclusión**” [en línia]. Revista CIDOB d'afers internacionals. ISSN 1133-6595. núm. 66-67. 2004. p. 99-111 <http://www.cidob.org/es/content/download/3156/33090/file/dassetto_cast.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

En el context de les noves societats plurals i multiculturals, Dassetto pretén demostrar que el terme intercultural és una mena d'eufemisme utilitzat per exposar amb precaució la inquietud que susciten les noves postures relacionades amb els actuals processos de trobada cultural a Europa. Aquestes postures fan referència, d'una banda, a la forma dels processos interculturals i, de l'altra, a les qüestions que es plantegen davant de realitats socials noves, com la dels joves adolescents que funcionen a partir de codis culturals i identitaris diferents i, sobretot, inadaptats a les societats contemporànies. Cal afegir-hi una trobada amb l'islam, que va més enllà de la simple trobada cultural i implica capes més profundes de l'organització col·lectiva; parlem de les civilitzacions. Així, Dassetto pretén fer explícits els termes subjacents a la «interculturalitat» a Europa, respecte a les poblacions d'immigrants, i qüestionar, en definitiva, les representacions relatives a la interculturalitat.

DELGADO, Manuel (2003). *¿Quién puede ser 'inmigrante' en la ciudad?*. En: *Exclusión social y diversidad cultural*. San Sebastián: Tercera Prensa, 2003. ISBN 84-87303-71-4. p. 9-24

Resum

Els primers estudis realitzats per l'Escola de Chicago definien les metròpolis com «heterogenètiques», formades per persones de diversa classe i procedència. La ciutat es considerava en si mateixa com un ecosistema, escenari de vincles entre elements diversos; com un sistema obert, que es nodreix dels fluxos de gent, mentre la mateixa ciutat forma part d'aquests fluxos.

Prenent aquesta observació com a punt de partida, Manuel Delgado es pregunta sobre la insistència, en l'actualitat, de veure com a problema la presència de la immigració, quan està comprovat que sense aquests fluxos migratoris les ciutats industrials, desapareixerien; és gràcies als fluxos migratoris que les societats actuals es nodreixen i sobreviuen.

A la ciutat no s'hauria de considerar ningú com a immigrant, justament pel fet que no hi ha ningú que no ho sigui. El terme immigrant és una producció social arbitrària (no tots els estrangers són immigrants) i categòrica (segons procedència, el temps que fa que hi és, si són legals o no). Aquesta ambigüitat i indefinició del concepte porta també a la paradoxa de veure l'immigrant com algú estrany, però que viu amb nosaltres.

Aquesta etiqueta de l'individu com a immigrant, vist com algú estrany però dintre de la ciutat, és el que porta l'autor a la reflexió: l'immigrant no és algú que s'hagi d'integrar en la ciutat, en la societat que l'acull, sinó que més aviat, la ciutat és la que ha d'integrar-se a l'immigrant. D'aquesta manera, la ciutat pot pensar els seus propis desajustaments com una presència «monstruosa» a eliminar: la de la ciutat pròpia i no la de l'anomenat «immigrant», la presència del qual es veu com quelcom perillós que cal eradicar.

DELGADO, Manuel (2008). “**La identidad en acción. La cultura como factor discursivo de exclusión y de lucha**” [en línia]. *Eikasía: revista de filosofía*. ISSN 1885-5679. núm. 17. 2008. p. 261-274 < <http://www.revistadefilosofia.com/17-08.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Resum

La proliferació d'espais abstractes com els cibernètics, el flux de capitals i veritats, l'augment de les interrelacions i els mestissatges protagonitzen l'esvaïment creixent de les velles il·lusions de puresa cultural i aboquen a la recerca obsessiva d'autenticitats identitàries que, alienes al món, no poden ser més que purament teòriques i trobar la seva confirmació només en el dogmatisme ideològic o en les efusions sentimentals.

En casos extrems, només la violència fanàtica podrà restablir aquesta unitat mai coneguda, però que es pot sentir com a perduda o alienada. Davant del desordre i la fragilitat d'allò real, ja només queda l'estabilitat immutable de les identitats més feroços, un ordre atroç que s'alimenta dels seus propis frenesís i que serà més sever com més s'entesti l'experiència a desmentir-lo i que no dubtarà a esclafar, quan calgui, aquell o aquells que gosin recordar-li que només pot existir com a somni per als uns i malson per als altres.

DELGADO, Manuel (ed.) (2003). **Inmigración y cultura**. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), 2003. 239 p. ISBN 84-96103-35-8

Resum

El material recollit en aquesta obra és fruit de les aportacions fetes pel grup de treball del CCCB que, entre 1999 i 2001, va estar reflexionant i debatent, a través de múltiples enfocaments i disciplines, sobre el fet migratori i la seva incidència en la societat d'acollida. Al resultat d'aquestes aportacions cal sumar també les que són el resultat del seminari de la Universitat Menéndez Pelayo, realitzat al CCCB, l'any 2001.

Els nous fluxos migratoris centren el debat de l'opinió pública i política de l'actualitat. Molts d'aquests discursos denoten un augment del rebuig envers «l'altre», «l'altre» vist com a diferent a la majoria i cada cop més inferioritzat pels seus orígens culturals.

Al llarg dels diversos capítols d'aquest llibre es fa patent el fet paradoxal que, malgrat la globalització que impregna les societats actuals, hi ha determinades formes d'identitat arrelades en aspectes històrics i culturals i que fins i tot apareixen noves

identitats com a resultat de respostes adaptatives cap a l'especificitat dels seus interessos en el si de la comunitat en què es troben.

L'objectiu d'aquesta obra és veure com s'actua davant d'aquest fet paradoxal, així com assenyalar les polítiques adequades en aquest context.

Sumari: Introducción / Manuel Delgado; Anonimato y ciudadanía. Derecho a la indiferencia en contextos urbanos / Manuel Delgado; Tristes tópicos (sobre inmigración) / Jesús Contreras; Inmigrantes extranjeros en España. El derecho a la movilidad y los conflictos de la adaptación: grandes expectativas y duras realidades / Horacio Capel; ¿Qué se puede hacer para evitar el racismo y la xenofobia? / Francisco Fernández Buey; ¿Hay alguien ahí? (sobre el derecho al reconocimiento) / Manuel Cruz; Inmigración: ¿construcción o de-construcción social de identidades individuales y colectivas? / Roberto Bergalli ; Inmigración y cultura / José Luis Salido; La cultura y la religión en la construcción social del inmigrante / Miguel Pajares; La inmigración marroquí en España: percepciones desde dentro y fuera / Mokhtar el Harras; Inmigración y huecos en el centro histórico de Barcelona (1986-2000) / Francesc Magrinyà Torner y Gaspar Maza Gutiérrez; El diálogo intercultural en las sociedades de inmigración / José Antonio Pérez Tapias; Crítica del multiculturalismo / Horacio Vázquez Rial

Diccionario de relaciones interculturales: diversidad y globalización (2007). Madrid: Editorial Complutense, 2007. 424 p. ISBN 978-84-7491-814-4

Resum

En aquesta obra, 50 autors de diversos països i disciplines tracten de definir de forma clara i coherent, però plural, els conceptes bàsics relatius a l'emergent camp de problemes de les relacions interculturals. La globalització de l'economia, la política, la cultura, etc., juntament amb la crisi de les visions universalistes modernes, plantegen noves qüestions i requereixen l'elaboració de conceptes actualitzats que permetin abordar els fluxos de persones, béns o informacions; la hibridació de cultures i identitats; la generació de noves fronteres simbòliques, de figures d'exclusió i de ciutadania; el colonialisme i el postcolonialisme; l'estereotipització; la normalització i els conflictes lingüístics; la mediatització del coneixement, dels imaginaris, de la política, etc.

DIETZ, Günther (2007). "La interculturalidad entre el "empoderamiento" de minorías y la "gestión" de la diversidad". *Puntos de Vista: Cuadernos del Observatorio de las Migraciones y la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid (oMci)*. ISSN 1699-6119. núm. 12. 2007. p. 27-44

Resum

En aquest article, l'autor es proposa analitzar el discurs intercultural com a fenomen transnacional que enllaça diverses tradicions disciplinàries i nacionals. Parteix d'un breu recorregut dels antecedents conceptuals que originen el discurs intercultural, passant a analitzar l'estreta relació que l'educació intercultural manté amb les polítiques d'identitat nacional i les estructures identitàries de les institucions que la promouen. L'article conclou amb algunes reflexions sobre com el discurs intercultural

es mou entre diversos actors acadèmics i educatius així com entre diversos marcs polítics, i quin impacte té això en els models educatius que s'autoidentifiquen com a interculturals.

FERNÁNDEZ, Alfred (2004). **“Diversidad cultural y universalidad de los derechos humanos: materiales sobre los presupuestos del diálogo intercultural”**. Anuario de derechos humanos, ISSN 0212-0364. vol. 5. 2004. p. 243-254

Resum

Alfred Fernández reflexiona en aquest text sobre el diàleg intercultural, apuntant la diversitat i la universalitat dels drets morals com factors claus.

Per abordar el tema de la diversitat utilitza materials de Rousseau, així com extractes de declaracions d'institucions com la Unesco, que ofereixen punts de vista contradictoris respecte a la diversitat cultural: vista com a font de conflicte (per part de Rousseau, filòsof emblemàtic de l'era moderna) i com quelcom que cal protegir (com demostra el document de la Unesco de 2001, «Declaració universal sobre la diversitat cultural»).

L'autor marca com a problemàtic el fet de defensar la possessió de la veritat («tenir») quan aquesta no seria obstacle per a «la pau social» si es plantejés en termes de «ser», la qual cosa faria desaparèixer la visió de la diversitat com a conflictiva.

Per a la universalitat dels drets, Fernández fa servir un text autobiogràfic d'Imre Kertész, *Kaddish per al fill que no naixerà*, sobre la seva experiència en un camp de refugiats. Kertész considera un acte irracional fer «el bé» dintre d'un context de forces irracionals (com era Auschwitz) però «el mal», en canvi, sí té una explicació racional en aquest context (mogut per interès, covardia, voluntat de poder).

La reflexió ètica actual queda emmarcada en el pessimisme de la condició humana (heretat de la filosofia liberal). No deixa de ser paradoxal la controvèrsia entre ideals i comportaments, d'adoptar una Declaració dels drets humans i pensar que no sigui viable.

Per a Alfred Fernández, citant P. Levi, «és possible que no sigui racional. Però la desesperació és irracional, no resol cap problema, més aviat crea nous problemes i és per naturalesa un sofriment».

GIL CALVO, Enrique (2005). **“El gran carnaval. Tradiciones, traducciones y traiciones”**. En: Antonio Ariño Villarroya (coord.). Las encrucijadas de la diversidad cultural. Madrid : Centro de Investigaciones Sociológicas, 2005. ISBN 84-7476-393-2. p. 337-352

Resum

Amb la pregunta inicial de si és possible traduir totes les diverses tradicions a un únic llenguatge comú, Gil Calvo parteix de la idea que els mitjans i les normes es poden universalitzar, però no les preferències. És la universalització de les preferències la que porta al conflicte de les diverses identitats.

El neoliberalisme anglosaxó actual n'és un exemple. Malgrat l'assimilació d'una gran part de la seva població immigrada, els EUA tenen ètnies indígenes pròpies, en què això no ha estat així, i per tant, cauen en la segregació.

L'autor eludeix l'alternativa entre universalisme i relativisme proposant un universalisme procedimental i una coexistència pacífica en un context de pluralisme irreductible mitjançant la institucionalització de la mediació, la traducció i l'arbitratge. Crear institucions mixtes que facin possible la intermediació de traductors híbrids o mestissos atès que la barrera endogàmica erigeix fronteres generadores de conflicte d'identitats.

GÓMEZ CRESPO, Paloma; BARBOSA RODRÍGUES, Fernando [et al.] (2005). “**La integració: conceptualización y análisis**”. *Puntos de Vista: Cuadernos del Observatorio de las Migraciones y la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid (oMci)*. ISSN 1699-6119. núm. 3. 2005. p. 7-29

Resum

Aquest article és una reflexió crítica sobre la forma de conceptualitzar la integració en diversos estudis sobre el tema, que pretén aportar alguns elements útils per abordar-la d'una manera més analítica. A partir d'una revisió bibliogràfica, l'article recull múltiples modes de conceptualitzar la integració, així com l'ús diferent del terme en àmbits diversos. Amb això es pretén alhora reunir criteris i fixar els elements a tenir en compte per analitzar la integració. L'article contribueix al debat sobre la qüestió plantejant noves preguntes sobre l'anàlisi de la integració.

GOYTISOLO, Juan (2004). **Metàfores de la migració = Metaphors of migration** [en línia]. Barcelona : IEMed. 2004. 21 p. ISBN 84-393-6592-6
<<http://www.iemed.org/publicacions/tribuna/tribuna07a.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Resum

Conferència inaugural del Congrés Mundial Moviments Humans i Immigració, organitzat per l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed) i el Fòrum Universal de les Cultures, que va tenir lloc a Barcelona del 2 al 5 de setembre de 2004.

Nacionalisme, etnicisme i religió es fonamenten en el mite de l'arrelament a la terra, com a producte de la terra; d'aquí la motivació de molts a crear identitats inamovibles, sense tenir en compte que «l'espai convida al moviment» i «el moviment canvia l'espai». Els moviments migratoris i la transmissió de sabers són els que han creat i conformen les civilitzacions.

L'ésser humà pot arrelar-se a un lloc que consideri propi, però pot allunyar-se'n quan cregui necessari (com un «Robinson Crusoe en potència»).

En l'època actual, béns i mercaderies circulen pel món amb total impunitat, mentre un gran nombre de gent anhela aquesta lliure circulació (que Juan Goytisolo compara amb el mite berber de l'home-cigonya, que es transforma en au per viatjar i conèixer nous territoris per després tornar al seu propi, recuperant la seva forma humana) i que tot i els entrebancs que pugui trobar-se emigra cap altres territoris més pròspers.

Goytisolo assenyala al text la idea de la visió del món com a procés de deconstrucció i construcció i la cultura com a suma d'influències que rep al llarg de la història. En els espais urbans actuals, amb el moviment migratori dels darrers anys, s'estan creant noves formes de vida on el teixit social i associatiu va acordant elements disperss i concordant-ne d'oposats.

És en aquest punt on l'autor, servint-se de la crítica feta per Chirstiane Sallaert, parla de la mala praxis que s'està duent a terme en l'actualitat per part de governs i grups socials: Ni la utopia de plena multiculturalitat ni l'homogenització ètnica són la clau per solucionar la diversitat identitària de les urbs actuals. És la dinàmica social i cultural de les ciutats el que esmorteix els conflictes identitàris, tot reinventant noves formes de convivència, intercanviant experiències i noves formes de coneixement.

HELD, David (2003). **“Cultura nacional, globalización de las comunicaciones y comunidad política”**. En: *Interculturalidad, interpretar, gestionar y comunicar / coord. por Víctor Francisco Sampedro Blanco, María del Mar Llera Llorente*. Barcelona : Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-237-4. p. 33-50

Resum

En aquest article s'analitza l'impacte de la globalització en el si de la vida política i cultural de les societats contemporànies.

Al bell mig d'aquest amalgama que suposa l'era globalitzada, es perfilen dues postures davant d'aquest fet: una concepció de l'Estat com a base i exaltant la identitat nacional per reforçar la seva política i la postura globalista de la cultura, que fa patent la conseqüent transformació de la vida cultural a causa de les comunicacions globals, hàbits de consum i la hibridació d'identitats.

El primer posicionament denota la rellevància política del nacionalisme, juntament amb el desenvolupament i consolidació de l'Estat com a nucli de la teoria política moderna, com a centre de les interpretacions sobre la naturalesa i la forma característiques del «bé polític». Mentre que la posició globalista vol fer patent com el món contemporani no és un territori de comunitats tancades, amb maneres de pensar inconnexes, economies autosuficients i estats sobirans, les comunitats polítiques locals/estatals no poden imposar-se als principis globals de justícia i de participació política.

Davant d'aquestes postures i fent una lectura transversal de les dues posicions citades, Held esbossa el que podria ser una tercera alternativa, com a resposta més adequada a la vida cultural i política actuals: el cosmopolitanisme.

En el terreny social, es pot veure com l'opinió pública es mou cada cop més en una direcció internacional («la generació yahoo, Mtv i CNN»), així com el cultural, on s'entreu com a mediador entre les cultures nacionals, comunitats de destí i estils de vida alternatius.

I tot i que a nivell polític encara no s'aprecia la direcció a prendre, aquesta postura cosmopolita podria adequar-se als reptes polítics de la globalització, en el sentit que reflecteix la multiplicitat de fets, processos i problemes que afecten les persones, les vincula entre elles, deixant al marge la qüestió territorial i fent evident com s'entrellacen les diverses trajectòries de tots els països.

HURTADO JORDÁ, Jorge (2005). “**El malestar en la sociedad, el conflicto de las culturas**” . En: Juan A. Roche Cárcel, Manuel Oliver Narbona (ed. lit.), *Cultura y globalización: entre el conflicto y el diálogo*. Alicante : Universidad de Alicante, 2005. ISBN 84-7908-826-5. p. 89-118

Resum

L'autor qüestiona que la globalització sigui un concepte analíticament útil per entendre les transformacions de les darreres dècades i planteja al seu lloc, partint de la definició de cultura de Wallerstein, altres formes més adequades per entendre el canvi social contemporani. És el que Jorge Hurtado denomina el malestar social i el conflicte de les cultures, definits entre altres aspectes per la polarització, el desmantellament de les polítiques socials i de benestar, la decepció amb la vella esquerra que s'ha traduït en la desintegració de «l'estatisme» i en l'emergència de forts corrents antiestat, la crisi de legitimitat de la democràcia, el fracàs del liberalisme centrista i del socialisme d'Estat o el declivi de les construccions polítiques i ideològiques i la desintegració de la societat, escindida entre el món de l'economia/tecnologia –on regna la raó instrumental– i el de la cultura –on regna el sentit.

INNERARITY, Daniel (2003). “**Políticas de la identidad**”. En: *Interculturalidad, interpretar, gestionar y comunicar* / coord. por Víctor Francisco Sampedro Blanco, María del Mar Llera Lorente. Barcelona: Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-237-4. p. 69-80

Resum

Aquest text reflexiona sobre el fet paradoxal que avui en dia impregna les societats. Parlar de societats multiculturals davant de la gran amalgama d'identitats on es troben banyades les societats no explica absolutament res; simplement, deixa entreveure l'enorme confusió que ha aportat la globalització. Confusió en el sentit que aquesta creixent globalització ha estat acompanyada de noves diferenciacions, un nombre més gran de relacions amb un nombre més gran d'elements que, sumats als ja existents, crea aquesta sèrie de confusions. Ens trobem davant d'un món de diferències entrelaçades; tot el que pugui sorgir en termes d'unitat i identitat ho farà per i a partir de la diferència, sense caure en l'error d'equiparar-la a la negació de l'altre. Avui en dia estem davant un esgotament de la jerarquia com a principi ordenador de les societats; amb una estructura diferent, les especificitats de les societats actuals no necessitarien ser definides contra un centre percebut com a controlador essencial. En aquesta línia, es fa patent el procés de descomposició dels estats nacionals. Tractar de conciliar la construcció europea amb la salvaguarda dels estats-nació tradicionals no serveix.

La tesi que anuncia l'autor és que ara és el moment oportú per fer amb les nacions el mateix que Europa va fer amb les religions en els principis de la modernitat: que el pluralisme d'identitats sigui recollit i racionalitzat pels procediments democràtics. Si les identitats s'han obtingut, moltes vegades a causa dels valors democràtics, les actuals circumstàncies polítiques tenen l'oportunitat d'entendre-les en clau democràtica. La idea d'un pluralisme constitucional no fa més que recollir el fet que vivim governats per lògiques diverses. Seguir definint la propietat d'una sobeïria indivisible és absurd. La solució al problema de les noves identitats polítiques passa per la desestatalització de la vida pública. Sense una revisió de les tasques de l'estat,

així com uns béns col·lectius essencials, no existeix la possibilitat que la política es faci càrrec de la complexitat de processos, problemes i projectes socials.

INNERARITY, Daniel (2004). “**Entre les cultures**”. *Idees: revista de temes contemporanis*. ISSN 1575-0914. núm. 23-24. 2004. p. 79- 87

Resum

Al món actual, caracteritzat per la paradoxa que una creixent globalització va acompanyada de noves diferenciacions, cal flexibilitzar la comprensió de les identitats des de la consciència que la distinció entre nosaltres i ells és contingent. L'expressió *societat multicultural* designa precisament un sistema sociocultural convençut de la pròpia contingència que accepta el pluralisme dins d'allò que es creia un bloc compacte. En aquesta societat, la liberalitat –la virtut que no requereix abandonar allò propi, sinó que renuncia a atribuir-li un significat absolut– està cridada a exercir una funció clau.

LAAKSONEN, Annamari (2006). “**La cultura comprometida: los derechos y deberes culturales**”. *Periférica: Revista para el análisis de la cultura y el territorio*. ISSN 1577-1172. núm. 7. 2006. p. 105-119

Resum

Aquest article examina la relació entre drets i responsabilitat culturals «per i per a la societat», com a marc d'enteniment mutu a la societat globalitzada actual, deixant de banda el controvertit debat que ha suposat relacionar els drets humans i els drets culturals.

El pluralisme i la diversitat cultural formen part de la realitat social de l'era globalitzada; les influències culturals s'han vist incrementades en pocs anys i per fer possible la seva harmoniosa coexistència (entre unes i altres cultures) i que la seva coexistència no es converteixi en font de discriminació i exclusió social ha d'existir un marc d'enteniment mutu.

Annamari Laaksonen parla així d'una «cultura compromesa», d'un compromís mutu que, tant els estats com els ciutadans puguin tenir per a i per la cultura. Així, s'ha d'entendre la cultura com si es tractés d'un dret, on la societat pugui triar allò que l'interessi dintre de l'ens cultural (independentment del que consideri cultura) i alhora es compromet a construir un espai de convivència basat en el respecte i deures mutus, de respecte i tolerància per part de tots i cada un dels individus de la societat (i de forma recíproca entre ells). Els estats, per la seva banda, han de ser els encarregats de fer possible aquest espai de trobada i de base per a la convivència cultural; de fer que es respectin, promoguin, protegeixin i s'implementin aquests drets culturals a favor de la societat.

Només quan l'Administració sigui capaç d'elaborar un entorn en què els ciutadans puguin trobar-se per intercanviar i participar en la cultura serà quan la societat estarà equipada per tal de participar en l'espai cultural, se sentirà responsable de l'espai creat i podrà exigir compromisos a l'Administració. Però fins que no existeixin unes obligacions clares ni es defineixi la responsabilitat que han de tenir els estats i els

ciutadans davant d'aquestes obligacions, aquest espai de convivència i enteniment mutus no serà possible.

LUCAS, Javier de (2003). **Blade Runner: el derecho, guardián de la diferencia**. València: Tirant lo Blanch, 2003. 68 p. ISBN 84-8442-724-2

Resum

A partir de l'argument de la pel·lícula de Ridley Scott, *Blade Runner* (1982), on es planteja la relació entre memòria, identitat i Dret, creant una nova metàfora sobre la funció del Dret com a guardià de la diferència, com estigmatitzador, i anant més enllà, com a botxí de tot allò aliè a *nosaltres* i, per tant, com a estricte defensor d'allò que ens defineix com a *nosaltres*, el catedràtic de Filosofia del Dret Javier De Lucas reflexiona entorn del Dret com a garant del temps (la vida) i la seva organització.

En el film futurista De Lucas hi troba elements de reflexió sobre la societat actual: qui és subjecte de dret en una societat diversa, on els ciutadans ostenten diferents identitats, on la immigració transforma la vella concepció de ciutadania lligada al naixement en un Estat-nació determinat i determinant, i on apareixen mostres de rebuig davant les persones que qüestionen el vell ordre previsible que encarnava la vella concepció del que era el Dret (i per tant l'Estat)? Amb aquest joc metafòric De Lucas ens permet abordar d'una manera diferent qüestions de plena actualitat i transcendència sobre els reptes que tenim avui.

Sumari: 1. Ficha técnica; 2. Sinopsis; 3. El derecho, guardián del tiempo: 3.1. Tiempo, la materia de lo humano; 3.2. El derecho, de guardián del tiempo a traficante de los nanosegundos: ¿comprar el tiempo?; 4. Memoria, identidad, derecho: el derecho, monopolio de los humanos; 4.1. Superar los límites; 4.2. Los seres humanos, titulares exclusivos de los derechos humanos; 5. La justificación de la discriminación. El derecho, guardián de la diferencia; 6. Para saber más de Blade Runner

LUCAS, Javier de (2003). **Globalització i identitats: claus polítiques i jurídiques**. Barcelona: Pòrtic, Centre d'Estudis de Temes Contemporanis. 2003. 123 p. ISBN 84-7306-866-1

Resum

Globalització i identitat són dues de les claus d'interpretació més importants d'aquest començament del segle XXI. Per a Javier de Lucas, la reivindicació del reconeixement de l'especificitat identitària no és només una reacció davant el moviment homogeneïtzador del model imperant de globalització, sinó que constitueix un factor decisiu en el procés de transformació de la política, de les seves categories i de les seves institucions. Per això, a diferència del que es fa sovint, l'autor no aborda la tensió entre globalització i identitat des de la dimensió cultural, sinó des d'alguns aspectes de l'àmbit polític i jurídic, tot explorant els indicis de reconstrucció de les «noves identitats» sorgides del darrer procés de globalització. De Lucas s'interessa, concretament, per les identitats culturals i nacionals i per les noves identitats produïdes pels processos migratoris que, en ambdós casos, obliguen a replantejar qüestions bàsiques del vincle social i del contracte polític amb la

ciutadania. La clau de la discussió consisteix a prendre's seriosament el pluralisme normatiu com a factor bàsic de legitimitat democràtica, i això implica, entre altres coses, revisar alguns supòsits bàsics de la teoria liberal de la democràcia; adoptar mesures orientades a admetre institucionalment el caràcter pluricultural de l'esfera pública, i regular el reconeixement dels drets dels agents de la diferència cultural en la participació en la decisió i en la gestió política des de la seva pròpia diferència. Davant el risc, tantes vegades denunciat, que el debat identitari actuï com una cortina de fum que ocultí els problemes reals d'igualtat, de participació real en el poder i en la riquesa, el professor De Lucas subratlla que aquest debat és, precisament, un indicador dels termes reals en què es presenten aquests problemes de justícia entre grups. Per tot plegat, resulta evident l'oportunitat i la transcendència de plantejar, des d'aquesta perspectiva, una reflexió sobre globalització i identitats a Catalunya i a Espanya i contribuir així a l'acomodació política i no només jurídica del pluralisme cultural i nacional.

Sumari: Advertències per a situar el debat. ; 1. Les identitats en el procés de globalització. ; 2. De l'infern de la identitat a la creació de les identitats culturals. ; 3. Al voltant de la contraposició entre globalització i identitats: quatre aspectes de la complexitat del procés de globalització. ; Prejudicis en l'ús polític de les identitats culturals. ; 1. Les «identitats assassines»: la querella de la identitat formulada en termes innegociables. ; 2. La identitat cultural, clau de la pertinença i l'exclusió. ; 3. Paradoxes del discurs identitari en les societats multiculturals. ; El reconeixement jurídic de les identitats culturals. Identitats culturals i drets humans. ; 1. El dret a la cultura com a dret a la identitat cultural. Els drets culturals. ;2. La identitat cultural com a causa de discriminació en el reconeixement i exercici dels drets. ;3. Diferències culturals i conflictes jurídics. ; Identitat cultural i globalització: el cas de la identitat europea. ; Algunes qüestions obertes. ; Bibliografia.

MARTÍNEZ VEIGA, Ubaldo (2006). “**La integración cultural de los inmigrantes en España: el multiculturalismo como justicia social**”. *Sistema: Revista de ciencias sociales*. ISSN 0210-0223. núm. 190-191. 2006. p. 281-290

Resum

En aquest article es tracta de mostrar com la dicotomia entre justícia, entesa com a redistribució igualitària dels recursos, i el reconeixement de les diferències culturals entre els diversos grups humans que constitueixen una societat no està del tot fonamentada. No es tracta de dos fenòmens antagònics o d'alguna cosa que es trobi en una relació de separació. La justícia social brota i és un element fonamental del reconeixement del valor dels diversos individus i cultures. Des d'aquest punt de vista, el reconeixement de les diferències culturals, base del multiculturalisme, es presenta com l'essència de la justícia social.

MARTUCCELLI, Danilo (2004). “**Lo intercultural ante la prueba de la dinámica entre exclusión e integración social**” [en línia]. *Revista CIDOB d'afers internacionals*. ISSN 1133-6595. núm. 66-67. 2004. p. 53-68

<http://www.cidob.org/es/content/download/3148/33066/file/martucelli_cast.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

La globalització obliga la sociologia a raonar al marge d'allò que, durant molt de temps, ha estat el seu espai «natural» de reflexió: la idea de la societat nacional. Per poder-ho fer, cal establir noves perspectives d'anàlisi capaces de reflectir la dinàmica entre allò global i allò local. L'article proposa una d'aquestes perspectives mitjançant un ajustament entre posicions estructurals, estats socials i proves subjectives. Només serà possible estudiar les manifestacions actuals de l'exclusió social i de la diversitat cultural un cop haurem desplegat aquesta perspectiva i dintre de l'espai intel·lectual així aclarit.

MARTUCCELLI, Danilo (2006). “**Interculturalidad y globalización: el desafío de una poética de la solidaridad**” [en línia]. *Revista CIDOB d'afers internacionals*. ISSN 1133-6595. núm. 73-74. 2006. p. 91-121

<http://www.cidob.org/es/content/download/1839/17644/file/73-74martucelli_cast.pdf>

[Consulta: octubre 2008]

Resum

L'article qüestiona la manera de produir solidaritat entre actors diversos i distants a l'era de la globalització. Després d'una breu revisió de les seves formes tradicionals i els seus límits actuals, el text explora críticament certes propostes contemporànies i proposa un model general. A través de la capacitat d'establir un impacte comprensiu al voltant de determinades proves individuals, caldrà fixar les bases intel·lectuals de la solidaritat. Un model que s'obre a un programa d'investigació intercultural amb vocació política.

MEYER, Thomas (2007). “**La socialdemocràcia i la política de la identitat: ciutadania, integració i multiculturalisme**” [en línia] *Papers de la Fundació Rafael Campalans*. ISSN 1138-4514. núm. 147. 2007. 36 p.

<<http://www.fcampalans.cat/archivos/papers/papers147.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Resum

Recolzant-se en debats i estudis recents, T. Meyer exposa les relacions entre les condicions per aconseguir la integració social i política de les diverses identitats culturals així com les causes i conseqüències de la política duta a terme fins ara per fer palesa la carència d'un enfocament integracionista que reconegui la diversitat identitària i la necessitat d'una política de la identitat coincident per a totes elles.

Tant el model francès d'assimilació com el model holandès de multiculturalisme sense restriccions han fracassat en el seu intent i han acabat provocant desintegració

social; el primer per restringir les manifestacions culturals de l'altre (de la immigració) i, el segon, per acabar constituint societats paral·leles tancades.

Aprofitant-se d'aquest fracàs, les polítiques de dretes guanyen terreny als estats de dret actuals, alhora que augmenta el fonamentalisme com a resposta a la inseguretat generada. Arribats a aquest punt, l'autor es formula dues qüestions: com aconseguir una bona integració social i política, i veure si el potencial de les diverses tradicions és suficient per a la integració. Per respondre a això, realitza un enfocament empíric del model fonamentalista, tot expressant el seu rebuig d'aquest argument.

L'element comú dels fonamentalismes és l'enfocament antagònic cap a les diferències culturals per tal d'obtenir així la supremacia sobre la cultura dels altres («racisme cultural»), aïllant tota crítica i alternativa possible que no sigui la que ells defensen. La politització de les diferències culturals, duta a terme des dels fonamentalismes, agita l'opinió pública, fent desaparèixer les responsabilitats polítiques reals (drets humans, pluralisme, tolerància) i classificant l'individu només segons la seva cultura d'origen, de retorn a la tradició, en contra de la modernitat.

La inseguretat d'individus i col·lectius és el brou de cultiu de la instrumentalització de la politització de les diferències, on aquests s'emparen com a mecanisme de defensa que suposaria la devaluació de la seva identitat i el canvi d'estil de vida pel modern. T. Meyer assenyala per acabar l'exposició la necessitat d'unes polítiques creïbles que serveixin de base per a la integració de la diversitat identitària, amb uns valors i normes de convivència comuns que facilitin la comprensió i acció d'una forma global. D'aquí la importància que els ciutadans defineixin i practiquin les seves pròpies identitats culturals dins d'un marc de drets, normes i regles emmarcats dins dels mateixos estats de dret.

Sumari: 1. Ciutadania, multiculturalisme i integració; 2. La política de la identitat cultural; 3. Globalització, diferència cultural i fonamentalisme; 4. Les diferències culturals i els punts en comú per a la ciutadania; 5. Les diferències culturals i les estratègies del poder polític; 6. Diferència cultural, ciutadania i integració social. Carrerons sense sortida i opcions per a les societats.

MUÑOZ LÓPEZ, Blanca (2007). “**La interculturalidad o las trampas de la ideología contemporánea: reflexiones sobre la sociopolítica de la confusión**”. *Revista anthropos: Huellas del conocimiento*. ISSN 1137-3636. núm. 216. 2007. p. 25-36

Resum

En aquest estudi es repassen els dos conceptes fonamentals del sentit de cultura: la cultura entesa com a civilització i la cultura considerada com costum. En el primer significat, el terme civilització remet als ideals il·lustrats de desenvolupament de l'educació, el progrés social i el perfeccionament dels individus. En el segon sentit, la cultura com a costum, ens situa davant la interpretació de les cultures des dels seus fonaments biològics, i està clarament inspirat en el darwinisme social del segle XIX que separava les diverses poblacions en funció dels seus usos folklòrics o tradicionals. En la confrontació entre els dos significats s'ha imposat el que interpreta com a costum els diversos aspectes que conformen una cultura. Així, el multiculturalisme en la seva transformació cap a l'actual interculturalitat manté el sentit de desigualtat que va es trobava en els orígens colonials del darwinisme social. Amb això, la interculturalitat en lloc de ser un procés en què les diverses cultures

avancen cap a un cosmopolitisme il·lustrat es converteix en un recent fenomen ideològic en què es justifiquen les noves fases de sobreexplotació econòmica i de sobrealienació ideològica de la societat globalitzada.

NAÏR, Sami (2006). **Diálogo de culturas e identidades**. Madrid : Editorial Complutense, Foro Complutense, 2006. 45 p.. ISBN 84-7491-805-7

Resum

Aquesta publicació recull la conferència «El diálogo de las culturas» impartida pel filòsof, sociòleg i polític francès Sami Naïr el febrer de 2005 al Foro Complutense de la Universidad Complutense de Madrid. La conferència, i així ho recull el llibre, gira entorn al diàleg entre cultures i identitats, exposant arguments i propostes que toquen frontalment amb la visió de xoc i enfrontament entre cultures que defensen, entre d'altres, Samuel Huntington, que han vestit i justificat guerres com la de l'Iraq. Així, en aquesta breu publicació, Naïr exposa les característiques fonamentals de l'hegemonia nord-americana a diversos nivells, posant especial atenció al paper que tenen la indústria cultural i les polítiques econòmiques implementades a nivell internacional. El pes que tenen aquestes avui en dia i arreu del món el porten a valorar aquesta hegemonia com a pròpia d'un imperi colonial del segle XIX on la prèdica del fonamentalisme cultural de pensaments com el de Huntington explica la desigualtat planetària existent en termes de desenvolupament cultural, on les persones només es poden desenvolupar en raó dels seus orígens i no per les seves capacitats de relació i d'entesa amb l'altre.

Sumari: Presentación; Diálogo de culturas: El fundamentalismo culturalista de Samuel Huntington; ¿Qué hacer frente al culturalismo?; El diálogo para la modernidad; Debate

NAVARRO SUSTAETA, Pablo (2005). “**Más allá de la cultura: la necesaria recuperación de un concepto actualizado de civilización**”. En: Antonio Ariño Villarroja (coord.). *Las encrucijadas de la diversidad cultural*. Madrid : Centro de Investigaciones Sociológicas, 2005. ISBN 84-7476-393-2. p. 377-400

Resum

En aquest article, l'autor tracta de superar les apories del relativisme mitjançant una provocativa revisió del concepte de civilització. Navarro Sustaeta planteja la necessitat de reformular el concepte de cultura i, alhora, recuperar una definició del concepte de civilització. Una necessitat ocasionada pel gran èxit que ha tingut a l'època moderna l'equiparació d'aquests termes i que ara, en aquests temps de societat global, impedeix veure més enllà de les diferències entre cultures i no deixa valorar l'evolució d'aquestes en el temps.

L'autor realitza un recorregut per diverses fases de la història (des de l'època clàssica fins l'actualitat) per veure com el concepte de cultura ha evolucionat en detriment del concepte de civilització. A continuació, i per superar aquest problema, exposa la tesi que la cultura és una creació de l'evolució biològica de la societat (com si d'herència es tractés) i la civilització, el resultat de l'evolució històrica de la societat (com a element transcultural, sense respondre a cap cultura en particular). Finalment,

conclou que la civilització és l'element mediador entre cultures atesa la seva naturalesa essencialment transportable, és a dir, transcendent a una cultura particular.

PAREKH, Bhikhu (2005). **Repensando el multiculturalismo: diversidad cultural y teoría política**. Tres Cantos (Madrid) : Istmo, 2005. 521 p. ISBN 84-7090-460-4

Resum

En aquest llibre, l'autor reflexiona sobre la societat multicultural i la necessitat de la creació de noves teories per entendre el multiculturalisme. Per això, fa un repàs històric de les teories sobre el multiculturalisme, que van des de la tradició naturalista al liberalisme, i de com actualment, malgrat l'aparició de nous enfocaments (postulats per autors majoritàriament liberals), aquestes teories acaben caient en determinades contradiccions.

A continuació, l'autor exposa la seva pròpia teoria per entendre la societat multicultural; primer, reformulant el concepte de naturalesa humana, sensible a l'element cultural, per després reflexionar sobre l'Estat modern i explorar nous tipus d'estructures polítiques que podrien resultar més adequades.

Per acabar, aborda els problemes pràctics de les societats multiculturals (reconeixement de determinades diferències, resoldre desacords inherents al reconeixement de les cultures, entre altres) i se centra en exemples concrets extrets de diverses societats.

Sumari: Introducción; I. Monismo moral: 1. Monismo griego; 2. Monismo cristiano; 3. El monismo del liberalismo clásico; 4. Locke; 5. J.S. Mill; 6. Crítica del monismo; II. Formas de pluralismo: 1. Vico; 2. Mostesquieu; 3. Herder; 4. Malinterpretar la cultura; III. Respuestas liberales contemporáneas ante la diversidad: 1. Rawis; 2. Raz; 3. Kymlicka; 4. Comentarios generales; IV. El concepto de ser humano: 1. La naturaleza humana; 2. Las bases de la diversidad cultural; 3. Universalismo pluralista; 4. Valores asiáticos; V. La comprensión de la cultura: 1. Naturaleza y estructura de la cultura; 2. La dinámica de la cultura; 3. La comunidad cultural; 4. Lealtad hacia la cultura; 5. Interacción cultural; 6. Diversidad cultural; 7. Evaluación de las culturas; 8. El respeto a las culturas; VI. La reconstrucción del estado moderno: 1. El debate canadiense; 2. El debate indio; 3. En busca de nuevas formaciones políticas; VII. La estructura política de una sociedad multicultural: 1. Formas de integración política; 2. La estructura de autoridad; 3. Justicia; 4. Derechos colectivos; 5. Cultura común; 6. Educación multicultural; 7. Identidad nacional; 8. Condiciones para el éxito; VIII. Igualdad en una sociedad multicultural: 1. Igualdad en la diferencia; 2. Tratamiento igualitario; 3. La igualdad en contexto; 4. Los límites de la igualdad; 5. Implicaciones; IX. La lógica de la evaluación intercultural: 1. El diálogo intercultural; 2. La circuncisión femenina y otras prácticas 3. Poligamia; 4. Observaciones generales; X. Política, religión y libertad de expresión: 1. Los versos satánicos; 2. Reacciones ante las protestas musulmanas; 3. La lógica del discurso político; 4. Calumnia comunitaria o difamación de grupos; 5. Libertad de expresión; 6. Religión y vida pública; XI. Conclusión; Bibliografía

PAZÉ, Valentina (2008). “**La democracia ante el reto del multiculturalismo**”. *Sistema: revista de ciencias sociales*. ISSN 0210-0223. núm. 203-204. 2008. p. 197-205

Resum

L'autora redefineix el multiculturalisme com una teoria que implica l'adhesió a tres tesis: a) existeixen al món altres grups culturals; b) les diferències culturals són valuoses i hem de defensar-les i c) les provisions especials polítiques i jurídiques són útils en aquest sentit. El multiculturalisme entra en tensió amb institucions liberals i democràtiques quan comporta una versió radical de la tesi c). Els problemes sorgeixen especialment quan la titularitat dels drets «culturals» s'atribueix a grups o a individus, com mana la tradició liberal i democràtica. Però fins i tot quan s'adjudiquen drets als individus com a membres de determinades minories ètnicoculturals persisteix el problema d'establir amb precisió qui forma part del grup. Aquest problema remet a les paradoxes de la noció de «cultura» que els multiculturalistes assumeixen, per una banda, com una dada natural i immodificable i, per l'altra, com quelcom que pot projectar-se i plasmar-se mitjançant polítiques de *nation-building*.

PÉREZ TAPIAS, José Antonio (2007). **Del bienestar a la justicia: aportaciones para una ciudadanía intercultural**. Madrid : Trotta, 2007. 379 p. ISBN 84-8164-888-1

Resum

Tot i viure en una època de globalització, en què les fronteres es dilueixen, apareixen altres murs que es reforcen, no només entre estats diferents, sinó fins i tot entre societats d'un mateix Estat, propiciant tensions i desigualtats socials.

Pérez Tapias parteix de la consideració que la globalització econòmica actual és injusta, reflexionant sobre la necessitat de crear unes polítiques més inclusives. A través d'un recorregut entre diagnòstics d'Habermas i Levinas (entre altres), l'autor sosté la necessitat que té la socialdemocràcia actual de meditar sobre el futur de l'Estat del benestar. Per això, assenyala sobretot la necessitat d'una «ciudadania intercultural», per poder després avançar en una lògica inclusiva de justícia; d'un nou compromís ciutadà (participatiu, amb capacitat crítica i amb voluntat de transformació) per arribar a un Estat solidari on les institucions funcionen com a llaços per a aquesta solidaritat (refutant la idea de Huntington i el seu «xoc de civilitzacions»).

El món està «contradictòriament unificat» i, per teixir nous vincles enmig dels entramats de què formen part els individus, primer cal reformular el concepte de ciutadania, com a ciutadania intercultural (anant del marc més pròxim i familiar al marc més complex i polític) per arribar a un món sense fronteres, sobretot per als drets humans.

Pérez Tapias destaca com a nucli del compromís ciutadà la responsabilitat de cadascú amb els drets de l'altre i com, sense el reconeixement de l'altre, la inclusió i la profundització de la democràcia no seria possible. I assenyala com a necessària la reflexió crítica que s'ha de fer dintre del context globalitzador per trobar alternatives polítiques inclusives i justes, «radicalitzant la democràcia» (el seu discurs) en termes de justícia.

Sumari: Prólogo para habitantes de una babel planetaria; Cap. 1. Nihilismo cultural y globalización capitalista: transmutación de los valores en el gran mercado del mundo; Cap. 2. Verdad de la justicia y poder de la mentira. Reflexión ético-política desde Levinas; Cap. 3. Estado solidario frente a estado mínimo. Una alternativa desde Habermas; Cap. 4. "Diálogo de civilizaciones" para una ciudadanía intercultural; Cap. 5. Derechos humanos y ciudadanía democrática. La responsabilidad moral por los derechos del otro; Cap. 6. Voluntariado y ciudadanía: solidaridad sin precio; Cap. 7. Laicidad, emancipación y reconocimiento: otro proyecto inacabado de la modernidad; Cap. 8. Cambio de paradigma en el pensar utópico; Índice de nombres

SAMANIEGO SASTRE. Mario (2006). "**Condiciones y posibilidades de las relaciones interculturales : un proceso incierto**" [en línia]. *Documentos CIDOB : Dinámicas interculturales*, ISSN 1698-2568. núm. 5. 2006. 32 p.
<http://www.cidob.org/es/content/download/2689/22763/file/doc_dinamicas_5.pdf>
[Consulta: octubre 2008]

Resum

En la present reflexió s'analitza la possibilitat del diàleg intercultural en societats asimètriques en el context dels imperatius sistèmics característics del procés de globalització. Amb aquest objectiu, l'autor pren com a font d'estudi l'experiència local de la regió d'Araucania, a Xile, zona interètnica i conflictiva i com a referent global la presència d'un model econòmic liberal que està configurant un nou escenari mundial. Extrapolat a qualsevol tipologia de relacions interculturals, encara que de manera més incisiva i amb un major suport empíric a les relacions interètniques contextualitzades en territoris humans on hi ha conflictes socials, culturals, polítics i econòmics no resolts, com és el cas d'Amèrica Llatina, l'autor sosté la tesi entorn a la necessitat del diàleg intercultural de doble via sobre la base de l'actual preeminència d'una interculturalitat unidireccional pròpia de les societats asimètriques, a partir de tres blocs. El primer, destinat a argumentar la necessitat d'aquest tipus de diàleg; el segon, presenta les dificultats per concretar la dialogia intercultural bidireccional com a matriu dinamitzadora per a un paisatge menys asimètric, després de distingir les dimensions de la realitat sociopolítica, sociocultural i epistemològica; i, finalment, el tercer bloc apunta alguns objectius que la filosofia podria proposar com a mitjà per participar acadèmicament i social per aconseguir la bidireccionalitat intercultural.

VAN DEN BROEK, Frans (2004). "**Por un multiculturalismo marxista-lennonista**". *Claves de razón práctica*. ISSN 1130-3689. núm. 145. 2004. p. 63-67

Resum

Des d'un punt de vista irònic, l'autor critica el multiculturalisme com a clau definidora de les societats actuals, així com els problemes que comporta la categorització en identitats ètniques diverses, amb etiquetes inamovibles. Pren com a exemple la seva pròpia experiència viscuda als Països Baixos com a immigrant d'origen peruà (tot i que amb passaport europeu, atès que el seu pare és holandès). El multiculturalisme forma part actualment de l'imaginari col·lectiu i es considera com allò políticament correcte, però resulta absurd intentar etiquetar nacions, ètnies o cultures d'una forma fixa. Es posen en un mateix sac ètnic tot un grup d'estrangers, malgrat les seves

particularitats i hàbits; pertanyen a un determinat grup ètnic, independentment del que això signifiqui, sense tenir en compte ni tan sols si l'individu que forma part d'aquest grup s'ha plantejat aquest terme ètnic classificador ni el que pot comportar.

Tot i que governs i organitzacions de grups ètnics facin coses útils per a la integració de la immigració en molts casos la literatura que es fa respecte al multiculturalisme i la integració a les societats d'acollida es realitza pel simple fet de fer-la, sense veure si realment són útils. Projectes sobre el multiculturalisme i categories etnizants, dissenyats en aquesta societat actual, acaben per ser simples clixés més o menys útils (des d'un punt de vista lucratiu o pel fet de sentir que s'ha fet quelcom); útils, ja sigui per als governs, per a les organitzacions o per als immigrants que pertanyen a aquest grup ètnic. Frans Van Den Broek apunta que, malgrat la perdurabilitat de les etiquetes i categories creades, cal fer possible el canvi de marc conceptual. Actualment, la multiculturalitat es viu plena d'abstraccions i apunta la falta d'imaginació, de veure més enllà, no només per part d'estudiosos del tema, sinó també per part de tots en general (ningú no s'escapa de caure-hi).

L'assaig conclou amb la idea de la falta d'humor i d'ironia per part de les formacions acadèmiques («obsessionades per la categorització»), de la falta d'oxigenació que els impedeix trobar nous plantejaments així com possibles solucions al problema identitari que apareix a les societats actuals.

VELASCO, Juan Carlos (2006). “**Pluralidad de identidades e integración cívica**” [en línia]. *Arbor: Ciencia, pensamiento y cultura*. ISSN 0210-1963. núm. 722. 2006. p. 725-740 <<http://www.ifs.csic.es/prensa/velasc11.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Resum

Aquest article explora la creixent diversificació de la pluralitat identitària i cultural de les societats contemporànies així com la tendència cap a l'etnificació i/o culturalització dels conflictes socials. En aquest context, i buscant una concepció de la vida en comú que possibiliti la configuració d'una identitat col·lectiva integradora de les diferències, s'argumenta a favor de l'alternativa cívica representada pel republicanisme.

ZAPATA BARRERO, Ricard (2008). “**Democracia y multiculturalidad: el "ciudadanismo" como argumentación política**”. *Sistema: Revista de ciencias sociales*. ISSN 0210-0223. núm. 203-204. 2008. p. 171-195

Resum

L'argument principal de l'article és justificar la necessitat de redefinir la democràcia perquè s'acomodi als nous temps històrics de creixent diversitat cultural. Després d'una primera part de diagnòstics, i de tenir en compte, en una segona part, els límits de l'argumentació política en construir discursos a l'entorn de la gestió de la multiculturalitat, l'autor proposa, a la tercera part, l'anàlisi de la forma d'argumentació política que denomina ciudadanisme, i que està fonamentada en la confusió que l'interès del ciutadà (respecte a l'interès de l'immigrant) és l'interès de la democràcia. Zapata defensa que aquesta forma d'argumentació política es basa, en últim terme,

en una concepció de la democràcia monocultural, que precisament cal problematitzar.

ZIZEK, Slavoj (2007). **“Tolerancia multicultural como ideoloxía”** [en línia]. En: *Os Sentidos das Culturas: un diálogo aberto sobre o presente e futuro da cultura*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 2007. 15 p. <http://consellodacultura.org/sentidos/wp-content/uploads/2007/03/zizek_galego.pdf > [Consulta: octubre 2008]

Resum

El professor Slavoj Zizek es pregunta com és que avui en dia molts conflictes es perceben com problemes d'intolerància i no com problemes de desigualtat, explotació o injustícia, i davant d'aquests la solució que es proposa és la tolerància i no l'emancipació, la lluita política o armada.

L'autor considera que aquesta manera de veure els conflictes, i per tant les solucions que se'n deriven, és el resultat d'una operació ideològica del multiculturalisme liberal que ha modelat en els darrers temps el pensament i la percepció dels fets socials, donant com a resultat la culturalització de la política, on les diferències polítiques o econòmiques són naturalitzades i neutralitzades com diferències culturals, diferències que no es poden superar ja que vénen donades culturalment, i per tant, només poden ser tolerades. Per a l'autor s'ha passat de la culturalització de la política a la politització de la cultura. La causa d'aquest procés ha estat el fracàs de les solucions polítiques (estat del benestar, els projectes socialistes...) i la tolerància és el succedani postpolític d'aquest procés.

En aquest marc, Slavoj Zizek en aquest article entra a analitzar les múltiples propostes del multiculturalisme liberal i les confronta amb les tesis de diversos filòsofs liberals per tal de detectar-ne les inconsistències.

2. Polítiques de la diversitat

2.1. Perspectiva estatal i supraestatal

ÁGUILA, Rafael del (ed.) (2005). **Inmigración: un desafío para España**. Madrid: Pablo Iglesias, 2005. 422 p. ISBN 84-95886-13-8

Resum

Aquesta monografia és el resultat de dos seminaris (“Inmigración y sociedad” i “Justicia, tolerancia e inmigración”) organitzats per la Fundació Pablo Iglesias l'any 2004.

Amb la voluntat de reunir acadèmics de diverses disciplines, polítics professionals, administradors públics, membres d'organitzacions no governamentals i associacions, i partint des de diverses perspectives teòriques i punts de vista, el llibre recull tant les ponències dels diversos experts com les transcripcions dels debats que es van generar entre els assistents a les jornades. Una mirada transversal del fet migratori i

dels reptes de cohesió social que té l'Estat espanyol des de camps de coneixement tan diversos com les bases demogràfiques i econòmiques del fenomen; la necessitat d'enfortir la democràcia, la justícia social i els drets polítics de la nova ciutadania; o les propostes davant de l'augment de la diversitat, els prejudicis i la conflictivitat social des de posicions multiculturalment i republicanes.

En síntesi, la voluntat dels organitzadors dels seminaris, i coordinadors de la publicació, va ser crear un espai de reflexió social per millorar les polítiques ciutadanes i democràtiques.

Sumari: Prólogo / Jesús Caldera; Presentación / Rafael del Águila; Tolerancia, respeto y democracia ante la inmigración / Rafael de Águila; Las fronteras y la izquierda: una mirada republicana / Félix Ovejero; Republicanismo, nacionalismo e inmigración / Ramón Maíz; Inmigración y derechos: un enfoque liberal / Fernando Vallespín; El derecho frente al fenómeno de las nuevas migraciones / Javier de Lucas; Los derechos políticos de los inmigrantes / Elena García Guitián; Bases para interpretar la multiculturalidad en España / Ricard Zapata; La inmigración en España: demografía, sociología y economía / Joaquín Arango; Cultura política, inmigración e Islam / Bernabé López; Conflictos intergrupales y prejuicios étnicos / Luis de la Corte, Amalio Blanco; Debates: Inmigración y sociedad; Justicia, tolerancia e inmigración

ARIÑO VILLARROYA, Antonio (2005). “**La diversidad cultural en el discurso de la Unesco**”. En: Antonio Ariño Villarroya (coord.). *Las encrucijadas de la diversidad cultural*. Madrid : Centro de Investigaciones Sociológicas, 2005. ISBN 84-7476-393-2. p. 497-526

Resum

Des de l'època en què van aparèixer els estats-nació, actors institucionals com la Unesco modelen parts importants de les societats per institucionalitzar una cultura alfabetitzada i unificada a través de mecanismes com el sistema educatiu, la ciència i la cultura.

Antonio Ariño centra la seva exposició en un recorregut pel discurs de la Unesco sobre la diversitat cultural. L'autor, en primer lloc, examina el procés d'elaboració d'aquest discurs; un discurs que es va forjant, a mesura que va passant per diverses etapes (des de la seva creació, durant la Segona Guerra Mundial, fins l'actualitat), segons les demandes i problemàtiques existents a cada moment per, a continuació, assenyalar les característiques del discurs sobre la diversitat cultural a la institució transnacional; del seu caràcter multidimensional, que va des de la defensa de la diversitat d'expressions (d'identitats) com a fet, valor, dret i com política. Finalment, analitza les implicacions, i paradoxes que comporta el discurs a l'era del creixement econòmic i de la globalització; entre altres, el fet que, malgrat l'interès de la Unesco per vetllar per la diversitat cultural, no deixa d'estar lligat a l'interès dels estats.

Com a conclusió, i contràriament al que es podria pensar des de les crítiques que fan altres autors (sobre el perill que la globalització podria comportar per a la diversitat cultural, pel seu caràcter global), parla de com això comporta l'aparició de noves identitats que requereixen noves i diverses formes d'organització i de gestió de la diversitat cultural.

BILES, John; WINNEMORE, Lara; MICHALOWSKI, Ines (2007). “**Políticas y modelos de acogida. Una mirada transatlántica: Canadá, Alemania, Francia y los Países Bajos**” [en línia]. *Documentos CIDOB : Migraciones*. ISSN 1697-8145. núm. 12. 2007. 92 p.
<http://www.cidob.org/es/content/download/5746/55462/file/doc_migraciones_12.pdf>
[Consulta: octubre 2008]

Resum

Aquesta publicació presenta una prospecció sobre els models i experiències de gestió de les polítiques i pràctiques d'acollida en diversos països amb el propòsit de trobar elements comuns que millorin la qualitat de la reflexió i l'actuació en aquest àmbit. Una primera exposició de caràcter teòric se centra en l'estudi de les diferents perspectives i models d'integració, amb especial atenció als orígens i variables de models existents, i dóna pas al primer estudi de cas. Es tracta d'una investigació sobre el model multicultural canadenc, en què es descriu tant el context legislatiu com les competències i serveis que s'ofereixen des dels diversos nivells de l'Administració, emfatitzant la necessitat de la bidireccionalitat i de la descentralització en la gestió. En el segon cas, s'avaluen la concepció i l'efectivitat dels programes d'integració i acollida a Alemanya, França i els Països Baixos, subratllant les tensions existents entre multiculturalisme i assimilacionisme a l'hora de parlar de models d'integració en el marc europeu.

CARRERA, Sergio (2006). “**Programas de integración para inmigrantes: Una perspectiva comparada en la Unión Europea**”. *Migraciones*. ISSN 1138-5774. núm. 20. 2006. p. 37-73

Resum

Aquest article ofereix un estudi comparat sobre les polítiques i estratègies relatives a «la integració d'immigrants» a Alemanya, Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Espanya, França, Països Baixos, Letònia i Polònia. Després d'exposar breument els models tradicionals d'integració d'immigrants, s'analitzen les tendències generals experimentades pels programes d'integració en aquests països, prestant especial atenció al contingut i destinataris d'aquests programes i als mecanismes executoris destinats a garantir-ne el compliment. Com veurem, s'està experimentant una tendència incipient cap a un enteniment i posada en pràctica de «la integració social d'immigrants» com a condició jurídica obligatòria perquè els col·lectius culturalment i ètnicament diferenciats siguin «globalment inclosos» en la societat receptora i en el conjunt de la nació. La participació vinculant en els programes d'integració constitueix un ingredient essencial del marc jurídic d'immigració i un requisit clau perquè els immigrants puguin tenir accés a un «estatut jurídic segur». Existeix un «nex» entre les dimensions de la immigració i la integració que pot fer perillar l'interculturalisme i la diversitat que són propis de la naturalesa mateixa de la UE.

CEBOLLA BOADO, Héctor; GONZÁLEZ FERRER, Amparo (2008). **La inmigración en España (2000-2007): de la gestión de flujos a la integración de los inmigrantes**. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2008. 318 p. ISBN 978-84-259-1422-5

Resum

Aquest volum resumeix i analitza diversos aspectes de la política d'immigració a Espanya al llarg del període 2000-2007, vinculant la política de control de fluxos i la integració de la població immigrada i tenint en compte també la seva dimensió històrica (necessària per contextualitzar i identificar amb més precisió les tendències i evolució d'alguns dels indicadors analitzats a mig i llarg termini). Aquest estudi assenyalava com a punt de partida la manca d'una aproximació comprensiva en política d'immigració a l'Estat espanyol, en part com a conseqüència de la novetat i rapidesa en les transformacions vinculades al fenomen migratori, per una obsessió pel nombre d'immigrants, així com d'una preocupació per les mesures de control fronterer rígides i incoherents amb les dinàmiques migratòries.

Els punts clau per a aquest estudi han estat, per una banda, la descripció dels fluxos migratoris rebuts els darrers 10 anys (juntament amb la descripció i valoració de les polítiques de control al respecte) i, per l'altra, l'anàlisi del grau d'integració de la població immigrada a Espanya (amb indicadors que serveixen també per analitzar les polítiques elaborades fins al moment).

El primer bloc parteix de l'anàlisi dels fluxos migratoris des de 1998, utilitzant la informació patronal dels principals grups nacionals que conformen la població immigrada. A continuació, s'analitzen els recursos emprats per ordenar aquests fluxos (caracteritzats per la seva irregularitat) així com els recursos extraordinaris utilitzats per atenuar el problema (les regularitzacions extraordinàries i les expulsions). Posteriorment, s'analitza la lògica d'asil polític i com queda molt per sota de la d'altres països europeus. Finalment, s'analitza la creixent entrada d'immigració com a resultat de la reunificació familiar i com això suposarà un canvi en el perfil demogràfic i socioeconòmic de la població immigrant.

Per tal d'analitzar el grau d'integració de la població immigrada, aquest estudi fa servir com a indicadors el rendiment escolar (dels immigrants i els seus descendents) i la seva situació sociolaboral. Després descriu l'accés a la nacionalitat dels immigrants i, de forma paral·lela, el debat que suscita el reconeixement del seu dret de vot. L'estudi es clou amb dos capítols per fomentar la reflexió en matèria d'integració: d'una banda, la percepció dels espanyols en matèria de la política d'immigració i la seva actitud davant de la immigració com a fenomen social i, per l'altra, es detallen aspectes de la integració específica dels immigrants d'origen musulmà, identificats com els més difícilment integrables, així com la institucionalització de l'islam a Espanya.

Sumari: Prefacio / Joaquín Arango; Agradecimientos; Introducción; Cap. 1. Los flujos de la inmigración (2000-2007); Cap. 2. Instrumentos orientados al control de los flujos migratorios; Cap. 3. La irregularidad y su tratamiento en la política de inmigración en España; Cap. 4. Las solicitudes de asilo y refugio: España en perspectiva comparada; Cap. 5. La dimensión familiar de la inmigración en España. Limitaciones de las fuentes disponibles y un análisis prospectivo de la EPA: Introducción; Cap. 6. El vínculo entre las políticas de admisión y los modos de incorporación; Cap. 7. La integración laboral de los inmigrantes en España: un análisis empírico con los datos de la EPA y la muestra continua de vidas laborales: Introducción; Cap. 8. Inmigración

y educación. De la experiencia comparada a la realidad española; Cap. 9. Dimensión política de la integración de los inmigrantes en España: la nacionalidad y el voto; Cap. 10. El otro lado de la integración: inmigración y opinión pública; Cap. 11. El no-modelo de integración y la institucionalización del Islam en España

Ciutadania i participació: 4t Congrés sobre la Immigració a Espanya: Girona, del 10 al 13 de novembre de 2004 (2006). Girona: Universitat de Girona, 2006. 1 disc òptic (CD-ROM). ISBN 84-8458-206-X

Resum

Aquest CD-ROM inclou una sèrie de contribucions presentades en el 4t Congrés sobre la Immigració a Espanya realitzat a Girona el novembre de 2004 sota els conceptes de ciutadania i participació. Els diversos textos giren al voltant de temes com la mobilitat, les implicacions de la migració internacional, les polítiques en matèria de ciutadania i immigració, l'economia i el mercat de treball, l'exclusió i la integració social, l'adaptació de serveis sanitaris o el gènere.

Sumari: Taules: 1. Participació: moviment associatiu i desenvolupament comunitari / Coord.: Carlos Giménez i Gunther Dietz (coord.); 2. Gènere i immigració / Dolores Juliano i Mary Nash (coord.); 3. Economies de la immigració i mercat de treball / Lluís Recolons i Luis de Sebastián (coord.); 4. Ciutadania: marc jurídic i polítiques en matèria d'immigració / Eduardo Rojo i Javier de Lucas (coord.); 5. Migracions i salut / Josep Maria Comelles i Oriol Vall (coord.); 6. Polítiques de desenvolupament i grups d'interès transnacional / Liliana Suárez i Juanjo Pujadas (coord.); 7. Transformacions culturals i identitats / Gema Martín Muñoz i Danielle Provançal (coord.); 8. Infància, joventut i immigració / Javier García Castaño, Sílvia Carrasco i Adela Franzé (coord.); 9. Immigració i territori: canvis i permanències / Aaron Cohen i Isabel Pujadas (coord.); 10. Teories i mètodes d'investigació / Rosa Aparicio i Joaquin Arango (coord.); 11. Espais d'integració i espais d'exclusió / Jordi Pascual i Mikel Aramburu (coord.); 12. La construcció social de la immigració: discursos i comunicació / Luisa Martín Rojo i Nicolás Lorite (coord.)

Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals (2007) [en línia]. Barcelona: Unescocat, Comissió Nacional Andorrana per a la Unesco, 2007. 80 p. ISBN 978-84-96521-81-0
<http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/Cultura/Temes/Diversitat%20Cultural/Documents/conveni_diversitat.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

El 18 de març de 2007 va entrar en vigor la *Convenció sobre la Protecció i Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals*, un document que reconeix la naturalesa distintiva dels béns i serveis culturals com elements portadors d'identitat i valors enfront d'altre tipus de mercaderies i el dret dels estats a establir polítiques culturals enteses com polítiques públiques, prenent mesures per fomentar la diversitat de l'oferta cultural, mitjançant subvencions o quotes de mercat. A més, entre les finalitats de la Convenció es troba el reforçament de la cooperació i la solidaritat internacional per afavorir les expressions culturals de tots els països. La Conferència General de la Unesco va adoptar la Convenció l'octubre de 2005 per àmplia majoria

(148 vots a favor, 2 vots en contra i 4 abstencions). Malgrat aquest ampli suport inicial, resulta clau per a l'enfortiment de la legitimitat de la Convenció en les relacions jurídiques internacionals que la ratificació s'estengui a nous estats.

GARCÍA, Joaquín; LACOMBA, Joan (eds.) (2008). **La inmigración en la sociedad española. Una radiografía multidisciplinar**. Barcelona : Edicions Bellaterra, 2008. 928 p. ISBN 978-84-7290-407-1

Resum

La immigració estrangera s'ha convertit en pocs anys en un component essencial de la societat espanyola. La complexitat que contenen les migracions només es pot abordar amb una multiplicitat d'enfocaments, considerant els diversos àmbits en què aquesta es fa present. L'objectiu d'aquest llibre col·lectiu –resultat dels treballs del V Congreso sobre la Inmigración en España– és millorar el coneixement de la immigració al nostre país, proporcionant un ampli estat actual de la qüestió que ens permeti matisar moltes de les opinions infundades que en ocasions circulen al respecte. Els articles recollits mostren la incidència de la immigració en una gran varietat de terrenys amb la finalitat d'oferir una perspectiva global davant un fenomen que ens interroga intensament i per al qual no existeixen respostes fàcils.

Sumari: Introducción; 1ª parte: Las migraciones en un mundo cambiante: 1. Migración y desarrollo en mundo laboralmente globalizado / Ibrahim Awad; 2. Migración y mujer: para un mundo mejor / Carmen María Gallardo; 2ª parte: La población inmigrante en España: demografía y territorio: 1. España, encrucijada de la inmigración internacional. La aportación de las mujeres / Vicente Gozávez; 2. Terremoto en los cimientos del modelo migratorio / Antonio Izquierdo; 3. La desigual distribución de la inmigración en España. Una exploración en las regiones interiores y atlánticas peninsulares / Lorenzo López Trigo; 3ª parte: El trabajo de los inmigrantes: 1. El marco legal y la problemática del empleo de los extranjeros en España: una perspectiva económica / José Ignacio Pérez Infante; 2. Los inmigrantes y el mercado de trabajo español: una aproximación económica / Francisco Pérez y Lorenzo Serrano; 3. El nuevo marco de las políticas de empleo y formación para la población inmigrante en el marco del renovado Estado de las autonomías / Eduardo Rojo; 4ª parte: Identidad e integración de la inmigración: 1. Estilos de aculturación y conciencia intercultural / Antonio Ariño; 2. Procesos migratorios contemporáneos y su incidencia en los tradicionales paradigmas de integración / Cristina Blanco; 3. Integración, convivencia y transnacionalismo / Joan Josep Pujadas; 5ª parte: Los inmigrantes en la ciudad: sociabilidad y modos. Características residenciales de los inmigrantes en Andalucía. Primera aproximación / Francisco Checa, Juan Carlos Checa y Ángeles Arjona; 3. Marca y territorio. Sobre la hipervisibilidad de los inmigrantes en espacios públicos urbanos / Manuel Delgado; 4. Inseguridad habitacional, segregación espacial e higiene / Ubaldo Martínez Veiga; 6ª parte: La inmigración en la escuela: 1. Psicología evolutiva, psicología social y bandas latinas en Madrid / Rosa Aparicio Gómez; 2. Población inmigrante y escuela en España: un balance de investigación / Javier García Castaño, María Rubio y Ouafaa Bouachra; 3. El profesorado y la inmigración / Rafaela García López; 4. Las familias inmigrantes en la escuela ¿cómo avanzar en su integración desde una perspectiva socioeducativa? / Miguel Ángel Santos Rego; 7ª parte: Movilización y participación social de los inmigrantes: 1. Migración y procesos electorales: hacia una ciudadanía política transnacional / Ángeles Escrivá; 2. De bandas latinas a asociaciones

juveniles: la experiencia de Barcelona / Carles Feixa y Noemí Canelles; 3. El asociacionismo en los inmigrantes / Carlos Gómez Gil; 8ª parte: Mujeres inmigrantes: 1. Migración, género y hogares transnacionales / Laura Oso; 2. Las estrategias de conciliación del ámbito laboral y familiar de las mujeres de origen inmigrante / Sonia Parella y Sarai Samper; 9ª parte: Políticas de inmigración y derechos humanos: 1. Acceso a la nacionalidad española por los inmigrantes e hijos de inmigrantes, ¿integración o estrategia para obtener la equiparación de derechos? / Aurelia Álvarez; 2. Integración política, participación y ciudadanía: un balance / Javier de Lucas; 3. La importancia de la actuación letrada en los procedimientos sancionadores de extranjería / Francisco Solans; 4. Políticas del discurso en España: discurso re-activo y discurso pro-activo en los debates parlamentarios / Ricard Zapata. 10ª parte: Codesarrollo y migraciones transnacionales: 1. Emigración y desarrollo. Un enfoque desde las condiciones iniciales / Luis Abad; 2. La vinculación de la emigración y el desarrollo / Luis de Sebastián; 3. La perspectiva transnacional en los estudios migratorios. Génesis, derroteros y surcos metodológicos / Liliana Suárez; 11ª parte: Racismo y xenofobia frente a la inmigración: 1. Las bases sociales de los nuevos racismos / Lorenzo Cachón; 2. Visiones del Islam y la inmigración musulmana. Un intento de clasificación / Bernabé López García y Fernando Bravo López; 3. Los migrantes como actores sociales. Dos digresiones críticas y una apuesta / Enrique Santamaría

GUIRAUDON, Virginie (2008). **“Contratos de integración para inmigrantes: tendencias comunes y diferencias en la experiencia europea”** [en línia]. *Análisis del Real Instituto Elcano (ARI)*. núm. 43. 2008 < <http://www.realinstitutoelcano.org> >[Consulta:octubre 2008]

Resum

Durant la campanya electoral prèvia a les eleccions del 9 de març a Espanya, el líder del Partido Popular (PP), Mariano Rajoy, va anunciar que si el seu partit guanyava els comicis canviaria la Llei d'Estrangeria de forma que els immigrants que entressin a Espanya haurien de signar un contracte vinculant a través del qual es comprometrien a respectar les lleis i costums espanyols, aprendre castellà, pagar impostos i fer el possible per integrar-se a la societat espanyola. Va afegir que serien retornats als seus països d'origen en cas de passar un any sense feina. Si bé el líder espanyol va apuntar a França i a Sarkozy com el país i el polític que havien inspirat la seva proposta electoral, els «contractes d'integració» s'han generalitzat a Europa; l'últim país a adoptar aquest instrument polític ha estat el Regne Unit. De fet, la idea es remunta a un informe holandès que data de l'any 1989 realitzat pel Consell Científic per a la política governamental (WRR) que buscava solucions polítiques a l'atur de llarga durada entre alguns grups d'immigrants i que considerava que l'adquisició de l'idioma del país era essencial en aquest sentit. Als Països Baixos una llei de 1998 va obligar a assistir a cursos d'integració aquells que acabaven d'arribar i va vincular aquesta assistència a l'obtenció de prestacions socials. En total, 11 països han posat en marxa cursos i contractes d'integració i han establert exàmens de civisme i ciutadania: Suècia, Dinamarca i Finlàndia van ser els primers a establir-los, seguits pels Països Baixos, Àustria, Bèlgica, França, el Regne Unit i Estònia (tot i que en aquest últim cas estan dirigits principalment a la minoria russa, no als nous immigrants). A Alemanya existeixen ara cursos d'integració obligatoris. Suïssa va aprovar l'any 2006 una ordenança que contempla un «conveni d'integració» optatiu que forma part d'una Llei Federal d'Estrangeria des de l'1 de gener de 2008. Hongria està considerant el seu establiment i el debat segueix obert a Espanya.

HABERMAS, Jünger (2003). “De la tolerancia religiosa a los derechos culturales”. *Claves de la razón práctica*. ISSN 1130-3689. núm. 129. 2003, p. 4-12.

Resum

En aquest article, Jünger Habermas reflexiona al voltant de la convivència religiosa i els drets culturals. Des del plantejament que l'exercici de la tolerància només pot començar més enllà de la no discriminació de l'altre, es crida a un plantejament de l'Estat constitucional davant el fet religiós de la població.

Així, estableix que la tolerància no és el mateix que la virtut política d'un comportament cívic. Però reconeix que hi ha un nexa conceptual (i històric) entre la fonamentació universalista del dret fonamental de la llibertat religiosa i el fonament normatiu d'un Estat constitucional (drets humans i democràcia). L'exercici de la tolerància implica una exclusió: es tolera allò que queda delimitat en l'interior, dibuixant alhora allò que no es pot tolerar. Tolerància i intolerància s'impliquen i donen una a l'altra.

L'Estat constitucional ha d'establir com actuar davant els qui volen la seva destrucció: ha de saber què fer amb la dissidència, diferenciant quan aquest desobediència es fa per mitjans simbòlics (pacífics) i violents. L'Estat, doncs, practica la tolerància i alhora és intolerant. Davant el creixent pluralisme cultural i religiós de la societat contemporània, l'Estat secularitzat només pot proporcionar tolerància de manera imparcial si garanteix que en l'esfera pública el pluralisme cosmovisiu (l'anhel de tota religió és explicar totes les parts constitutives de la vida) pot desenvolupar-se sense traves sobre la base del respecte mutu. Així, les religions han de respectar el marc de convivència on es desenvolupen, alhora que han de respectar els altres ciutadans que creuen en altres confessions o, simplement, són ateus o agnòstics. I viceversa, ateus i agnòstics han de respectar el dret d'associació en matèria religiosa de la ciutadania. La tolerància ha de ser recíproca en un marc legal que garanteixi la igualtat de drets.

L'Estat alhora ha de garantir el dret de les minories a la inclusió social i l'autor detecta aquí com de vell nou la tolerància religiosa esdevé impulsora del multiculturalisme, doncs la superació de la discriminació religiosa esdevé avui en dia precursora de nous tipus de drets culturals. Esdevé estímul per a la teoria política i la jurisprudència en favor d'una concepció ampliada de ciutadania multicultural. La coexistència en igualtat de drets de diferents formes de vida no ha de portar a la segmentació social. Al contrari, ha d'implicar la integració dels ciutadans (i el reconeixement recíproc de les seves pertinències culturals) en el marc d'una cultura política compartida, reconeixent-se com a integrants d'una mateixa comunitat política. Uns i altres, la ciutadania en el seu conjunt, han d'entendre que els diferents títols, drets i poders troben els seus límits en els fonaments normatius de la Constitució d'on sorgeix la seva legitimitat.

Informe sobre desarrollo humano 2004: La libertad cultural en el mundo diverso de hoy. Barcelona: Mundi-Prens; Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD), 2004. 299 p. ISBN 84-8476-208-4

Resum

Són molts els reptes que la humanitat ha d'enfrontar en termes de desenvolupament: pobresa, sanitat, educació, participació en la vida política, igualtat davant la justícia, l'eradicació de la violència i el problema de refugiats i desplaçats que genera, el respecte als territoris i les seves comunitats, l'accés a l'aigua potable, la terra i els seus recursos, el respecte als drets humans... tots temes que, des de la seva constitució el 1945, les Nacions Unides ha anat tractant a través de les seves i agències i programes.

El Programa de Nacions Unides pel Desenvolupament (PNUD) de 2004 va situar un nou repte sobre la taula mitjançant el present informe: la llibertat cultural, entesa com a inherent al desenvolupament de la persona i la societat, mitjançant la possibilitat de triar i decidir sobre els aspectes culturals que el constitueixen. Les capacitats socioeconòmiques no són condicions suficients per al lliure exercici social i/o personal en termes de cultura: discriminació per raó de llengua, religió, cultura i ètnia, travessen i es barregen sovint amb conflictes socials, doncs sovint darrera del que es percep com a conflicte de tall cultural s'amaguen pugnes pel poder polític, econòmic, d'accés als recursos... en definitiva, de manca d'equitat i justícia social.

Així, la PNUD planteja com gestionar i minvar els conflictes entorn a la llengua, la religió, la cultura i l'ètnia, per fer front als Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni i eradicar la pobresa. Per assolir aquesta fita, l'eradicació de la pobresa, hi ha un primer repte que cal afrontar amb èxit com és la construcció de societats inclusives i diverses en termes culturals. Per tractar la qüestió, l'informe se centra especialment en cinc àrees fonamentals en matèria de polítiques públiques: la participació política, la religió, l'accés a la justícia, la llengua i l'accés a oportunitats socioeconòmiques.

En matèria de *Polítiques per garantir la participació política* planteja la necessitat d'una concepció multicultural de la democràcia per garantir que grups culturalment diversos comparteixin el poder. Per fer-ho possible considera que els acords federals asimètrics han esdevingut un bon i efectiu mecanisme d'integració. Respecte a les *Polítiques per garantir la llibertat religiosa* es planteja l'atenció en la que considera la més evident manca de llibertat en matèria cultural, com és la llibertat d'exercici de culte o la discriminació contra un grup particular. Pel que fa a la manca de llibertats religioses planteja altres discriminacions més subtils, com és el calendari oficial dels estats, on poden existir festivitats religioses o no, i quan hi ha festivitats religioses no necessàriament responen a les diferents religions practicades per la seva població.

Pel que fa a les *Polítiques pel pluralisme legal*, moltes comunitats indígenes veuen negades pels estats les seves formes consuetudinàries de legalitat, veient negat l'accés a la justícia i perdurant l'opressió sobre aquestes i la seva tradició, reforçant la desconfiança i l'exclusió. Cal forjar sistemes judicials inclusivament mitjançant el pluralisme legal, sense que s'hagi d'entendre forçosament que la llibertat cultural és una defensa mecànica de la tradició (especialment quan elements tradicionals atempten contra drets humans fonamentals). L'ús de la llengua nativa és el conflicte més habitual en els estats multiculturals. Les *Polítiques entorn de la llengua* han de buscar el ple reconeixement, més enllà del seu ús, doncs simbolitza el respecte per les persones que el parlen, la seva cultura i la seva total inclusió a la societat. Com

exemple de bones pràctiques hi ha aquells països que han reconegut diferents llengües com oficials a diferent nivell amb la voluntat de conciliar els objectius d'unitat i respecte a la diversitat.

Les desigualtats socioeconòmiques (a nivell d'ingressos, salut i educació) i les injustícies són els factors determinants d'exclusió social en moltes societats multiètniques. Aquestes discriminacions sovint vénen de lluny i evidencien conquestes, colonitzacions o estructures socials jeràrquiques. Les *Polítiques socioeconòmiques* són claus per fer front a aquestes desigualtats. Calen polítiques multiculturals que reconeguin les diferències entre grups per fer front a les injustícies històriques arrelades a la societat. Reconèixer les diferències culturals, respectar-les i fomentar la discriminació positiva dels grups discriminats per corregir les diferències socioeconòmiques d'arrel històrica.

L'informe defensa el caràcter multicultural de la humanitat, fomenta el respecte a la diversitat i planteja la llibertat cultural com un pas més en el desenvolupament humà. L'exclusió, la marginació, els moviments de dominació cultural i la concepció de la cultura com a tradició inamovible són els enemics a combatre per assolir el lliure exercici de decidir en matèria de cultura.

Sumari: Perspectiva general: La libertad cultural en el mundo diverso de hoy; Capítulo 1: Libertad cultural y desarrollo humano; Capítulo 2: Los desafíos que enfrenta la libertad cultural; Capítulo 3: La construcción de democracias multiculturales; Capítulo 4: Enfrentar a los movimientos que pretenden la dominación cultural; Capítulo 5: Globalización y opciones culturales

KYMLICKA, Will (2007). **“La evolución de las normas europeas sobre los derechos de las minorías: los derechos a la cultura, la participación y la autonomía”**. *Revista española de ciencia política*. ISSN 1575-6548. núm. 17. octubre 2007. p. 11-50

Resum

Durant els darrers 15 anys hem estat testimonis d'una gran expansió dels esforços per desenvolupar normes internacionals sobre els drets de les minories, tant en l'àmbit global com en el regional. Aquests esdeveniments semblen prometre protecció davant greus injustícies a alguns dels grups més vulnerables del món contemporani. A les minories ètniques no els ha anat massa bé en el sistema westfalià «d'estats-nació» sobirans. Les minories han estat objecte de nombroses polítiques d'assimilació i exclusió per a la construcció d'estats-nació homogenis alhora que, històricament, la comunitat internacional ha fet cas omís d'aquestes injustícies. Avui, tanmateix, existeix un compromís creixent amb la resolució d'aquest problema, i la idea que el tractament de les minories és una qüestió que mereix una autèntica atenció i supervisió internacional i que gaudeix d'un recolzament creixent. Com a mínim, aquestes normes en evolució estableixen límits en els mitjans que els estats poden emprar per arribar als seus objectius d'homogeneïtzació nacional. Però a més a més, almenys implícitament, ofereixen una visió alternativa de l'Estat que incorpora la tolerància com a valor nuclear, i segons la qual la diversitat constitueix una realitat ineludible i tossuda i una característica definitòria del sistema polític. Des d'aquest punt de vista, la tendència a codificar les normes internacionals sobre els drets de les minories és, segurament, desitjable i progressista. Tanmateix, no per això deixa de generar diversos dilemes i ambigüitats morals. En aquest article s'exploren alguns d'aquests dilemes després d'una anàlisi exhaustiva d'alguns

intents recents de codificar els anomenats «drets de les minories nacionals» a Europa. L'experiència europea constitueix un experiment fascinant, tot i que imperfecte, de desenvolupament de normes internacionals sobre drets de les minories que tenen implicacions en altres contextos.

Sumari: I. El impulso de la internacionalización de los derechos de las minorías en la Europa poscomunista; II. Las fuentes de las normas internacionales sobre los derechos de las minorías; III. ¿El autogobierno como alternativa?; IV. ¿De los derechos de las minorías a la seguridad geopolítica?; V. El derecho a la participación efectiva; VI. Conclusiones

LUCAS, Javier de (2007). **“Integración política, participación y ciudadanía: un balance”** [en línia]. *Entelequia: revista interdisciplinar*. ISSN 1885-698. núm. 4. 2007. p. 271-282 <<http://www.eumed.net/entelequia/pdf/2007/e04a14.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Resum

Hi ha una contradicció cada cop més gran entre el que succeeix en el debat acadèmic al voltant de la tesi de l'accés a la ciutadania per part dels immigrants i el que se sosté des de la perspectiva de l'acció social i política. En la discussió acadèmica es nota un progressiu refredament de la dimensió jurídicopolítica o, com a mínim, de l'entusiasme per la recuperació de la qüestió de la ciutadania i dels drets polítics a propòsit de la immigració. Sembla que les polítiques de visibilitat i presència com passos previs encaminats a l'accés a la ciutadania s'hagin esgotat, davant de la prioritat per exemple de les polítiques d'acollida i –sempre el mateix recurs– d'integració. Es tracta de proposar un cop més als responsables del govern l'adopció de mesures per a la incorporació dels principals instruments de l'estàndard jurídic internacional de drets humans dels immigrants, tant pel que fa al marc de l'ONU com a l'uropeu. En matèria de drets polítics i de ciutadania es tractaria de proposar la ratificació d'un instrument específic a l'àmbit europeu, l'adopció de dues reformes legislatives i una proposta de *lege ferenda*.

MARTINIELLO, Marco (2007). **Cómo combinar la integración y la diversidad : el desafío de una ciudadanía multicultural en la UE** [en línia]. Bilbao : Ikuspegi : Observatorio Vasco de Inmigración. 2007. 23 p. ISBN 978-84-8373-987-7 <http://www.ikuspegi.org/documentos/investigacion/es/Txostena3_cas.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

La Unió Europea està formada per una gran multiplicitat d'identitats; malgrat la forta globalització en què està immersa i la «uniformització cultural» que això comporta, aquesta diversitat identitària funciona com a resposta a l'homogeneïtat.

Els problemes ocasionats per la unificació dels diversos estats membre (amb les seves històries específiques), l'arribada de la immigració vinguda d'estats que no són membres de la UE, així com la problemàtica generada per l'exclusió de determinats grups ètnics minoritaris (poble gitano, la comunitat jueva, i el tema d'Orient Mitjà arran de l'11-S) han centrat el debat, per part de molts acadèmics, sobre els elements explicatius de la creixent diversitat de la Unió Europea. Tampoc ha ajudat el

fet d'intentar traslladar a la realitat europea els esquemes d'anàlisi, normatives i polítiques americanes, com s'ha pogut veure en el cas francès o anglès; la UE és diversa per ella mateixa, i això no canviarà.

Per a aquest debat sobre la integració i la diversitat, no s'han d'oblidar tampoc els problemes de desigualtat econòmica, social i política que els envolta. Marco Martiniello proposa entrellaçar el debat multicultural i de diversitat identitària en termes de cohesió social, econòmica i política com a resposta a tot l'amalgama que conforma la UE. En aquesta línia, es proposa la construcció d'una ciutadania multicultural, d'acord amb uns principis i enfocaments generals comuns, i respectar l'autonomia dels estats i ens locals alhora que el foment del diàleg i intercanvi de bones pràctiques en integració, diversitat cultural i ciutadania entre els diversos nivells de govern. Aquesta ciutadania pot tenir així múltiples identitats i pràctiques culturals, sense que això afecti la seva posició social, política o econòmica.

Els pilars en què es forjaria aquesta ciutadania multicultural, i que es presenten en el text, es basen en un reconeixement i promoció de les identitats ètniques i culturals lligades per la lluita contra l'exclusió i discriminació econòmica; l'extensió a tot el món dels mateixos drets i deures fonamentals, deixant espai també a tots aquells que estiguin en contra d'aquests valors centrals, perquè puguin expressar políticament el seu desacord, sempre dintre del marge legal, i que puguin promoure altres valors alternatius; el reconeixement simbòlic a la diversitat, tenint en compte el context social i polític local, així com les característiques de la població en el terreny de la diversitat cultural; i finalment, en fomentar la participació i la representació política, de proposar fòrums de diàleg i discussió, així com animar les minories a entrar en política i aportar així una major representació en els parlaments.

Sumari: 1. El contexto: la diversificación de la diversidad en la UE; 2. El tema: la integración y las diversidades en la UE; 3. ¿Necesitamos un modelo europeo de gestión de la diversidad?; 4. Hacia la ciudadanía multicultural de la Unión Europea: 4.1. Diversidad cultural y justicia social; 4.2. Mismos derechos y deberes fundamentales; 4.3. El reconocimiento simbólico de la diversidad; 4.4. Integración, diversidad y políticas públicas; 4.5. Participación y representación políticas; 5. Conclusión; Entrevista: Conociendo a Marco Martiniello

RUÍZ VIEYTEZ, Eduardo (2006). “**Canadá y el multiculturalismo: un análisis crítico**”. *Revista de derecho migratorio y extranjería*. ISSN 1695-3509. núm. 13. 2006. p. 9-29

Resum

Canadà es considera com un referent internacional del multiculturalisme quan s'analitzen polítiques d'integració. No en va aquest país fou el primer a adoptar oficialment aquesta ideologia com a política normativa i pràcticament l'únic que ha elevat aquesta decisió al marc constitucional. No obstant això, el multiculturalisme canadenc actual pot llegir-se també en clau crítica. D'altra banda, a Canadà conflueixen diversitats històriques o tradicionals amb noves i més complexes diversitats. Aquest marc fa especialment interessant dur a terme una anàlisi crítica de l'eficàcia real del model de Canadà per calibrar la seva possible extensió a altres societats occidentals que presenten igualment un nivell creixent de diversitat.

RUIZ VIEYTEZ, Eduardo (dir.) (2008). **Derechos humanos y diversidad: nuevos desafíos para las sociedades plurales**. San Sebastián: Diputación Foral de Guipuzkoa. Departamento de Deportes y Acción Exterior, 2008. 204 p. ISBN 978-84-9868-008-9

Resum

Es recopilen els treballs presentats a la 3ª Trobada de Drets Humans, celebrada a Sant Sebastià el febrer de 2007, l'objectiu de la qual era estudiar la complexitat de la gestió democràtica de la realitat multicultural creixent a societats complexes que es caracteritzen per haver mostrat tradicionalment un grau elevat de pluralitat cultural i identitària. La primera part de l'obra es dedica a l'anàlisi de la gestió democràtica de la diversitat, els seus reptes i solucions; a la segona s'estudia la diversitat lingüística i religiosa i els seus models.

Sumari: Introducción / Eduardo J. Ruiz Vieytez; Parte I: Derechos humanos y gestión democrática de la diversidad: retos y soluciones: Diversidad, inmigración y minorías en un marco de derechos humanos / Eduardo J. Ruiz Vieytez; ¿Multiculturalismo en crisis? / Sia Spiliopoulou Akermark; Gestionar democráticamente la sociedad multicultural: identidades, derechos, ciudadanía / Javier de Lucas Martín; Soluciones jurídicas a sociedades complejas: el derecho de la diversidad / Francesco Palermo; Parte II: Diversidad lingüística y diversidad religiosa: casos y modelos: La diversidad lingüística tradicional de Europa y los derechos humanos. Un análisis crítico de los instrumentos internacionales / Robert Dunbar; Acercar angustias: el impacto de la nueva diversidad lingüística en el proceso de normalización de lenguas minorizadas / Xabier Aierdi Urraza; La gestión lingüística tradicional y nueva: implicaciones políticas y económicas. El caso de la intercomprensión / François Grin; Diferencias religiosas y derechos humanos. Experiencias históricas y actuales desde el sureste de Europa / Baskin Oran

SAMPEDRO, Víctor ; LLERA. María del Mar (eds.) (2003). **Interculturalidad: interpretar, gestionar y comunicar**. Barcelona: Bellaterra, 2003. 277 p. ISBN 84-7290-237-4

Resum

En aquest llibre es parteix de la idea de la interculturalitat com quelcom real i desafiant alhora, inherent a les societats actuals. Sense proposar solucions als possibles problemes que comporta aquesta diversitat, es retraten els models de gestió de la diferència dintre dels nous marcs polítics així com en les noves formes de fer política. Es construeix tota una sèrie de reflexions i propostes per tal, finalment, d'aplicar tot el que s'ha vist dins del marc espanyol (fent especial èmfasi en les nacionalitats històriques del País Basc i Catalunya)

Aquesta obra s'estructura en quatre blocs: els reptes interculturals d'interpretació, de gestió i de comunicació de la diferència i, com a conclusions, cal afegir la «reconstrucció de les propostes», on es proposen lectures diverses de les concepcions hegemòniques d'algunes nacionalitats històriques de l'Estat espanyol. El primer bloc, que funciona com a marc conceptual, vol contribuir a la interpretació de la multiculturalitat per poder gestionar-la partint de la interculturalitat. Aquí, es donen les claus per tal d'interpretar els diversos corrents i els debats més actuals.

En el bloc de «gestió», s'esbossen les línies de la «política de la identitat», així com aplicacions d'aquesta a les polítiques d'immigració que es donen actualment. En el

tercer, les lectures se centren a perfilar els trets d'una comunicació intercultural, aplicant els objectius i fites polítics marcats a l'apartat anterior. Podríem arribar a aquestes fites si els mitjans de comunicació funcionessin com autèntics fòrums de participació oberts a la pluralitat. Per acabar, i com a reflexió, els articles continguts en aquest bloc enfoquen la seva anàlisi cap a allò intercultural, fent una nova lectura de conceptes i perspectives tractats al llarg de l'obra, així com la crítica cap als discursos «políticament correctes» davant del debat intercultural.

Sumari: Presentación: reflexiones y propuestas de (y desde) la diferencia / Víctor Sampedro; Interpretar: 1. Cultura nacional, globalización de las comunicaciones y comunidad política / David Held; 2. Reinterpretar para gestionar la diversidad cultural / Yolanda Onghena; Gestionar: 1. Políticas de la identidad / Daniel Innerarity; 2. Inmigración: otra política / Javier de Lucas; Comunicar: 1. Ética, estética y medios de comunicación / Javier Sádaba; 2. Publicidad, corporatividad y cultura cotidiana / César San Nicolás Romera; 3. Comunicación intercultural, periodismo y diferencia / Estrella Israel Garzón; 4. Extranjeros de sí mismos. Medios de comunicación y memoria de la dictadura y la transición / Víctor Sampedro Blanco y Raquel Saiz Tomé; 5. No mires el dedo, mira a quién señala. La imagen del "otro" en TV / María del Mar Llera; Deconstrucciones y propuestas: 1. Identidad cultural y etnocentrismo: una mirada desde Catalunya / Miquel Rodrigo Alsina; 2. Ciudadanía e identificación política. De la sociedad multicultural a la nación brújula. Apuntes para un análisis de la sociedad catalana actual / Salvador Cardús i Ros; 3. Los tipos sociales en la mitología nacionalista / Josetxo Beriain Rázquin / Conclusiones / María del Mar Llera

SANABRIA MARTÍN, Francisco. (2006). **"Inmigración y cultura: convivencia, integración, asimilación"** [en línia]. *Cuadernos de pensamiento político FAES*. ISSN 1696-8441. núm. 12. 2006. p. 181-208
<http://documentos.fundacionfaes.info/document_file/filename/455/00065-10_-_inmigracion_y_cultura.pdf > [Consulta : octubre 2008]

Resum

L'article publicat a *Cuadernos de pensamiento político* de la Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (FAES), a càrrec del doctor en Dret, Francisco Sanabria Martín, exposa diverses idees i reflexions sobre la immigració a Europa, centrant en especial l'atenció sobre el fenomen a l'Estat espanyol.

Partint del caràcter espectacular, i no per això tràgic del tema, dels incidents a les tanques de Ceuta i Melilla, del trànsit a voltes mortal de *cayucos* que des de Mauritània intenten arribar a les costes de les illes Canàries, o dels incidents a les *banlieues* de l'extraradi de París, l'autor desgrana el seu discurs entorn a dos conceptes antagònics respecte a la regulació de fluxos migratoris i la integració de la immigració: el seu rebuig o la seva acceptació. La magnitud de les migracions d'avui en dia, les diferències culturals, d'hàbits, orígens i confessions, el porten a formular-se una pregunta que l'article intenta aportar elements per trobar la resposta: com es soluciona el problema de convivència a les societats heterogènies?

Analitzant els encerts i les insuficiències de les polítiques migratòries d'altres països i de l'Estat espanyol, tant des de la vessant teòrica i pràctica com de les seves bases filosòfiques, afronta les propostes que vénen del multiculturalisme d'una manera crítica. El balanç que fa de les polítiques d'immigració europees, i de cada Estat, les considera o inexistents o insuficients, i enllaça aquest dictamen amb la relació que

pot tenir aquesta constatació amb el major o menor grau de discriminació, xenofòbia i racisme de la població espanyola. Per últim, valora a partir de diferents indicadors el grau d'integració real de la població immigrada i en funció del seu país d'origen avalua les possibilitats d'integració dels diferents col·lectius d'immigrants.

SOLÉ, Carlota ; CACHÓN, Lorenzo (coord.) (2006). **“Monográfico sobre Globalización e Inmigración”**. *Reis: revista española de investigaciones sociológicas*, ISSN 0210-5233. núm. 116. 2006

Resum

Aquest volum monogràfic aborda el fenomen de la immigració i els debats acadèmics al voltant d'aquest fet a l'era de la globalització. Té sobretot en compte els factors materials condicionants de la integració dels immigrants a les societats on s'instal·len, sense descuidar el paper que les polítiques d'immigració i d'integració de i amb els immigrants compleixen en aquest procés. Per als diversos autors, quan es parla d'immigrants no podem referir-nos a un bloc compacte i homogeni internament, ni extrapolar ni universalitzar els problemes que els afecten. Una primera observació de la realitat convida a distingir per gènere els immigrants, atès el fenomen de la feminització creixent dels fluxos migratoris. Una altra circumstància a tenir en compte és la construcció de la Unió Europea i la influència que el nou marc legislatiu i polític exerceix sobre la coexistència de ciutadans dels estats membres i les persones que hi immigren.

Sumari: Globalización e inmigración: los debates actuales / Carlota Solé y Lorenzo Cachón; La nueva nación latina: inmigración y la población hispana de los Estados Unidos / Alejandro Portes; Capital social, política social y migración desde comunidades tradicionales y nuevas comunidades de origen en México / Douglas S. Massey, Jorge Durand y Fernando Riosmena; Procesos de integración y políticas (locales): estado de la cuestión y algunas enseñanzas / Rinus Penninx y Marco Martiniello; La europeización de la política migratoria y la transformación de la otredad / Andrea Rea; Contradiciones estructurales en la política de inmigración: los casos de la Europa del Sur y de los Estados Unidos / Kitty Calavita; De la economía sumergida a la devaluación profesional: nivel educativo e inserción en el mercado de trabajo de los inmigrantes en Italia / Emilio Reyneri; Una aproximación cualitativa a las remesas de los inmigrantes peruanos y ecuatorianos en España y a su impacto en los hogares transnacionales / Sònia Parella y Leonardo Cavalcanti; Produciendo “ilegales”: las políticas de inmigración en Malasia / Blanca Garcés Mascareñas; Migraciones y ciencias sociales: el caso de los científicos sociales latinoamericanos en España / Enrique Santamaría

TORRES PÉREZ, Francisco (2004). **“De la asimilación al pluralismo: inmigración y gestión de la diversidad cultural en las sociedades contemporáneas”**. *Arxius de sociología*. ISSN 1137-7038. núm. 11. 2004. p. 61-87

Resum

L'assimilació dels immigrants va constituir una política comuna a tots els estats, tot i que amb fórmules diverses. Entre elles, s'analitza el model republicà francès i el melting pot nord-americà i el procés que, a partir dels anys 1960 i 70, qüestiona el

paradigma assimilacionista clàssic. Les respostes van ser diverses, dintre d'una tendència general de més gran pluralisme. Es presenta, de forma succinta, el multiculturalisme de Canadà, Quebec i els Països Baixos, així com la integració a la francesa. Sobre aquesta anàlisi comparativa es comenten les crítiques més usuals realitzades al multiculturalisme i es conclou amb uns apunts sobre l'adequada gestió del creixent pluralisme que caracteritza les nostres societats.

ZAPATA BARRERO, Ricard (2007). **“Política del discurso sobre inmigración en España: discurso re-activo y discurso pro-activo en los debates parlamentarios”** [en línia]. *Discurso & Sociedad*. ISSN 1887-4606. vol. 1. núm. 2. 2007. p. 317-369 <<http://www.dissoc.org/ediciones/v01n02/DS1%282%29Zapata.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Resum

Ricard Zapata parteix de la premissa que existeix una «política del discurs» sobre la immigració. La idea bàsica és incidir en el fet que la construcció d'un discurs és un acte polític i es pot analitzar com una política. La política del discurs es caracteritza per atorgar al mateix discurs la categoria que una acció que busca tenir uns efectes determinats sobre la ciutadania. En aquest marc es diferencien dos tipus de discursos: el discurs re-actiu i el discurso pro-actiu.

Aquest article es divideix en dues parts. En primer lloc, es presenta un marc teòric que posteriorment permet analitzar en què es fonamenta el procés de construcció d'una política del discurs sobre la immigració a Espanya. En segon lloc, s'analitzen els debats parlamentaris que han tractat el tema de la immigració, aplicant-los l'enfocament de la «política del discurs», per conèixer així les característiques de la xarxa discursiva a Espanya. Per això, es recolza en un sistema de categories (tòpics) que permet conèixer com s'articula el discurs re-actiu i el discurs pro-actiu en els debats parlamentaris espanyols. Així es busca demostrar la funció discriminadora que compleix aquest marc teòric quan s'aplica empíricament. L'article conclou que aquesta proposta analítica podria profunditzar-se atès que té una capacitat generativa i ofereix potencialment altres possibilitats d'aplicació.

2.2. Perspectiva subestatal

Agenda 21 de la cultura: un compromís de les ciutats i els governs locals per al desenvolupament cultural (2004). [en línia] Barcelona: Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2004. 12 p. <http://www.agenda21culture.net/docs/ag21c_ct.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

L'Agenda 21 de la cultura va ser aprovada per ciutats i governs locals de tot el món «compromesos amb els drets humans, la diversitat cultural, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la generació de condicions per a la pau». La seva aprovació va tenir lloc el 8 de maig de 2004 a Barcelona, durant el 4t Fòrum d'Autoritats Locals per a la Inclusió Social de Porto Alegre, en el marc del primer Fòrum Universal de les Cultures.

Es tracta d'un document amb potencial catalitzador, atès que posa en contacte, i vol reforçar, les xarxes que en tot el món treballen en la relació entre cultura, democràcia, ciutadania, convivència, participació i creativitat. Amb aquest text es pretén, d'una banda, reforçar i renovar les polítiques culturals locals i, de l'altra, insistir davant dels governs i institucions internacionals sobre la importància de la cultura en el desenvolupament local.

L'Agenda 21 de la cultura té 67 articles, dividits en tres grans apartats: principis (16 articles), compromisos (29 articles) i recomanacions (22 articles). L'apartat de principis exposa la relació entre la cultura i els drets humans, la diversitat, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la pau. L'apartat de compromisos se centra en l'àmbit competencial dels governs locals i exposa detalladament la petició de centralitat per a les polítiques culturals. L'apartat de recomanacions advoca a favor de la renovada importància de la cultura i demana que aquesta importància sigui reconeguda en els programes, els pressupostos i els organigrames dels diversos nivells de govern (local, nacional/estatal) i per les organitzacions internacionals.

CARDÚS I ROS, Salvador. (2003). **“Ciudadanía e identificación política: de la sociedad multicultural a la nación brújula. Apuntes para un análisis de la sociedad catalana actual”**. En: Interculturalidad, interpretar, gestionar y comunicar / coord. per Víctor Francisco Sampedro Blanco i María del Mar Llera Llorente. Barcelona: Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-237-4. p. 223-238

Resum

Salvador Cardús fa patent en el text com, en aquests dies de debat multicultural, el discurs políticament correcte està a l'ordre del dia i critica l'ús del terme «mestissatge» per assenyalar el cas que viu aquests dies Catalunya.

En aquest context, Catalunya es troba davant de la problemàtica diferenciació entre immigrant/estranger/natural del territori que l'acull/al qual pertany. L'increment de la diversitat cultural interna, juntament amb els esforços per normalitzar una cultura catalana, tampoc no ajuden. Davant de tot plegat, el discurs de Cardús desmunta tres grans fites: immigrant, estat-nació i mestissatge.

Desvinculant la condició d'immigrant del lloc de naixement (base de les polítiques d'immigració que es postulen), apostant per una «ciutadania»; per un intercanvi de drets socials per uns deures individuals com a forma d'expressió de pertinença al grup en què conviu. Al llarg del seu discurs, aposta també per una nova concepció d'estat-nació («nació brúixola»), desvinculant-lo d'un territori i fent-lo transitar com a vehicle entre diverses cultures i com a contenidor d'una cultura cosmopolita.

A partir d'aquestes premisses, Cardús elabora la «teoria de l'esqueix», com a alternativa a la candidesa que comporta l'ús políticament correcte de mestissatge. Des d'aquest nou posicionament teòric, la immigració és vista com la que s'incorpora a la cultura receptora com si es tractés de l'esqueix d'un arbre. Aquesta integració aporta un major vigor a la cultura del territori: l'esqueix (la cultura pròpia de l'immigrant en el si de la societat d'acollida), i l'arbre (la cultura pròpia de la societat receptora) s'uneixen així, creant una nova planta (cultura).

Diversidad y convivencia en las ciudades (2004). Granada: Centro de Estudios Municipales y de Cooperación Internacional (CEMCI); Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals, 2004. 254 p. ISBN 84-95417-52-9

Resum

En aquesta obra es recullen les aportacions extretes de les jornades *Diversidad y convivencia en las ciudades* que van tenir lloc en el marc del 2n Seminari *Pensando lo local en un nuevo siglo*, celebrat a Barcelona. Aquí es reflexiona sobre l'àmbit de la ciutadania, sobre com un accés universal a la ciutadania resoldria el problema de la desigualtat de les societats actuals.

A la societat global actual tan vulnerables són els col·lectius immigrants com els sectors desfavorits de la societat d'acollida. La confluència de tres fets com la immigració, la pobresa i l'exclusió social proporciona el marc en què s'analitza la desigualtat a les ciutats, des d'un enfocament local, tant mitjançant la resposta de la mateixa ciutadania que habita a les ciutats (convivència) com també la resposta dels governs locals (com aquells que han de facilitar la convivència de la diversitat social).

El fet d'aconseguir atenuar les identitats comunitàries a les societats d'acollida, la participació universal en la vida democràtica de les ciutats, l'accés a les prestacions socials en igualtat de condicions així com el fet d'aconseguir una nova identitat col·lectiva de pertinença són alguns dels aspectes que s'analitzen en aquestes jornades, tant des del punt de vista de les polítiques de participació com des de les polítiques que permeten reduir la desigualtat en l'accés als recursos.

A part de l'aportació d'acadèmics en aquestes jornades també es mostren els exemples dels municipis de Sevilla, Sant Adrià del Besos, Vitoria, El Ejido, Cartaya i Santa Coloma de Gramenet per ajudar en l'anàlisi de les polítiques locals i les seves respostes davant dels temes de pobresa i exclusió social de les societats urbanes actuals.

Sumari: Presentación / Teresa Montagut; Bloque 1. La diversidad en las ciudades; Diversidad y democracia en las ciudades: ciudadanía pública / Salvador Giner; Síntesis sobre los estudios sobre pobreza y exclusión en Andalucía realizados por el Instituto de Estudios Sociales de Andalucía (IESA/CSIC) / Manuel Pérez Yruela / IESA/CSIC; La diversidad cultural como coartada para justificar la discriminación / Javier de Lucas; Competencias locales en la lucha contra la exclusión. Políticas sectoriales locales y capacitación ciudadana. Grupos vulnerables e intervención local social / Eulàlia Vintró; Bloque 2. La convivencia en las ciudades: Los espacios urbanos de la desigualdad / Víctor Urrutia; Solidaridad, cohesión social y derecho público: a propósito de las reservas legales de vivienda social como instrumento de desarrollo urbanístico sostenible / Juli Ponce Solé; Convivencia ciudadana y situación social de los inmigrantes: observaciones desde Andalucía / Sebastian Rinken

GARRETA BOCHACA, Jordi (2007). “**Continuidad y cambios en la gestión de la inmigración**” [en línia]. *Papers: revista de sociologia*. ISSN 0210-2862. núm. 85. 2007. p. 71-93 <<http://ddd.uab.cat/pub/papers/02102862n85p71.pdf>> [Consulta: octubre2008]

Resum

La immigració ha comportat l'elaboració de nombrosos documents de definició de les polítiques d'integració que han dibuixat el camí seguit i les etapes viscudes. Catalunya ha passat de l'observació del fenomen migratori a centrar-se en els últims anys en la intervenció, evidentment fent esforços importants en l'organització de les administracions i les entitats que treballen amb i per als immigrants. Un cop presentada l'evolució realitzada, analitzem, a partir d'un treball empíric, les limitacions que els professionals de les administracions comarcals i locals observen per al desenvolupament del model.

GORROTXATEGI AZURMENDI, Miren (2005). “**La gestión de la diversidad cultural: el multiculturalismo en una sociedad plurinacional**”. *Revista de estudios políticos*. ISSN 0048-7694. núm. 129. 2005. p. 89-136

Resum

La integració dels immigrants a les societats d'acollida constitueix, en ocasions, un repte quan cal fer-ho amb persones portadores de creences i costums prou diferents com perquè sorgeixin conflictes i dubtes sobre la manera més oportuna de dirigir aquesta integració. Des del punt de vista jurídic, el repte consisteix en gran mesura a determinar l'abast del principi d'igualtat en el gaudi dels drets com la llibertat de consciència, la religió, l'expressió i l'associació. Els estats opten per elaborar les seves polítiques etnoculturals entre tres models d'integració: multiculturalista, interculturalista i assimilacionista. Als estats plurinacionals intervé el factor de la necessitat de conservació dels elements bàsics de la definició de la identitat de les diverses nacionalitats que els componen. Es comparen els models interculturalista de Quebec i multiculturalista de Canadà com a exemple d'aquesta situació.

GUILLOT, Jordi (dir.) (2003). **Immigració i poders locals: ciutats i persones**. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2003. 318 p. ISBN 84-688-1785-6

Resum

Aquest llibre recull el resultat del seminari «Ciutats i Persones», dut a terme per l'Institut de Ciències Polítiques i Socials, i elaborat per tal de reflexionar sobre el debat actual en què es veuen immerses les societats europees així com en el context català: el fenomen migratori en l'era de la globalització.

Davant del discurs hegemònic actual, que tendeix a tractar les noves migracions extracomunitàries com relativament problemàtiques, l'objectiu aquí ha estat indagar com certs factors socials, econòmics i, sobretot, polítics poden fer o no de la immigració un problema. En aquesta línia, es proposa la necessitat de fer que l'Administració local torni a recuperar el seu lloc privilegiat en la societat, socialment i políticament parlant; com a entitat més propera a la ciutadania (recull totes les seves

peticions de forma més directa), és qui pot tenir al seu abast les solucions per a possibles problemes que puguin sorgir a les ciutats.

Per tal de fer palesa aquesta necessitat, el llibre comença retratant l'estat de la qüestió (en clau catalana) així com les respostes polítiques donades davant del fet migratori. Més endavant, es mostren les respostes polítiques d'altres països de la UE per, finalment, presentar certes polítiques concretes que es poden dur a terme des de la mateixa Administració local per donar resposta al fenomen migratori.

L'objectiu d'aquest seminari ha estat aportar més eines per a la reflexió en aquest debat per tal d'engendrar més treballs al voltant de les xarxes urbanes i el futur de la globalització, sobre els models d'organització i desenvolupament urbans actuals i obtenir propostes per a una permanent modernització de les ciutats així com per activar l'estudi dels fenòmens urbans i socials en la globalització.

Immigració i Govern local : experiències i reptes (2007) [en línia]. Barcelona : CIDOB ; Diputació Barcelona, 2007. 196 p. ISBN 978-84-87072-92-5
<http://www.cidob.org/ca/publicaciones/libros/monografias/inmigracion_y_gobierno_local_experiencias_y_retos > [Consulta: octubre 2008]

Resum

Aquest llibre és un recull de les ponències del 4t Seminari Immigració i Europa que anualment organitza la Fundació CIDOB en col·laboració amb la Diputació de Barcelona. En concret, es tracta del recull del seminari celebrat a finals de l'any 2006.

Els tres primers apartats del llibre introdueixen una visió més general del fenomen migratori, mentre que a la resta del llibre s'analitzen experiències més concretes de gestió de la immigració des del món local, tant pel que fa a l'acollida i la gestió de la convivència, per una banda, com pel que respecta a l'organització municipal i l'adaptació dels serveis públics.

Albert Serra analitza els principals factors del fet migratori a Espanya i a Europa quant a la seva incidència en l'àmbit local, tot assenyalant els principals reptes plantejats així com les oportunitats que la immigració suposa per a les nostres ciutats. Serra també indica la importància de distingir entre immigració i diversitat i assenjala que, encara que a la nostra societat existeix una coincidència entre ambdós termes, aquesta coincidència desapareixerà com ho ha fet en altres societats europees. En aquest sentit, aposta per avançar-se a les dificultats que poden sorgir en una societat caracteritzada per la diversitat cultural i ètnica aportada tant per immigrants com per nacionals.

D'altra banda, Ignasi Camós i Vicenç Aguado analitzen el paper dels governs locals en les polítiques d'immigració a Europa des d'una perspectiva més normativa. En primer lloc, Camós fa un esbós de quin és l'abast de les competències municipals en immigració al nostre país a partir del paper que la normativa vigent atorga als ens locals. També advoca per un increment dels recursos vinculats a l'increment de la població dels municipis atès el paper de gestors del fenomen que assumeixen els governs locals malgrat la limitació de l'abast de les seves competències en aquest àmbit. Vicenç Aguado, per la seva part, examina les implicacions de l'increment dels fluxos migratoris per al nostre Estat del benestar i, especialment, per als serveis

prestats des del món local així com el paper que la normativa comunitària pot tenir en la resolució dels problemes que puguin sorgir.

El capítol dedicat a la perspectiva política de la gestió local de la immigració inclou els casos de diferents ciutats europees i apunta els principals instruments polítics i models d'integració per què cada una d'elles ha apostat. Es tracta de Malmö (Suècia), Rotterdam (Països Baixos), Glasgow (Regne Unit), Barcelona, Saint-Denis (França) i Dunkerque (França). En el cas de Barcelona, s'ha fet una forta aposta per les polítiques de proximitat als barris com a lloc en què es crea i es desenvolupa la convivència així com per la cerca de la complicitat d'altres agents socials de la ciutat per tal d'aconseguir un major impacte de les mesures i una major cohesió social. Glasgow, per la seva part, ha convertit la immigració en una política activa de desenvolupament, positiva per al seu posicionament com a ciutat i per a la millora del seu futur. Rotterdam, en canvi, ha adoptat noves estratègies per a la integració basades en la potenciació de la participació i de la ciutadania alhora que duia a terme polítiques de millora dels serveis públics de caràcter global. D'altra banda, Malmö ha potenciat la integració laboral i la lluita contra la discriminació com a principals factors impulsors d'una veritable integració de la població immigrada.

Pel que fa als instruments d'acollida i a la gestió de la convivència, el llibre analitza els casos concrets de Santa Coloma de Gramenet, Gandia, Mataró, Manlleu i Birmingham, inclouent una àmplia anàlisi de caire més teòric sobre la convivència a més d'aportar elements i suggeriments per a la seva consecució. Finalment, pel que fa a les repercussions de la immigració en l'organització municipal i l'anàlisi de l'acomodació dels serveis públics als canvis que comporta el fenomen, s'examinen els casos de Getafe, Belfast, L'Hospitalet de Llobregat, Reus i Sant Boi de Llobregat.

Sumari: Presentació / Narcís Serra; La dimensió local de la immigració a Europa i Espanya: dades bàsiques / Albert Serra; El paper dels governs locals en les polítiques d'immigració a Europa: La participació dels governs locals en les polítiques d'immigració: les competències municipals en matèria d'immigració / Ignasi Camós Victoria; Ciutadania europea, protecció social i dependència: l'impacte en el món local / Vicenç Aguado i Cudolà; La gestió local de la immigració: la perspectiva política / Mireia Belil; Govern local i immigració: 1. L'acollida de la immigració i la gestió de la convivència: La gestió de la convivència: models i eines / Antoni Fogué; La gestió de la convivència / Liduvina Gil Climent; Convivència: Conceptualització i suggerències per a la praxi / Carlos Giménez Romero i Nuria Lorés Sánchez; Mataró: el pla municipal per a la nova ciutadania / Josep Palacios i Manuel; El model d'acollida de Manlleu / Pere Prat; Integració a Birmingham dels recén nousvinguts de l'estranger / Adrian Randall; 2. L'organització municipal i l'adaptació dels serveis públics: El pla local d'immigració de Getafe / Domi Álvarez; organitzacions municipals: programes, temes, cooperació i participació social / Hazel Francey; Cercle per a la qualitat dels serveis públics de L'Hospitalet / Jesús Husillos; L'adaptació dels serveis públics / Montse Ibarz; La transversalitat com a impulsora de millores en les polítiques municipals en un context de desenvolupament d'un sistema de serveis locals / Ramón Mora i Rosich; Cloenda / Imma Moraleta, Oriol Amorós

Local Policies for Cultural Diversity (2006). [en línia.] Barcelona : Ciutats i Governes Locals Units: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, 2006, 136 p. <http://www.cities-localgovernments.org/uclg/upload/newTempDoc/ES_332_report_local_policies_for_cultural_diversity_sp.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

La Divisió de Polítiques Culturals i Diàleg Intercultural de la Unesco va encarregar un estudi sobre polítiques locals per a la diversitat cultural a l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, que presideix el Grup de Treball en Cultura de Ciutats i Governes Locals Units (CGLU). L'estudi destaca que: (1) la diversitat és un element constitutiu de la cultura, (2) la diversitat cultural té múltiples significats, en relació amb el contingut, els actors o allò ètnic, que s'han d'explicitar en els processos de planificació en cultura, (3) els governs locals estan incloent els plantejaments sobre la diversitat cultural a les seves polítiques locals, i (4) la governabilitat cultural es converteix en una prioritat essencial de les polítiques locals.

Sumari: 1. Presentation / Carles Martí; Reports: Exploring local policies for cultural diversity, synthesis report / Jordi Pascual; Local policies and expressions of cultural diversity: Canada and the United States / Nancy Duxbury, Derek Simons and Katie Warfield; Local policies for cultural diversity. With emphasis on Latin America and Europe / Annamari Laaksonen; Local policies for cultural diversity: systems, citizenship, and governance. With an emphasis on the UK and Australia / Colin Mercer; Annexes: 1. Case studies; 2. Websites and portals; 3. Agenda 21 for culture

LUCAS, Javier de (2004). “**Políticas de inmigración: participación y ciudadanía de los inmigrantes. El papel de las Comunidades Autónomas y de los Ayuntamientos**” [en línia]. *Asamblea: revista parlamentaria de la Asamblea de Madrid*. ISSN 1575-5312. núm. 11. 2004. p. 3-18
<<http://www.asambleamadrid.es/Resources/Ficheros/C7/Revista%20Asamblea/Revista%20Asamblea/R.11.%20Javier%20de%20Lucas.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Resum

En aquest article l'autor es proposa subratllar com les ciutats i les comunitats autònomes són un àmbit particularment adequat per fer possible allò que considera una condició *sine qua non* de la convivència intercultural, el que anomena *integració cívica* dels immigrants. Convivència intercultural i integració cívica són els pilars sobre els quals, al seu entendre, pot construir-se una resposta conforme al model de gestió democràtica de les nostres societats i al repte més important a què s'enfronten, el que deriva de la seva progressiva transformació en societats multiculturals, entre altres raons, com a conseqüència de la presència creixent d'immigrants. Aquesta convivència i aquest model d'integració poden trobar una base sòlida en l'àmbit municipal i autonòmic, més eficaç, més accessible (si es dota de recursos) que l'estatal.

MORENO FUENTES, Francisco Javier (2006). **La gestión de la diversidad en entornos urbanos: límites de los discursos multiculturales y universalistas en el Reino Unido y Francia.** [en línia]. Madrid: CSIC. Unidad de Políticas Comparadas, 2006. 28 p. <<http://www.iesam.csic.es/doctrab2/dt-0604.pdf> >[Consulta: octubre 2008]

Resum

Els països europeus de llarga trajectòria migratòria es caracteritzen per haver desenvolupat models discursius molt clars en relació a la forma considerada més adequada per abordar els reptes derivats de la diversitat. Un estudi més detallat de la manera com aquests discursos es transformen en polítiques concretes a l'àmbit urbà mostra com les pràctiques realment aplicades pels responsables últims de la provisió de serveis a nivell local difereixen considerablement dels models cognitius definits pels discursos oficials. En aquest document de treball es tracta de donar compte d'aquestes dissonàncies entre discursos i pràctiques en els casos del Regne Unit i França a partir d'una combinació de variables incloent la politització de la immigració, la naturalesa fonamentalment simbòlica dels discursos sobre aquest àmbit de polítiques i la discrecionalitat burocràtica i administrativa.

Sumari: Introducción; Multiculturalismo británico vs Republicanismo francés; Disonancias entre discursos y prácticas a nivel local: Politización de la inmigración; Carácter simbólico de los discursos sobre gestión de la diversidad; Burocracia y discrecionalidad; Multiculturalismo limitado en el ámbito urbano del Reino Unido; Republicanismo flexible en las políticas urbanas francesas; Conclusión: de la concordancia de prácticas, a la gradual convergencia de discursos

PENNINX, Rinu; MARTINIELLO, Marco (2006). **“Procesos de integración y políticas (locales): estado de la cuestión y algunas enseñanzas”.** *Reis: Revista española de investigaciones sociológicas*. ISSN 0210-5233. núm. 116. 2006. p. 123-156

Resum

L'article parteix d'unes observacions generals sobre els processos d'integració, les seves elaboracions conceptuals i les aportacions de les dades empíriques del projecte Unesco-MOST sobre «Formes de ciutadania i polítiques multiculturals en ciutats europees». S'assenyala que qualsevol política d'integració hauria de basar-se en un coneixement sistemàtic i exhaustiu dels processos d'integració i exclusió, perquè si els responsables polítics han d'influenciar o orientar aquests processos necessiten tenir una visió clara de quins instruments disposen potencialment per intervenir i en quina etapa del procés o en quin moment haurien de fer-ho. Aquests coneixements formaran una base sòlida per a les decisions polítiques, però no és suficient. Els processos de decisió política i aplicació de les mesures tenen la seva pròpia lògica, que no necessàriament va paral·lela a la lògica dels processos d'integració; per això tornem a algunes nocions bàsiques d'aquella lògica en el segon apartat. En el tercer apartat, l'article se centra en el que passa a nivell local i en les formes en què les ciutats poden o no intentar influir en els processos d'integració, intervenint de forma deliberada i sistemàtica. Per això descriu l'àmplia diversitat d'aquestes polítiques locals, però també es pregunta si es pot observar o no convergència al llarg del temps. Al final considera de nou les polítiques d'immigració i integració a nivell nacional, que constitueixen un context omnipresent, però no

determinant, per als processos d'integració dels immigrants en general i per a les polítiques locals d'integració en particular, i s'analitzen les relacions entre les polítiques locals, nacionals i de la UE, així com les seves possibilitats de desenvolupament en el futur.

PERÒ, Davide (2005). "**Gobernanza en contextos multiétnicos. El caso de Barcelona**", En: *Inmigración, género y espacios urbanos: los retos de la diversidad* / Mary Nash, Rosa Tello, Núria Benach (eds.), Barcelona: Bellaterra, 2005. ISBN 84-7290-280-3, p. 141-155

Resum

L'autor analitza la qüestió de la «governabilitat» (*governance*) en el context de la immigració i del multiculturalisme. Realitza una reflexió crítica sobre l'origen i el significat del concepte de governabilitat des de la seva primera aparició en els cercles acadèmics anglosaxons, a finals de la dècada de 1980, fins al seu ús en l'actualitat per remarcar que no es tracta d'una estructura governamental neutral. Estudia la noció de governabilitat a partir de la retòrica sobre la participació, el consens, l'eliminació del conflicte social, l'economia racionalitzada, la inclusió social i l'empoderament (*empowerment*), per argumentar que rere aquesta atractiva representació existeixen problemes importants sobre la participació de la societat civil completa i la participació igualitària. Examina la implicació dels nous immigrants en els processos de construcció política i de governabilitat a Barcelona però manté que la participació política dels immigrants en el sistema de governabilitat a Barcelona té lloc essencialment a través d'institucions de caràcter consultiu i assenjala que, pel que fa als nous immigrants, existeix un divorci entre la retòrica d'inclusió i la seva participació efectiva. Es mostra crític amb el paper que juguen les organitzacions no governamentals proimmigrants quan s'apropien del paper representatiu dels immigrants en sistemes de governabilitat com el de la ciutat de Barcelona.

Polítiques per a la interculturalitat (2004). Barcelona : Diputació de Barcelona; Pagès, 2004. 172 p. (Interacció: materials de política cultural; 4). ISBN 84-9779-153-3

Resum

Aquest llibre recull algunes de les aportacions principals de l'edició d'Interacció 2002 (que girava al voltant del debat de les polítiques interculturals), amb l'objectiu d'erigir-se en un referent útil per a la reflexió sobre el fet migratori, el diàleg entre cultures i les implicacions que suposen els nous fluxos migratoris.

Amb aquesta obra, la Diputació de Barcelona vol contribuir al debat al voltant de la cultura, la tolerància i la diversitat. Es remarca la necessitat d'afrontar la diversitat de les societats actuals amb unes polítiques i reflexions que parteixin d'un debat obert que incorpori nous imaginaris i que es creï un nou escenari comú de convivència. En aquest punt, els municipis són claus, ja que són els llocs on es produeixen els processos de diversitat en tota la seva complexitat.

El present llibre s'estructura en tres grans apartats: un primer apartat, que presenta el debat dins del marc d'Interacció 2002, que té per escenari el tema de les polítiques interculturals; un segon apartat on es recullen diversos escrits al voltant de la

interculturalitat; i un últim punt en què es recullen textos que giren al voltant de les polítiques per a la gestió de la diversitat.

Sumari: La interculturalitat: un nou escenari de convivència / Antoni P. Fogué i Moya; Estratègies per a la diversitat: vuit reflexions sobre el disseny i la gestió de projectes interculturals locals i regionals / Eduard Miralles; Interacció 2002, una trobada per al debat cultural / David Roselló; Interacció 2002, curs general. Polítiques per a la interculturalitat. Algunes reflexions a manera de síntesi / Montserrat Mallol; Els discursos de la interculturalitat: Interculturalitat/conflictes/poders locals; tres hipòtesis, una síntesi / Jean Hurstel; La gestió de la diversitat des de les polítiques culturals: es pot treballar des de la cultura per tal que el fet migratori no acabi fracturant la convivència entre els ciutadans? / Josep Ramoneda; Polítiques per a la interculturalitat. Acotacions terminològiques i les seves interpretacions en la societat actual / Jesús Contreras; L'estat del benestar a Catalunya / Vicenç Navarro; Indicadors per al diàleg intercultural / Alain Touraine; Repensar l'antiracisme / Pierre-André Taguieff; Entrevista amb Abdelwahab Meddeb; Heteropolis. Diversitat urbana i polítiques culturals / Manuel Delgado; Immigració i cultura / Carles Navales; La ciutat multicultural / Jordi Borja, Manuel Castells, Mireia Belil, Chris Benner; Les polítiques per a la gestió de la diversitat: La gestió de la immigració: escenaris i models d'intervenció / Albert Serra; Ciutats: un espai per a la diferència, un tema cultural / Bert van Meggelen; La democràcia cultural en els plans estratègics / Claude Renard; Diversitat cultural: projectes interculturals, organismes i xarxes; Bibliografia

SILVEIRA, Héctor C.; CORNELLES, Quim; JUBERÍAS, Luis (eds.) (2006). **Immigració i ciutadania: reptes de la Catalunya del segle XXI**. Barcelona : Fundació Pere Ardiaca, 2006. 416 p. ISBN 84-933898-9-7

Resum

Aquest llibre ofereix estudis, reflexions i propostes sobre el fenomen migratori. El treball continuat de l'Escola Permanent sobre Immigració de la Fundació Pere Ardiaca, així com les jornades que van tenir lloc del 12 al 16 de juliol de 2004 a la vuitena edició dels Juliors de la Universitat de Barcelona, sota el títol «Els moviments migratoris a Catalunya en l'Era de la Globalització», coordinades per Àngels Martínez i Luis Juberías, i organitzades per la Fundació Pere Ardiaca, les revistes *Realitat* i *Universitat en marxa!*, són l'origen dels materials presentats.

El llibre s'endinsa en qüestions que marcaran l'agenda política i la vida social del país: l'impacte de la immigració als països d'acollida, la diversitat cultural, la convivència i la resposta democràtica que cal donar, són alguns dels temes que aquest treball tracta.

Dues són les conclusions del llibre: per una banda, cal proporcionar els mateixos drets polítics i socials a la nova ciutadania, alhora que s'aprofundeixen i es potencien les polítiques socials universals d'Estat del Benestar; de l'altra, cal que la nova ciutadania participi en base d'igualtat en les organitzacions de la societat civil i a les institucions polítiques.

Sumari: Unes consideracions inicials / Celestino Sánchez; Presentació / Héctor C. Silveira Gorski; I. Migracions a la Globalització: d'on venim i on anem: 1. Les migracions a l'Era de la Globalització / Josep Fontana i Lázaro; 2. Migracions i Globalització / Jaime Ballesteros; 3. Emigracions del Tercer Món: Tres processos

explicatius i un estudi de cas / Lourdes Benería i Farré; 4. La immigració durant el franquisme. Les experiències a Catalunya / Carme Molinero; II. Nouvinguts: treballadors i treballadores desqualificats en una societat postindustrial?: 5. Migracions i economia / Albert Recio i Andreu; 6. Entorn a la immigració, l'economia i l'Estatut / Àngels Martínez i Castells; 7. La immigració: Nous reptes per a les polítiques d'ocupació / Eduardo Rojo Torrecilla; 8. Les treballadores sexuals immigrants / Dolores Juliano; 9. Canvi demogràfic, migració i salut reproductiva: el paper de les dones senegaleses en la constitució de les famílies / Montse Solana, Maria do Marco Fonseca, Marta Merino; 10. Construcció i treballadors immigrants / Ricardo Domingo; 11. Immigració extracomunitària, marc legal i món del treball / Carles Bertran i Bruguera; III. La immigració econòmica: entre el dret i l'exclusió: 12. L'evolució de la normativa sobre immigració a Espanya / Laura Díez; 13. Drets socials i immigració: per una ciutadania global / Gerardo Pisarello; 14. La desigual representació política dels estrangers extracomunitaris: l'ampliació del dret de sufragi com a solució i com a problema / David Moya; 15. Immigració econòmica i exclusions político-jurídiques / Héctor C. Silveira Gorski; 16. La por a la immigració. Són els immigrants els criminals? / Gonzalo Escobar, Marulanda; IV. Els reptes de l'escola pública davant d'una societat multicultural: 17. Al voltant d'algunes relacions entre escola i immigració / Ignasi Vila; 18. Educació i Escola davant la immigració / Adelina Escandell i Rosa Bofill; 19. Pla d'actuació per a la interculturalitat en el lleure / Mawa N'diaye; 20. El teatre dels titelles, una eina per a la integració / David Laín i Devant; V. Polítiques públiques i gestió de la diversitat: 21. Avançant cap a la ciutadania compartida a Catalunya / Adela Ros i Hajar; 22. La immigració i les polítiques públiques / Jordi Miralles i Conte; 23. Polítiques municipals de ciutadania / Santiago Serra López; 24. Immigració i salut / Ignasi Fina i Sanglas; 25. Sostenibilitat i diversitat cultural / Marcel Cano; VI. Convivència i ciutadania: reflexions i propostes: 26. Dues reflexions sobre immigració: Immigració i estrangeria. Propostes constructives / Francisco Fernández Buey; 27. L'antropologia davant el debat multicultural / Manuel Delgado Ruiz; 28. Una nova política d'immigració: per una societat cohesionada / Ghasan Saliba; 29. Migracions i cooperació descentralitzada al desenvolupament / Juan Manuel Patón i Barnés; Epíleg: Una falsa polèmica: Imposar la ciutadania als immigrants? / Javier de Lucas

SOLÀ-MORALES, Roser (2007). **La gestió de la immigració a l'àmbit local: reptes i actuacions** [en línia]. Barcelona : Fundació Jaume Bofill, 2007. 157 p. ISBN 978-84-85557-65-3 <<http://www.fbofill.cat/intra/fbofill/documents/publicacions/442.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Resum

Sobre la base d'un estudi elaborat per la Fundació Bofill l'any 2002, *La gestió de la immigració a l'àmbit local. Reptes i actuacions* analitza l'evolució que han seguit durant aquests cinc anys les estratègies adoptades a escala local com a resposta a l'arribada i assentament de població immigrant d'origen extracomunitari als municipis de Catalunya.

Entre les diferències fonamentals respecte a la realitat de fa cinc anys cal destacar: 1) El fet que pràcticament a tots els municipis catalans s'estiguin impulsant accions, tot i que de caràcter molt heterogeni, en l'àmbit de la immigració; tanmateix, es detecta un decalatge entre el discurs socioeconòmic i les actuacions, a causa, principalment, de les limitacions econòmiques i competencials dels ens locals. 2) La

participació ha esdevingut una qüestió central de les polítiques d'igualtat i foment de la convivència i s'han potenciat les polítiques de suport a la creació d'entitats per part dels immigrants. 3) S'han reforçat molt les accions de recepció i acollida amb la idea de fons que la permanència de la població nouvinguda converteix aquestes actuacions en una inversió posterior en convivència i cohesió social.

A tall de conclusió, com a aspectes positius de l'evolució de la gestió de la immigració a escala municipal, cal esmentar la importància clau que ha adoptat aquesta qüestió a l'agenda de tots els governs locals. Com punts febles cal destacar les dificultats de plasmació municipal del *Pla de Ciutadania i Immigració de la Generalitat de Catalunya*, sobretot pel que fa a la coordinació entre administracions de les accions empreses, la manca d'adaptació de les subvencions a les necessitats reals de la gestió migratòria a escala local, la manca de participació política i social de la població immigrada i les dificultats d'actuacions transversals degudes a l'organització interna dels ajuntaments.

Sumari: Introducció: 1. Aspectes que emmarquen i sostenen l'acció local: El paper de les institucions supramunicipals: Generalitat de Catalunya. Secretaria per a la Immigració; Servei de polítiques de diversitat i ciutadania de la Diputació de Barcelona; Els drets dels estrangers reconeguts per la llei; Marc competencial de l'administració local per la llei; Marc competencial de l'administració local en matèria d'immigració: La gestió del padró; L'estatut i la gestió de la immigració; Principis i mecanismes d'actuació: Dimensió territorial; Recursos; Organització interna: l'aposta per la transversalitat; Els plans de convivència com a principals instruments d'organització; Idees de fons que sostenen les actuacions; 2. Les actuacions que es porten a terme a l'àmbit local: Accions d'acollida: Cursos de llengua; Ocupació i treball; Educació; Sanitat; Habitatge; Aprofundir en el coneixement de la realitat; Igualtat d'accés als serveis: Superació de les barreres lingüístiques i culturals; Serveis de mediació i de traducció. "El nom no fa la cosa"; Promoció de la participació com a eina d'integració; Millora de la convivència: Sensibilització i pedagogia; El gran repte dels governs locals: la gestió de la diversitat; 3. La gestió de la diversitat: El cas del comerç: Algunes idees prèvies sobre el comerç regentat per estrangers; Conflictes que es generen; Aspectes legals; Actuacions de l'administració local; Mesquites i oratoris: Dades contextualitzadores; El conflicte i els seus actors; Gestió de l'obertura dels centres de culte; Idees finals a tall de conclusió: Decalatge entre el discurs i l'actuació; Canvis detectats en relació amb les actuacions; Punts forts i reptes de futur; Annex. Persones entrevistades per a la recerca

ZAPATA BARRERO, Ricard (2006). "**Filosofies de la immigració i autogovern: el Quebec, Flandes i Catalunya**" [en línia]. *Revista d'estudis autonòmics i federals*. ISSN 1886-2632. núm. 2. 2006. p. 177-224

<http://www10.gencat.net/drep/binaris/reaf2%20ZAPATAdigi_tcm112-40013.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

En aquest article s'analitza la relació entre la immigració i l'autogovern de nacions minoritàries. Mentre que aquest vincle és present en l'agenda política al Quebec i a Flandes, encara no ho és a Catalunya. Amb el cas de Catalunya com a objecte últim d'estudi, aquest article s'interessa abans per com el Quebec i Flandes han resolt (o més ben dit, estan resolent) els interrogants sobre la relació entre immigració i

Govern. En aquest marc es planteja quins són els elements que podrien conformar la *filosofia pròpia de Catalunya*, tenint en compte les seves característiques comunitàries. L'article s'organitza en tres parts. A la primera part (*Immigració i autogovern: premisses teòriques*) s'aborda les principals premisses teòriques que susciten l'estudi del vincle de la immigració i l'autogovern, basant-se en les aportacions de J. Carens, W. Kymlicka i R. Bauböck. A la segona (*El debat sobre la immigració a Flandes i al Quebec*) s'identifiquen i es discuteixen els principals temes del debat acadèmic en aquests territoris, susceptibles d'aportar elements per discutir una filosofia de la immigració a Catalunya. A la tercera part (*Elements per construir una filosofia pública de la immigració a Catalunya*) es fa un breu estat de la qüestió, basant-se en l'actual *Pla de Ciutadania i Immigració (2005-2008)* i es tracta de donar unes primeres respostes a la pregunta de quins han de ser els principals temes d'una *filosofia pública de la immigració a Catalunya*, centrant-se tant en el debat sobre la ciutadania com en el de la definició de qui ha de ser considerat immigrant a Catalunya. Finalment, es tanca l'article amb un balanç final, recollint les principals línies de reflexió i d'anàlisi futures.

ZAPATA BARRERO, Ricard (coord.) (2007). **Immigració i autogovern**. Barcelona: Proa, 2007. 210 p. ISBN 978-84-8437-932-4

Resum

Aquest llibre és el resultat d'una jornada organitzada el juny de 2005 a la Universitat Pompeu Fabra titulada *Immigració i autogovern. Perspectives teòriques i institucionals*. El llibre s'estructura en tres grans parts corresponents a cada context: el de Quebec, el de Flandes i el de Catalunya. A cada part hi ha dos capítols. Cada capítol tracta la relació des de la perspectiva de l'autogovern en primer lloc i de la immigració després.

Per al context del Quebec, Alain Gagnon discuteix el procés de disseny de les polítiques d'immigració des de la perspectiva de l'autogovern, seguint com a fil conductor el pas d'unes relacions informals de gestió política fins a unes relacions regulades institucionalment. Per la seva banda, Micheline Labelle i François Rocher fan un repàs de les polítiques d'immigració, centrant-se en la perspectiva de la ciutadania que actualment orienta el marc de les polítiques del Quebec.

Per al context de Flandes, Hassan Boussetta fa una anàlisi detallada de les implicacions que suposa la immigració en un context multinacional, com és el cas de Bèlgica en general i de Brussel·les en particular, amb tota la seva complexitat institucional i social. Patrick Loobuyck i Dirk Jacobs s'ocupen de les reflexions que suscita el vincle entre immigració i autogovern des del vessant de la immigració i destaquen la noció de *societat d'immigració* com la més adequada per referir-se al context flamenc.

Per acabar, la part de Catalunya és a càrrec d'Àngel Castiñeira, que s'ocupa de les reflexions que suscita la immigració en el marc del procés d'autogovern de Catalunya, i de Ricard Zapata-Barrero, que fa un repàs del que s'ha fet i dels principals desafiaments teòrics i institucionals que provoca la immigració a Catalunya.

Sumari: Pròleg / Carles Campuzano; Introducció / Ricard Zapata-Barreo; 1a part: El cas del Quebec: Immigració en un context multinacional: del laissez faire al marc

institucional del Quebec / Alain-G. Gagnon; De la política quebequesa d'immigració al debat sobre la ciutadania: mirades crítiques sobre una gestió competitiva de la diversitat / Micheline Labelle i François Rocher; 2a part: El cas de Flandes: Protecció de les minories, multiculturalisme i federalisme a Brussel·les i Bèlgica / Hassan Bousetta; La societat flamenca immigrant. Reptes polítics en diferents àmbits / Patrick Loobuyck i Dirk Jacobs; 3a part: El cas de Catalunya: Immigració en estats plurinacionals: el cas de Catalunya / Àngel Castiñeira; Construint una filosofia pública de la immigració a Catalunya: els termes del debat / Ricard Zapata-Barrero

ZAPATA BARRERO, Ricard ; PINYOL, Gemma (eds.) (2008). **Los gestores del proceso de inmigración: actores y redes de actores en España y Europa** [en línia]. Barcelona : CIDOB, 2008. 224 p. ISBN 978-84-87072-98-7
<<http://www.cidob.org/es/content/download/7254/72383/file/gripp.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Resum

Aquest volum recull les contribucions presentades en un seminari que, amb el mateix títol, va analitzar el paper d'alguns dels principals actors, tant de tipus institucional com de tipus no governamental, que incideixen en el disseny de les polítiques d'immigració i en les mateixes dinàmiques migratòries. En relació amb el paper de les administracions subestatsals en la gestió dels processos migratoris, l'anàlisi de les polítiques d'integració en quatre comunitats autònomes (Andalusia, Astúries, Cantàbria i Galícia) permet identificar dos grans models resultants de dues concepcions del fenomen migratori clarament diferenciades: la universalització de l'accés als serveis públics sense gaire implicació dels governs locals, davant la inexistència de canals autonòmics específics per a la universalització de l'accés a l'Estat del benestar, i la delegació als municipis d'aquesta responsabilitat, com és el cas concret de Galícia. Pel que fa al marc internacional, l'experiència dels Països Baixos i de la ciutat de Brescia revela una tendència a l'assumpció d'un protagonisme creixent per part dels governs locals. Aquest procés comporta una adequació millor de les polítiques públiques a les necessitats concretes dels immigrants, però també provoca nous problemes de coordinació amb les polítiques nacionals, la inacció d'alguns ajuntaments a causa de la inexistència d'un marc d'actuació harmonitzat i el desenvolupament de visions excessivament assistencials, quedant-ne al marge, doncs, l'acció preventiva. Quant a l'anàlisi del paper de les associacions d'immigrants, cal destacar el seu protagonisme ascendent, però també els dubtes que genera la seva representativitat i la seva pluralitat. El cas de Barcelona i el de Madrid il·lustren molt clarament la interacció entre aquest tipus d'interlocutors i les institucions públiques des de dues perspectives diferents: Barcelona aposta per la potenciació de la participació política de les associacions d'immigrants i per fòrums de representació específics, com ara el Consell Municipal d'Immigració, mentre que Madrid ha desenvolupat un model que impulsa el diàleg intercultural i la convivència amb fòrums participatius de tipus mixt.

Sumari: Introducción: Los gestores del proceso de inmigración: actores y redes de actores / Ricard Zapata-Barrero y Gemma Pinyol; Las administraciones: Unión Europea y Estados: ¿La UE como actor en las políticas de inmigración de los estados miembros? Una aproximación al escenario euromediterráneo / Ruth Ferrero; Los controles a la inmigración en España y el Reino Unido: Dinámicas y actores nacionales implicados / Rut Bermejo; Las administraciones: Comunidades

autónomas y administraciones locales: Políticas de acomodación de extranjeros: de la lógica autonómica a la aplicación local / Belén Fernández Suárez; Los municipios grandes y medianos como actores clave de las políticas de integración en los Países Bajos / María Bruquetas Callejo; Inmigración y estrategias del ente local: un desafío pendiente. Reflexiones entorno al barrio Carmine de Brescia (Italia) / Emilio Tanzi; Las asociaciones de inmigrantes: La financiación de asociaciones y proyectos como índice revelador de las políticas sobre inmigración en Andalucía y estrategias colectivas de inmigrantes / Susana Moreno Maestro; Autoridades locales e integración política en ciudades de nueva inmigración: Los casos de Madrid y Barcelona / Margit Fauser; Nuevos actores de las políticas de integración en el ámbito local: Oportunidades y límites en el caso de la comunidad ecuatoriana de Milán / Bárbara Del Sole; Otros actores: Los medios de comunicación en los países de origen como actores implicados en el proceso migratorio: el caso de los países andinos / Olga Lucía Correa Pinillos; Las asociaciones de comerciantes como actores para la convivencia: el caso de Ciutat Vella (Barcelona) / Pau Serra del Pozo; Bibliografía seleccionada

3. Associacionisme i acomodació de la diversitat

AFFAYA, Noureddine. (2003). “**La confianza y el cambio del paradigma migratorio**” [en línia]. *Revista CIDOB d'afers internacionals*, ISSN 1133-6595, núm. 61-62. 2003. p. 37-74 <<http://www.cidob.org/es/content/download/3216/35259/file/61-62affaya.pdf>> [Consulta:octubre 2008]

Resum

Com viu l'emigrant magrebí la seva dialèctica identitària? pregunta Noureddine Affaya. En quina mesura l'obsessió identitària ha creat distorsions i desgràcies? Es tracta d'una crisi simbòlica i existencial, de sentit i de valors, on el llenguatge és el vector i el cos, l'espai que encarna aquest aspecte de la crisi. En aquest sentit, el migrant gestiona les seves pertinences, combinant registres heretats (allò familiar) i noves experiències (allò no familiar). Ara el problema que es planteja a totes les cultures o subcultures, fins i tot dins d'una mateixa cultura, és el del reconeixement i, en relació amb el fenomen migratori s'han de tenir en compte les relacions desiguals entre Europa i el Magrib. Nomenar l'Altre és una qüestió cultural i política. En aquest aspecte, els països d'acollida han d'implicar-se abans de ser, com passa massa sovint, un espectador inquiet o fins i tot hostil. Com es pot instaurar la confiança en situacions de complexitat, on la ritualització de la diferència dificulta la interculturalitat en curs? Per respondre a aquesta pregunta, l'autor qüestiona el paper dels intermediaris culturals i la seva responsabilitat per desconnectar espais i tornar-los a connectar.

BAUMAN, Zygmunt (2006). **Confianza y temor en la ciudad: vivir con extranjeros**. Barcelona: Arcadia, 2006. 75 p. ISBN 84-934096-3-4

Resum

Aquesta obra compila tres conferències realitzades pel sociòleg Zygmunt Bauman: «Confiança i temor a la ciutat», «A la recerca del refugi de la caixa de Pandora» i

«Viure amb estrangers». Al llarg del llibre, l'autor mostra les claus de la por als immigrants en la societat globalitzada assenyalant el desig de seguretat, la convivència a l'espai públic i la repercussió en l'urbanisme així com la visió de l'exclusió social com quelcom permanent.

El canvi social entre modernitat i postmodernitat fa sorgir un individualisme més accentuat, que comporta una aptitud de competència permanent, en detriment d'aptituds solidàries; això provoca una propensió a la por a la caiguda social i, per tant, produeix una recerca constant de seguretat. Aquesta inseguretat queda plasmada en el rebuig als «superflus», els estrangers. Els estrangers són els màxims representants d'aquest col·lectiu («superflus»), ja que són la imatge de la fragilitat i la precarietat de la condició humana, el reflex humà de la seva por (de caure socialment al seu nivell).

En aquesta obra, es parla també de «l'arquitectura de la por», de la resposta urbanística com resistència dels individus globals a una convivència en «alteritat» i a compartir l'espai públic. Això es pot observar als afores de les ciutats: els guetos en què es confinen els estrangers. En aquest context social, la preocupació per la integració dels estrangers a la societat deixa de ser prioritària per deixar pas a la preocupació per la seguretat i el control de la immigració.

En aquest punt, Bauman assumeix la tesi de F. Barth que defensa que les fronteres es tracen quan sorgeixen d'improvís les diferències i se'n pren consciència; després es busquen diferències per legitimar aquestes fronteres. El que resulta diferent a les nostres societats es personifica en els immigrants econòmics, els principals portadors de diferències i, per tant, contra ells s'aixequen les fronteres.

Malgrat aquesta por a l'intercanvi social de les nostres societats, Bauman conclou al·legant que també existeix un cert desig de barrejar-se amb les diferències o amb aquells que són diferents de nosaltres, amb l'objectiu de trobar noves expectatives enriquidores. El camí per disminuir aquesta por social no passa per evitar el contacte amb l'altre sinó per fomentar l'intercanvi enriquidor a les ciutats i, per tant, recuperar a nivell urbà els espais públics de convivència.

BENACH ROVIRA, Núria (2005). “**Diferencias e identidades en los espacios urbanos**”, En: Mary Nash, Rosa Tello i Núria Benach (eds.). *Inmigración, género y espacios urbanos: los retos de la diversidad*. Barcelona: Bellaterra, 2005. ISBN 84-7290-280-3. p. 71-83

Resum

L'article s'inicia amb algunes reflexions teòriques a propòsit de la relació entre identitat i diferència, i entre identitat i lloc. En contemplar la diferenciació i la identitat com un producte social, Benach ressalta que aquestes són un producte de les relacions espacials. En superar la idea d'unicitat de lloc concret i d'espais tancats, advoca per un concepte de lloc capaç d'evitar les implicacions de territoris homogenis o estàtics. Arriba a suggerir que, davant de la definició de «l'altre» conformat en un pla discursiu, potser estiguin emergint nous sentits de lloc i d'identitats que ja no es basen en la diferència respecte a l'altre, sinó en interaccions positives i no necessàriament en identitats excloents. Per això destaca la importància de l'estudi dels intersticis, dels llocs *in between*, com espais de frontera i de formulació de formes culturals híbrides.

Los Derechos de participación como elemento de integración de los inmigrantes

(2008). Bilbao: Fundación BBVA, 2008. 234 p. ISBN 978-84-96515-68-0

<http://www.fbbva.es/TLFU/dat/informe_derechos_participacion.pdf > [Consulta: octubre 2008]

Resum

Aquest informe pretén oferir una anàlisi de la relació entre les diverses formes de participació social i política de les persones immigrants i el procés d'integració en les societats d'acollida. La integració política dels estrangers està estretament relacionada amb els debats actuals sobre la ciutadania i la immigració i s'ha convertit en una qüestió emergent en el debat públic de la majoria dels països europeus. Es proposa, primer, una redefinició normativa de la comprensió tradicional del vincle entre la ciutadania i la nacionalitat. Els tres capítols centrals aborden l'experiència recent d'Espanya com a país d'immigració. S'analitzen, d'una banda, els trets principals de la resposta jurídica i política a aquest fenomen a Espanya i, per l'altra, les diverses àrees en què les persones immigrants participen en la vida pública. Després d'això, es mostra l'asimetria dels règims interns de reconeixement dels drets polítics dels no nacionals mitjançant la comparació de l'estat de la qüestió en diversos països europeus. Per últim, s'analitza la resposta regional de la Unió Europea al fenomen migratori i la política canadenca de ciutadania i immigració. L'anàlisi conjunta de totes aquestes qüestions suggereix l'oportunitat de posar en marxa algunes reformes legals i institucionals a Espanya per cimentar una democràcia inclusiva.

Sumari: Introducción; 1. La integración política de los inmigrantes; 2. Ciudadanía, integración y participación; 3. La participación social y política de los inmigrantes en España (I): ámbito estatal y autonómico; 4. La participación social y política de los inmigrantes en España (II): ámbito municipal; 5. La participación social y política de los inmigrantes en España (III): el segundo circuito de la política; 6. Un análisis comparado de las experiencias de participación cívica y política de los inmigrantes; 7. Inmigración y ciudadanía en Canadá y en la Unión Europea ; 8. Síntesis de contenidos, conclusiones y propuestas; Bibliografía

ESSOMBA, Miquel Àngel (coord.). (2008) **“Adolescents immigrants a Catalunya i construcció de la identitat cultural : trajectòries de vida i processos d'inclusió”**. En: *Recerca i immigració*. [en línia]. Barcelona : Generalitat de Catalunya. Secretaria per a la Immigració, 2008. ISBN 9788439377870. p. 53-70

<http://www.gencat.cat/benestar/immi/pdf/Recerca_i_immigracio_1.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

Aquest text té relació amb l'estudi «Adolescents immigrants a Catalunya i la construcció de la identitat cultural. Trajectòries de vida i processos d'inclusió», realitzat per l'equip ERIC de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UAB. Aquest estudi es va dur a terme en el període comprès entre febrer de 2006 i juny de 2007.

Els resultats principals obtinguts ens porten a observar la identitat d'aquests adolescents des d'una perspectiva dinàmica i complexa, en què intervenen moltes variables interrelacionades (ètnia, gènere, classe social). Atesa la seva condició de

ciutadans/anes joves i acabats d'arribar a una nova societat, mantenen encara forts aspectes identitaris amb el lloc d'origen i traslladen de forma automàtica els valors i les expectatives adquirits en origen al nou context. No obstant això, també hem de parlar més d'identificacions que d'identitats, així com de processos de reconstrucció identitària a la llum del nou context social. En aquest text proporcionem les qüestions clau que han sorgit durant l'elaboració del marc teòric i les recomanacions principals que efectuem a les administracions públiques. Aquestes recomanacions cobreixen dues dimensions: l'escolar (en què es recomana enfortir i desenvolupar els processos d'orientació i de tutoria) i la social (en què es proposa l'obertura de recursos socials de temps lliure i cultura per a aquests nois i noies, així com un pla de joc per a l'ús social de la llengua catalana).

FEIXA, Carles (2008). “**Generación Uno Punto Cinco**”. *Revista de Estudios de Juventud*, ISSN 0211-4364. núm. 80. 2008. p. 115-127

Resum

La relació entre joves i processos migratoris s'ha configurat històricament a partir del concepte de «segona generació». Aquesta noció pressuposa que hi ha una «primera generació» –normalment adulta i masculina–, nascuda en el lloc d'origen, que és qui protagonitza el projecte migratori i atrau la mirada dels investigadors. La «segona generació», formada per aquells que neixen o se socialitzen en el lloc de destí, arrossega els estigmes de l'origen i els traumes de la migració però al mateix temps formen part per cultura i destí de la societat d'acollida. Tanmateix, l'experiència dels menors immigrants és més diversa i implica diversos ritus i rutes de pas, tant a la vida adulta com al país de destí. Però la noció de «segona generació» cobreix diverses categories de joves: els fills dels migrants nascuts en el lloc de destí (la segona generació pròpiament dita); els nascuts a la societat d'origen però socialitzats a la societat d'acollida (l'anomenada generació 1.5), ja sigui perquè van arribar durant la seva infantesa, després de la socialització primària (l'anomenada generació 1.75), o bé perquè van arribar durant l'adolescència i per tant després de la socialització secundària (l'anomenada generació 1.25). Per no parlar dels que van arribar a partir d'un projecte migratori propi, ja siguin menors no acompanyats (com els petits *harraga* marroquins) o majors d'edat (com a joves adults independitzats de la seva família d'origen), que són migrants de primera generació (però d'edat escassa). Per això alguns autors plantegen substituir aquesta noció confusa pel concepte de «menors o joves en la migració», que dona major protagonisme a aquests actors transnacionals. L'article desenvolupa aquests arguments a partir d'un estudi de cas sobre els joves d'origen llatinoamericà a Barcelona, presentant els seus ritus i rutes de pas en cinc moments: orígens (allí), destins (aquí des d'allà), trànsits (d'allà cap aquí), acollides (aquí), assentaments (allà des d'aquí). A continuació es presta atenció a la temàtica de les anomenades «bandes llatines», reflexionant sobre les conseqüències de la seva transformació en «associacions juvenils».

GRUPO DE INVESTIGACIÓN SOBRE CIUDAD Y DERECHOS HUMANOS (2007). **El derecho a los equipamientos, a los edificios públicos: Informe de Valladolid 2006**. [en línia]. Valladolid: Universidad de Valladolid. Escuela Técnica Superior de Arquitectura, 2007,.99 p.

<<http://www.ciudad-derechos.org/espanol/pdf/informee.pdf>> [Consulta:octubre 2008]

Resum

Els diversos col·laboradors de l'*Informe* relaten molts dels aspectes que comporta la idea de la construcció de la ciutat dels drets humans i, concretament, en aquest informe, de la ciutat que garanteix el dret sense exclusió als equipaments, als edificis i als serveis públics de qualitat. Així, es planteja que els equipaments «han de jugar un paper restaurador de la cohesió social i, en conseqüència, han de motivar la trobada dels diferents generant una identitat d'identitats, una identitat intercultural». Y és «a l'àmbit local, en un context de proximitat, de contacte directe, de confiança, de coneixement mutu, on els subjectes poden entrar en estratègies de construcció conjunta que els permeti generar i accedir a noves *estructures comunes d'acció política* més adaptades a les noves situacions i als nous reptes». També es planteja el paper ineludible dels equipaments en la cohesió social dels barris i de tot l'espai urbà, tenint en compte la seva heterogeneïtat cada vegada més gran, tant per la presència d'una població cada cop més diversificada en la seva procedència i per tant amb valors i percepcions molt diversos, com per edats o altres paràmetres. Qüestionen la creixent privatització dels equipaments i el «risc conseqüent de limitar el seu paper a la socialització, a la cohesió social de les ciutats».

Sumari: Introducción: El derecho a los equipamientos, a los edificios públicos / Rosario del Caz y Mario Rodríguez; Una mirada ciudadana al futuro de los equipamientos / Julio Alguacil Gómez; No es equipamiento todo lo que reluce. Las dotaciones públicas en la perspectiva del marketing urbano / Fernando Gaja y Díaz; Equipamientos y cohesión social / Aurora García Ballesteros y Emilia García Escalona; Enseñar los valores ciudadanos desde los equipamientos. Urbanismo. Ciudad educadora y equipamientos / Jesús Ángel Valverde Ortega; Para combatir el alzheimer y la soledad / Jesús Anta Roca; El derecho a la ciudad: la proximidad / José Miguel Jiménez Ortiz; Espacios cotidianos y ciudadanía: la necesidad de revitalizar espacios y equipamientos domésticos para el conjunto social / Marta Gutiérrez Sastre; Igualdad efectiva de mujeres y hombres / Carmen Corpas; Los equipamientos en la ciudad. Conciliación del trabajo productivo, del trabajo reproductivo y del tiempo libre en los barrios / Fabià Díaz-Cortés; El equipamiento como edificio público. El caso de la escuela / Diego González Lasala; El estado del bienestar y los equipamientos de sanidad en el territorio / Jesús M. González Pérez; El contrato social y las ciudades del futuro / María-Ángeles Durán; Las necesidades básicas insatisfechas (NBI) y su relación con los equipamientos: salud y educación / Eduardo F. Muscar Benasayag; Politiche e strumenti del welfare urbano in Italia / Manuela Ricci; Hacia nuevos espacios habitados / Gonzalo Barrientos

HATZFELD, Marc (2007). **La cultura de los suburbios: una energía positiva**. Barcelona: Laertes, 2007. 137 p. ISBN 978-84-7584-600-2

Resum

En aquesta publicació el sociòleg Marc Hatzfeld comparteix el seus descobriments arran de centrar la seva mirada, que es troba a cavall de l'antropologia i la política, sobre la diversitat de la gent que viu als suburbis de les grans ciutats franceses. Així, a partir de l'anàlisi d'aquest espai urbà, descriu el suburbi com una microsocietat diversa, complexa, original, que té la seva pròpia història i cultura específica. Així, el grup social que hi viu té la capacitat de fer, dir i pensar d'acord amb aquesta cultura particular.

Així, en aquesta cultura particular es troben diverses tradicions i orígens de la població que comparteix les mateixes condicions de vida. I en aquesta cultura suburbial l'autor hi veu el motor de canvi i renovació, tant per al veïnat del suburbi com per a la resta de la societat. L'autor, lluny d'idealitzar la cultura dels suburbis, comparteix de manera honesta el que hi troba: el millor i pitjor de la condició humana.

Sumari: Fijémonos bien ; 1. La diversidad considerada como recurso ; 2. Expresión, creación, ingenio; 3. El ajuste relacional ; 4. Un problema de distancia ; 5. Cuatro pistas finales

KENTEL, Ferhat (2006). **"Del "gueto" a lo "intercultural": experiencias euro-turcas en Alemania y en Francia"** [en línia]. Revista CIDOB d'afers internacionals. ISSN 1133-6595. núm. 73-74. 2006. p.123-153
<http://www.cidob.org/es/content/download/1840/17647/file/73-74kentel_cast.pdf>
[Consulta:octubre 2008]

Resum

L'article es basa en una investigació duta a terme entre immigrants originaris de Turquia a Alemanya i França. Es tracta, en primer lloc, de mostrar la multiplicitat de la formació de les identitats en funció de les generacions però sobretot les noves experiències de les «comunitats turques»; és a dir, en un ventall que va del tancament sobre si mateix fins a l'assimilació total en el cas de la «ciutadania republicana francesa» i del «culturalisme alemany». En aquest ventall, el que enriqueix el debat sobre les identitats i «la qüestió de la integració» són, sobretot, aquestes identitats en moviment que, fins ara, es perceben com a índex de la incapacitat dels actors in situ. Intentem mostrar que, lluny de ser una qüestió d'incapacitat, es tracta de «noves tàctiques de superació» de les estructures modernes, incapaces de satisfer l'existència en la diàspora. Així, mentre els individus de les comunitats immigrants entren en negociació cultural amb la societat i juguen en les fronteres, en un espai transnacional, posen en dubte les dicotomies modernes i les fronteres nacionals i simbòliques. Finalment, la «intersubjectivitat» i la «interculturalitat», en què aquests individus es realitzen, vinculen les parts dissociades de l'ésser humà i de la vida social i preparen les bases socials d'una nova ciutadania.

OLLER I SALA, M. Dolors (2007). **Identitat i diversitat: sabrem conviure en la diversitat?** Barcelona: Fundació Lluís Carulla : ESADE, 2007. 161 p. ISBN 978-84-7226-724-4

Resum

El vincle entre immigració (diversitat) i pertinença a la comunitat nacional (identitat) resulta de gran transcendència per al futur de Catalunya. *Identitat i diversitat* vol apropar-nos al tema de les identitats i la seva gestió tenint en compte els valors que s'hi posen en joc, sobretot en un moment d'augment de la diversitat cultural en el si de les nostres societats. La resposta que doni la societat catalana a la immigració forma part de la seva autocomprensió com a societat i com a poble. Per això, s'ha pogut dir que la immigració té un *efecte mirall* a tots nivells, des de l'individual fins al social. La qüestió clau és com incloure els nous, de manera que desenvolupin un mínim sentit de pertinença per aconseguir estabilitat i cohesió socials, dins del respecte a la pluralitat cultural i al manteniment de la nostra pròpia especificitat nacional i cultural.

Sumari: El repte de conviure en la diversitat. El repte de mantenir la nostra identitat; 1.1. Què entenem per identitat?; 1.2. Les diverses formes del pluralisme cultural; 1.3. Maneres d'articular la convivència; 1.3.1. Immigració, nacions minoritàries i autogovern; 1.3.2. Debats que ens poden enriquir; 1.3.3. Conclusions que podem treure; 1.3.4. Integració: quatre tensions i dues lògiques; 1.4. La realitat de Catalunya; 1.4.1. L'encaix Catalunya-Espanya; 1.4.2. L'impacte de les onades immigratòries; 1.4.3. La doble gestió de la diversitat; Diagnòstic: 2.1. Sabrem conviure en la diversitat? Sabrem projectar la nostra identitat?; 2.1.1. L'estat de la qüestió; 2.1.2. La immigració a Catalunya: constatacions; 2.2. El "model català" d'integració; 2.2.1. La construcció d'un model; 2.2.2. Algunes constatacions sobre la integració dels immigrants; Divergències i proposicions; 3.1. Demografia: Punts conflictius detectats; Aspectes positius a remarcar; Visió propositiva; 3.2. Mercat laboral; Punts conflictius detectats; Aspectes positius a remarcar; Visió propositiva; 3.3. Debat públic; Punts conflictius detectats; Aspectes positius a remarcar; Visió propositiva; 3.4. Integració; Punts conflictius detectats; Aspectes positius a remarcar; Visió propositiva; Mancances detectades i estudis interessants a fer; Conclusions finals; Notes; Bibliografia; Enllaços d'interès

ONGHENA, Yolanda. (2003). **"Reinterpretar para gestionar la diversidad cultural"**. En: *Interculturalidad, interpretar, gestionar y comunicar* / coord. por Víctor Francisco Sampedro Blanco, María del Mar Llera Llorente, Barcelona: Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-237-4. p. 51-68

Resum

Aquest text pren com a base el programa «Dinàmiques interculturals: re-coneixement i con-vivència», desenvolupat per la Fundació CIDOB, per tal de reflexionar respecte a la gestió de la diversitat cultural, així com la reinterpretació que aquesta comporta.

En aquest sentit, s'intenta afavorir la comprensió de les dinàmiques d'interacció que es donen a les societats actuals, més que el fet de descriure els diversos tipus d'identitats que poden trobar-s'hi. Per tant, es fa necessari pensar a partir de quins processos s'està parlant per desenvolupar aquestes interaccions, així com a les

relacions que s'estableixen entre els individus a la societat, entre grups i entre nacions.

Així, la reflexió d'Onghena queda estructurada en dues parts: una, on s'interpreten conceptes clau com la tolerància i l'etnocentrisme, per tractar el tema de les transformacions culturals i socials que es donen actualment, així com els models de comprensió elaborats per explicar els processos globals que els envolten. A la segona part de l'article, el discurs gira entorn a la gestió de la diversitat, des del punt de vista de l'acció i interacció per fer patent que cal anar molt amb compte amb el debat actual.

PASCUAL, Jordi ; ROVIRA, Elena (coords.) (2008). **“Diversitat cultural i globalització: nous reptes per al moviment associatiu”** [en línia]. *Dossiers Barcelona Associacions*. núm. 48. abril 2008.

<http://www.desenvolupamentcomunitari.cat/web/publicacions/publicaci_torre_jussana.pdf>
[Consulta: octubre 2008]

Resum

Dins el marc de globalització en què estan immersos els barris i els pobles en l'actualitat, la diversitat cultural n'és una manifestació visible. Apareixen noves mirades i noves formes de vida, que fan a la gent repensar-se ells mateixos, repensar la seva convivència i les seves identitats. El moviment associatiu no és aliè a aquests processos, ja que és en el seu si on esdevenen aquests canvis.

Aquest document, elaborat per diversos membres de l'equip tècnic de la Fundació Desenvolupament Comunitari (FDC), vol posar sobre la taula tot un seguit de debats i d'interrogants que planteja la globalització i la diversitat cultural a les societats actuals, amb la finalitat que pugui ser d'utilitat al teixit associatiu (i sobretot, en clau barcelonina), per tal de respondre als nous reptes que tot això els planteja, com a actors privilegiats d'aquests canvis socials.

Els primers quatre capítols formen tot un bloc, on es parla pròpiament de l'àmbit associatiu. El primer d'ells comença contextualitzant les principals característiques de les societats europees, molt atractives per a la població immigrada, i reflexiona sobre la participació d'aquests en el teixit associatiu local. Els tres capítols següents aborden temes específics del món associatiu: l'articulació del comerç estranger en les associacions de comerciants (com a dinamitzador del petit comerç i com a cohesionador social), l'anàlisi de les associacions religioses (per valorar el tractament que es fa des de l'administració local i el teixit associatiu) i l'experiència de la constitució com associació de la banda juvenil *Latin Kings* a Barcelona (feta de la mà dels serveis juvenils de la ciutat).

Des d'un punt de vista més metodològic, en el següent capítol es presenten tot un seguit d'eines a l'abast d'ajuntaments i entitats per al tractament de la diversitat a escala local, com ara plans de ciutadania, plans comunitaris o els plans educatius d'entorn.

A l'últim capítol, es presenten els canvis a nivell mundial que afecten el món associatiu, no només com condicionants als quals s'han d'adaptar les entitats locals, sinó també com oportunitats per actuar i influir a una escala més àmplia.

Sumari: Introducció; 1. Associacionisme en un món globalitzat / Josep Maria Navarro; 2. Associacionisme comercial, un mitjà de cohesió social i de cooperació intercultural / Mercè Zegrí i Enrique Vidaurrázaga; 3. Diversitat religiosa i convivència intercultural, o com començar a perdre la por a les mesquites / Jordi Pascual; 4. L'Associació de Reis i Reines Llatines a Catalunya. Un repte per a tothom / Doris Boira, Genisa Prats, Máximo Rodríguez i Elizabeth Uribe; 5. Noves eines per a la gestió comunitària de la diversitat cultural: els plans de ciutadania / Marta Domènech i Jordi Pascual; 6. Globalització i tercer sector: xarxes internacionals i moviments socials transnacionals / Gianni Orsini i Elena Rovira; Síntesi i recomanacions

TELLO i ROBIRA, Rosa (2005). **“Espacios urbanos y zonas de contacto intercultural”**. En: *Inmigración, género y espacios urbanos: los retos de la diversidad* / Mary Nash, Rosa Tello, Núria Benach (eds.). Barcelona : Bellaterra, 2005. ISBN 84-7290-280-3. p. 85-98

Resum

L'article de Rosa Tello tracta del paper desenvolupat per l'espai urbà com a generador de dinàmiques socials i culturals. Com que les persones estableixen les seves relacions a través de contactes personals en espais concrets, teixeixen xarxes socials que produeixen un cos de coneixements, valors i creences. L'autora manté que les relacions generades als espais urbans es fan de forma caòtica, perquè són casuals i no obeeixen a cap ordre; no obstant això, interpreta de forma positiva aquestes relacions perquè constitueixen dinàmiques innovadores o creadores. Subratlla a més a més que les característiques morfològiques dels espais urbans constitueixen elements diferenciadors de les relacions individuals. Examina diversos espais urbans de Barcelona ciutat i la seva manera de condicionar les relacions humanes, i també diferencia entre els espais públics i privats en la materialitat de la ciutat i examina el seu significat específic en la creació d'espais simbòlics, civils o no civils. Considera l'espai públic com a espai d'igualtat i identifica l'espai privat amb l'espai de la necessitat, de la reproducció i la producció. L'autora contrasta els espais de quotidianitat entre diversos barris de Barcelona i el seu impacte en el desenvolupament de processos d'identificació mútua, d'interaccions públiques i de construcció identitària. Acaba amb l'anàlisi dels espais femenins, entesos com espais quotidians de prolongació dels espais domèstics i també espais de construcció de relacions personals.

4. Cultura, transformacions culturals i identitats

ALSAYYAD, Nezar; CASTELLS, Manuel (eds.) (2003). **¿Europa musulmana o euro-islam? Política, cultura y ciudadanía en la era de la globalización**. Madrid: Alianza, 2003. 256 p. ISBN 84-206-3707-6

Resum

Aquesta publicació analitza la cultura islàmica emergent dins la nova Europa i les seves implicacions culturals i polítiques en un món cada cop més marcat per la dialèctica entre la globalització i la identitat. El llibre, editat per Nezar AlSayyad i Manuel Castells, recull contribucions de diversos especialistes europeus, nord-americans i de països islàmics que aborden l'evidència que Europa és cada cop més

multicultural, multiètnica i multiconfessional des de perspectives i posicionaments diversos.

Caldrà acostumar-se a reconèixer que la població europea no només participa de la cultura cristiana sinó cada cop més que la cultura musulmana n'és consubstancial. Alhora, caldrà acceptar que aquest no només és una qüestió que es restringeix a l'àmbit de la cultura sinó que està també relacionat amb la manera com els governs europeus es relacionen amb els diversos governs i poblacions de països musulmans. Aquestes relacions demostren que no es tracta d'un xoc de civilitzacions sinó de l'ús que es fa dels símbols culturals i religiosos per mantenir un ordre geopolític mundial favorable als interessos econòmics i polítics dels països occidentals.

Que les creixents diferències culturals i religioses en el si d'Europa no s'acabin convertint en símbols d'identificació i combat intransigent depèn del fet que les societats europees acceptin que són i seran parcialment musulmanes, que cap religió ha de tenir el privilegi institucional i que la cultura cristiana ha de perviure a partir de la pràctica dels seus fidels i no per a política d'Estat. Aquest plantejament implica anar més enllà de la tolerància i acceptar les diferències per, tot seguit, valorar la multiculturalitat de manera positiva.

Sumari: Los autores; Prólogo a la edición española / Manuel Castells; Prefacio / Nezar AlSayyad; Introducción: el Islam y la identidad cambiante de Europa / Nezar AlSayyad y Manuel Castells; 1a parte. Europa, el Islam y la identidad del estado nacional en transformación: 1. Europa musulmana o euro-islam: A propósito de los discursos de la identidad y cultura / Nezar AlSayyad; 2. Los inmigrantes musulmanes de Europa, entre el euro-islam y el gueto / Bassam Tibi; 3. El estado-nación, la Unión Europea y las identidades transnacionales / Krishan Kumar; 4. El reto de las redes islámicas y la reclamación de la ciudadanía: la difícil adaptación de Europa a la globalización / Paul Lubeck; 5. El Islam y Occidente en tiempos de globalización: ¿Coexistencia o choque de civilizaciones? / Hala Mustafa; 2a parte. El Islam en Europa y más allá: perspectivas comparadas: 6. El puesto de los musulmanes en el multiculturalismo laico británico / Tariq Modood; 7. Raza, cultura y sociedad: la experiencia francesa con los musulmanes / Michel Wieviorka; 8. La divisoria occidental: el Islam y las identidades musulmanas en Francia y Estados Unidos / Laurence Michalak y Agha Saeed; 9. Los intelectuales y el Islam / Renate Holub; Bibliografía seleccionada; Índice analítico

BASTARDAS i BOADA, Albert (2007). **Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era "glocal"** [en línia]. Barcelona : Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, Institut d'Estudis Autònoms, 2007. 159 p. ISBN 978-84-393-7429-9
<http://www.gencat.net/drep/iea/pdfs/IEA_50.pdf> [Consulta:octubre 2008]

Resum

La globalització tecnològica, econòmica i política, juntament amb el desplaçament migratori dels darrers temps, porta a analitzar les situacions concretes que se'n deriven i les polítiques lingüístiques conseqüents. Això és el que fa Albert Bastardas en aquesta obra, que inclou un capítol centrat en els canvis i respostes possibles a com l'era «glocal» (global i local alhora) afecta les identitats i les llengües a Catalunya. L'autor estudia en aquesta obra la manera com tots aquests processos afecten les ideologies i representacions de societats tradicionalment homogènies, el paper dels estats plurilingües en el tractament de la diversitat lingüística, els

problemes que afecten la gestió de les migracions multiètniques, les qüestions relacionades amb la identitat des del punt de vista lingüístic o els efectes lingüísticoidentitaris de la globalització.

Sumari: 1. Introducció general; 2. L'era 'glocal'; 3. La interrelació lingüística en el nivell global; 4. El contacte per unions i tractats politicoeconòmics supraestats; 5. Els estats plurilingües en el nou context; 6. La gestió de les noves migracions; 7. Discussió i conclusions; 8. Les identitats i les llengües a Catalunya a l'era glocal: quines respostes, quins canvis?; 9. Referències bibliogràfiques

BERMEJO, Ruth (2008). **"Idioma e inmigración: un análisis de la evolución de los requisitos idiomáticos en las políticas de inmigración"** [en línia]. *Documentos de Trabajo (Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos)*. núm. 17. 2008 <<http://www.realinstitutoelcano.org>> [Consulta:octubre 2008]

Resum

Aquest document examina la relació entre l'idioma i les polítiques migratòries dels països en què s'instal·len els immigrants amb finalitats de residència més o menys permanent. L'estudi de l'evolució d'aquesta relació se centra en l'anàlisi dels diversos instruments o fórmules de polítiques públiques que incorporen, aborden i configuren amb diversos fins els requisits idiomàtics relatius als no nacionals del país receptor.

BOIRA BUESO, Doris (2007). **La Diversitat cultural a les ràdios i televisions d'Europa i el Canadà**. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2007. 1 disc òptic (CD-ROM). ISBN 978-84-85557-70-7

Resum

Quin lloc han reservat i reserven avui dia les televisions europees als immigrants i a les minories ètniques? Les televisions europees contribueixen a integrar o a excloure, a destruir els prejudicis o a reforçar-los? Quines lliçons s'extreuen de la més llarga experiència en la gestió de la diversitat d'alguns països del nostre entorn? Quin paper pot jugar la societat civil en l'impuls de polítiques actives que millorin la participació en els mitjans de comunicació de les comunitats immigrades i culturalment diverses? Aquests interrogants són els que intenta respondre aquesta recerca a través del repàs meticulós i alhora panoràmic del tractament de la diversitat cultural als canals de ràdio i televisió públics, privats i comunitaris de diversos països d'Europa i del Canadà on fa gairebé mig segle que s'hi està treballant des d'àmbits diversos, com el professional, el polític i el ciutadà, i que han donat com a resultat recerques, programes de televisió, polítiques i mecanismes per afavorir-ne la presència als canals a fi d'extreure'n aprenentatges per a la realitat catalana.

Sumari: Introducció; 1. Immigrants i minories culturals a l'audiovisual: el context de la recerca; 2. Informes per països: Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, Països Baixos, Regne Unit, Canadà; 3. La diversitat cultural als programes de televisió; 4. Mitjans multiculturals; 5. Mecanismes per promoure la diversitat als mitjans; 6. Conclusions; Bibliografia; Annex. Normativa comparada sobre la diversitat cultural als mitjans audiovisuals

BONET, Lluís (2006). “**Diversitat cultural i polítiques interculturals a Barcelona**” [en línia]. *Documentos Cidob: Dinámicas interculturales*. ISSN 1698-5516. núm. 6. 2006. 98 p. <http://www.cidob.org/ca/content/download/2603/25757/file/doc_dinamicas_6.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Resum

La interculturalitat i els seus efectes a Catalunya s’han analitzat des de diverses perspectives però, tot i el component cultural de la qüestió, l’interès de gestors i responsables públics de cultura per analitzar el tema és escàs. Arran d’aquesta necessitat, el present treball busca impulsar aquest debat entre especialistes i professionals de la gestió cultural i les polítiques culturals per tal de dissenyar noves estratègies de foment de la interculturalitat.

Per aquest motiu, el document s’inicia amb una presentació de la metròpoli i la seva transformació demogràfica i sociològica. Després, es dona pas a un retrat de les expressions de la diversitat cultural (posant l’accent tant en les vivències de les diverses comunitats com en els conflictes de convivència que generen). A continuació, s’aborden les veus que tracten la diversitat i les respostes institucionals, polítiques o cíviques. I, finalment, es conclou amb unes reflexions sobre l’anàlisi realitzada per tal de donar peu al debat sobre estratègies i propostes.

Sumari: Prefaci; Barcelona, una metròpoli en transició: Retrat de la ciutat: Una cruïlla d’expressions culturals diverses; Una metròpoli dinàmica i multipolar; Una metròpoli econòmicament dinàmica i territorialment complementària; Immigració i canvi demogràfic: Un flux migratori intens; Expressions de la diversitat cultural: La vivència de la interculturalitat: La presència diària de la diversitat; La incorporació de la immigració per fases d’adaptació; La diversitat a l’escola; Els locals de pregària; Espais de socialització per tipologia d’immigrant; Espais per a una interacció multicultural; Dificultats a la interacció; El Raval, un barri paradigmàtic; La institucionalització de la multiculturalitat: Impacte de la immigració sobre el consum, la participació i l’oferta cultural; Els espais culturals i de trobada de les comunitats estrangeres; Barcelona: un nou destí per artistes d’arreu del món?: Raons per les quals Barcelona atreu; Una Meca per sobre de les expectatives?; La diversitat, recurs i motiu de creativitat en una ciutat cada cop més cosmopolita; Debat, polítiques i programes: El debat públic sobre la interculturalitat a la ciutat; La percepció social (i les seves respostes) a la diversitat cultural i a la immigració; L’expressió violenta de la xenofòbia; El paper dels mitjans de comunicació; El debat ideològic sobre immigració i diversitat cultural; Les iniciatives de la societat civil: La implicació pionera dels grups de treball especialitzats; L’aparició d’iniciatives i teixit associatiu de base; Els programes i la tasca de suport de les obres socials i fundacions de les caixes d’estalvi; La política governamental sobre interculturalitat: Existeix un model català de política cultural intercultural?; La política de "normalització" lingüística; L’acció dels equipaments culturals i de proximitat; Altres iniciatives o accions d’iniciativa governamental pel diàleg intercultural; Interacció amb les polítiques socials i educatives restants; Conclusions; Referències bibliogràfiques

CARRERA, Gema; DIETZ, Gunter (coord.) (2005). **Patrimonio inmaterial y gestión de la diversidad**. Sevilla : Consejería de Cultura. Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico, 2005. 392 p. ISBN 84-8266-567-7

Resum

Aquesta publicació parteix d'un acostament a les diverses formes d'apropiació del patrimoni cultural, especialment del patrimoni intangible, tant des d'un punt de vista institucional com ciutadà, i en el context del procés contemporani de multiculturalització, analitzant els potencials i riscos que això implica per al futur de les polítiques de gestió de la diversitat. El llibre es divideix en tres grans blocs: un marc teòric i conceptual, en què emmarquem els debats tant sobre patrimoni cultural com sobre multiculturalisme i interculturalitat; una recopilació d'estudis de cas sobre el patrimoni intangible en contextos de diversitat cultural; i, finalment, una selecció d'exemples i bones pràctiques de projectes desenvolupats en l'àmbit de la gestió de la diversitat cultural.

Sumari: I. Patrimonio Cultural, Interculturalidad y Globalización. La evolución del Patrimonio (Inter)Cultural: políticas culturales para la diversidad / Gema Carrera Díaz. - Del multiculturalismo a la interculturalidad: perspectiva y evolución / Gunther Dietz. II. Patrimonio Inmaterial y Diversidad Cultural. - La Convención para la Salvaguardia del Patrimonio Inmaterial / Fernando Brugman. - El patrimonio intangible como instrumento para la diversidad cultural ¿una alternativa posible? / Victoria Quintero Morón. - Patrimonio Inmaterial y Urbanismo Cosmopolita en el Mediterráneo: una visión crítica desde el Proyecto Mediterranean Voices / Raoul Bianchi. - Diferencias culturales y patrimonios compartidos: la "Toma de Granada" y la Mezquita Mayor del Albayzín / Javier Rosón Lorente. - Más allá de la política. Experiencias estáticas, fetichismo y el "choque de las civilizaciones" en el Mediterráneo / Thomas Hauschild, Sina Lucia Kottmann, Martin Zillinger. - La música andalusí como patrimonio cultural Circum-Mediterráneo / Dwight D. Reynolds. - El flamenco como objeto de deseo. Autenticidad, mercado y políticas culturales / Cristina Cruces Roldán. - Diversidad y patrimonio en clave latinoamericana / Sergio de Zubiría Samper. - Diversidad cultural e identidad. Una aproximación desde la República Dominicana / Ana Aliende Urtasun. III. La Gestión de la Diversidad Cultural. - El efecto dominó en el patrimonio etnológico / Concha Rioja López y Fuensanta Plata García. - Patrimonio Etnológico y recreación de identidades / Juan Agudo Torrico. - Proyecto RIHLA: las huellas de la memoria. Itinerarios de la cultura inmaterial entre Andalucía y Marruecos en el marco de la iniciativa europea Interreg III-A / Carlos Sánchez de Las Heras. - El patrimonio de todos y todas. Hacia la multiculturalización de las bibliotecas andaluzas / Suhail Serghini Ouariachi y Carmen Madrid Vilchez. - La patrimonialización de la identidad en México: cultura indígena en la museología oficial y en el museo comunitario Yucultli / Anne Slenczka. - El patrimonio en un contexto urbano multicultural: el caso de Ciutat Vella de Barcelona. / Jordi Moreras Palenzuela. - La integración como participación local. La experiencia de la Asociación de senegaleses en el barrio de San Jerónimo / Ousseynou Dieng. - Discurso experto, educación intercultural y la patrimonialización de la "cultura de origen" / Adela Franzé Mudanó. - Los derechos humanos en las políticas de la gestión de la diversidad. Javier de Lucas Martín. - Multiculturalismo y plurinacionalidad en la frontera italiana del Norte-Este / Ivan Pivotti. - La diversidad cultural: ¿problema o solución? Migraciones, derechos y culturas en la Andalucía de la globalización / Emma Martín Díaz. - El consumo del patrimonio cultural: migración norteamericana en Andalucía / Caroline Oliver. - La

formación de mediadores interculturales: la experiencia de la Red Acoge / Manuel Vicente Sánchez Elías Oliver

COMELLAS CASANOVA, Pere (2008.) “**Diversidad lingüística e inmigración: ¿por qué dilapidar un patrimonio de valor incalculable?**” *Puntos de Vista: Cuadernos del Observatorio de las Migraciones y la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid (oMci)*. ISSN 1699-6119. núm. 14. 2008. p. 7-22

Resum

En aquest article s’afirma amb encert que la diversitat lingüística és un fet positiu, valuós i útil. Les raons adduïdes es basen en la necessitat crucial que tenen les llengües d’una influència mútua que fecundi noves formes de coneixement, paraules, préstecs i emocions i permeti la seva renovació i supervivència. Això xoca amb les conegudes visions ideològiques dels estats-nació davant de la diversitat i la valoració que han atorgat a les llengües minoritàries dintre del seu territori nacional i ultramarí. L’arribada de la immigració suposa un repte per a la vigència dels discursos hegemònics sobre la llengua o les diverses llengües que conviuen quotidianament entre les persones que en formen part i les parlen. L’autor ofereix interessants pistes que posen de manifest el valor del plurilingüisme a les societats multiculturals del segle XXI.

GARCÍA CANCLINI, Néstor (2004). **Diferentes, desiguales y desconectados: mapas de la interculturalidad**. Barcelona: Gedisa, 2004. 223 p. ISBN 84-9784-044-5

Resum

El llibre es divideix en dues parts: mapes i mirades. La primera examina les condicions en què es gestionen les diferències, les desigualtats, la inclusió-exclusió i «els dispositius d’explotació en processos interculturals». La segona està dedicada a analitzar com operen els moviments d’organització-desorganització de la interculturalitat.

Des d’una perspectiva transdisciplinària, *Diferentes, desiguales y desconectados* inclou una definició operativa de cultura: el conjunt «dels processos socials de significació o, de manera més complexa, la cultura inclou el conjunt de processos socials de producció, circulació i consum de la significació en la vida social», de manera que es tracta d’una guia per entendre i diferenciar els conceptes de multiculturalitat –juxtaposició d’ètnies o grups de diverses cultures en una ciutat o nació– i interculturalitat –relació de negociació, conflicte i préstec entre grups de diverses cultures.

García Canclini avisa del risc de passar de la reivindicació de la multiculturalitat –entesa com abundància d’opcions simbòliques– al multiculturalisme –com a interpretació ampliada de la democràcia–, atès que pot conduir a noves versions de l’etnocentrisme –com l’*acció afirmativa*– que consideren acríticament i de manera absoluta només les virtuts de les minories: «complir amb les quotes –de dones, d’afroamericans, d’indígenes– pot convertir en insignificants els requisits específics que fan funcionar les institucions acadèmiques, hospitalàries o artístiques», visió que «arracona en allò local sense problematitzar» la inserció de les minories «en unitats

complexes de gran escala», per la qual cosa l'investigador proposa tres elements clau per tractar el tema de la interculturalitat i la globalització: diferència, desigualtat i desconexió. Diversos quant a identitats, desiguals per la inequitable distribució de la riquesa i desconectats perquè la infraestructura de la xarxa de xarxes està encara a disposició de la minoria.

Amb amplis comentaris sobre la sociologia de la diferència de Bourdieu i el postconstructivisme, García Canclini traça una carcassa conceptual per interpretar els significats de les cultures juvenils, del cinema llatinoamericà i altres indústries culturals així com les raons dels fracassos de les polítiques culturals. Davant d'aquest panorama queda oberta la pregunta de «si serem capaços de construir un ordre intercultural globalitzat en què les dimensions socials, econòmiques, polítiques i culturals es reorganitzen perquè aprenguem a descobrir el valor d'allò diferent, per reduir la desigualtat que converteix les diferències en amenaces irritants i per generar les connexions constructives a distància».

Sumari: Introducción. Teorías de la interculturalidad y fracasos políticos. - MAPAS 1. La cultura extraviada en sus definiciones. - Laberintos del sentido Identidades: camisa y pie. - ¿Sustantivo o adjetivo? - 2. Diferentes, desiguales y desconectados. - El patrimonio intercultural de los diferentes. - Pierre Bourdieu: la diferencia leída desde la desigualdad. - La sociología posbourdieuana. - ¿Tres modelos políticos? - 3. De cómo Clifford Geertz y Pierre Bourdieu llegaron al exilio. La universidad, el shopping y los medios. - Clifford Geertz: Del conocimiento local al intercultural. - Pierre Bourdieu: el sociólogo en la televisión. - ¿Hay un lugar para estudiar la interculturalidad? - 4. La globalización de la antropología después del posmodernismo. Trabajo de campo o retórica textual. - El antropólogo como escritor. - Del análisis textual a la crítica socioinstitucional. - Qué significa "ir al campo" cuando lo tenemos aquí. - 5. Norte y sur en los estudios culturales. De las salidas de emergencia a las puertas giratorias. - Latinoamericanistas y latinoamericanos. - MIRADAS 6. Modelos latinoamericanos de integración y desintegración. Buscar un nombre para el techo común. - Pertenencias múltiples. - La totalización como utopía. - 7. Quién habla y en qué lugar: sujetos simulados y posconstructivismo. Sujetos simulados. - La desconstrucción moderna. - Qué hacer con las ruinas. - Sujetos interculturales. - Sujetos periféricos. - 8. ¿Ser diferente es desconectarse? Sobre las culturas juveniles. Informatizados, entretenidos... y los otros. - Preguntas culturales sin respuestas políticas. - Un mundo desencuadrado. - 9. Sociedades del conocimiento: la construcción intercultural del saber. El monolingüismo en las ciencias y las tecnologías. - Conexiones limitadas, diversidad selectiva. - 10. Mercados que desglobalizan: el cine latinoamericano como minoría. La conversión de mayorías en minorías. - Qué hacer cuando la globalización desglobaliza. - Epílogo. - Bibliografía

GUTIÉRREZ, Rodolfo (2007). **Lengua, migraciones y mercado de trabajo** [en línia].

Madrid: Instituto Complutense de Estudios Internacionales, 2007. 27 p.

<<http://www.ucm.es/info/icei/pdf/DT%2005-07.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Resum

Les migracions són un dels principals mitjans pels quals el valor d'una llengua augmenta o es redueix. L'economia i la sociologia de la llengua solen analitzar la relació entre migracions i valor de la llengua en múltiples escenaris. Dos dels més

generals són, d'una banda, la influència de la comunitat lingüística en la direcció i les conseqüències de les migracions i, per altra banda, els rendiments econòmics del coneixement d'una llengua als mercats de treball en què participen els immigrants. En aquest treball, es fa en primer lloc una exposició inicial dels conceptes, les teories i els principals resultats empírics dels estudis d'aquests dos escenaris típics. En segon lloc, es descriuen les tendències recents de la immigració internacional i el seu impacte, com a origen o com a destinació, a les àrees hispanes. Finalment, en el tercer apartat, es presenten uns primers resultats descriptius de l'estudi del valor de la llengua per als immigrants a Espanya.

Sumari: 1. Los estudios sobre lengua y migraciones: 1.1. Lengua y flujos migratorios; 1.2. Lengua y mercado de trabajo; 2. Las migraciones de y hacia las zonas hispanas; 3. El estudio de valor de la lengua para los inmigrantes en España; Referencias bibliográficas

“Interculturalidad y producción cultural: cine, televisión y música” (2007). En: *“Pensar las dinámicas interculturales: aproximaciones y perspectivas”*. Documentos Cidob: *Dinámicas interculturales*. ISSN 1698-5516. núm. 10. 2007. p. 13-51

Resum

Aquest capítol tracta sobre la qüestió de la representació de l'altre a la producció cultural. En concret, s'aborden tres investigacions en curs que analitzen la representació de la immigració en diversos àmbits geogràfics: la primera és una aproximació a les representacions de les experiències migratòries contemporànies a la producció cinematogràfica desenvolupada a Europa; la segona és l'estudi de les representacions i referents generats a la ficció televisiva de la cadena autonòmica de Catalunya; i l'última, una investigació sobre les músiques llatines a Barcelona i la seva incidència en les relacions interculturals.

Sumari: Introducción; Contextos de emergencia e insurgencia: prácticas de representación de las migraciones contemporáneas en la producción cinematográfica europea / Wara J. Saavedra Montaño; Ficción televisiva e identidad cultural: un primer paso hacia el diseño de políticas interculturales de programación televisiva / Luisa Martínez García; Las músicas latinas en Barcelona y su producción (inter)cultural / Isabel Llano Camacho; Consideraciones finales; Referencias bibliográficas

LLOPIS GOIG, Ramón (2005). **“Inmigración, Ocio y Tiempo Libre. Vida social, actividades deportivas y actividades culturales de la población inmigrante en España”**. *Investigación y marketing*. ISSN 1131-6144. núm. 89. 2005. p. 16-23

Resum

Aquest article ofereix una anàlisi exploratòria de les activitats d'oci i temps lliure de la població immigrant a Espanya, concretament les seves activitats socials, culturals i esportives. Partint de la submostra de 1.264 immigrants continguda a l'Enquesta d'Ús del Temps (EET) de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), aquest article mostra l'heterogeneïtat existent entre diversos grups d'immigrants en relació amb les seves activitats d'oci i temps lliure. Per això s'ofereix una anàlisi descriptiva i diferencial de

les seves activitats d'oci segon la procedència continental: Àfrica, Europa Occidental, Europa Oriental i Amèrica Llatina.

MARÍ MAYANS, Isidor (2006). **Mundialització, interculturalitat i multilingüisme**. Palma de Mallorca : Leonard Muntaner, 2006. 224 p. ISBN 84-96664-29-5

Resum

Recull de textos publicats a revistes, obres col·lectives o presentats en simposis o jornades, editats majoritàriament entre 2001 i 2006. A part de presentar situacions concretes sobre el tema d'estudi, l'autor proposa mètodes, estratègies i objectius que puguin permetre arribar a una mundialització sostenible i democràtica que no amenaci la diversitat cultural i lingüística del planeta. Davant del problema que la mundialització pot suposar per a la supervivència de la diversitat lingüísticocultural, Marí analitza en primer lloc les teories a escala internacional i se centra posteriorment en l'àmbit territorial del català, per al qual proposa un model de gestió de la diversitat basat en el reconeixement i tractament de la interculturalitat.

Amb aquesta finalitat planteja un conjunt de mesures concretes i d'aplicació pràctica que siguin favorables a la llengua catalana. Marí situa el cas català en els diversos contextos geopolítics en què s'emmarca i estableix per a cadascun d'ells l'escenari més convenient per a la seva sostenibilitat.

Sumari: Pròleg; 1. Un projecte intercultural compartible per tothom ; 2. De l'acolliment lingüístic a la interculturalitat; 3. L'acolliment lingüístic de la immigració: bones pràctiques; 4. Educació i ciutadania intercultural: el paper de la societat; 5. Les actuacions de la Unesco envers la diversitat lingüística: una perspectiva catalana; 6. Quin model de pluralisme cultural per al segle XXI?; 7. Cap a una Declaració Universal de Drets Lingüístics; 8. El multilingüisme de les empreses en el mercat mundial: l'estratègia britànica com a exemple; 9. L'articulació de la comunitat lingüística catalana: alternatives i processos possibles; 10. El multilingüisme a la Unió Europea: tendències recents; 11. Del debat a l'acció col·lectiva; 12. Cinc qüestions entorn del plurilingüisme estatal; 13. La invenció de la cultura nacional espanyola; 14. La balearització lingüística: una destrucció coherent?; 15. Drets lingüístics i mundialització: la diversitat lingüística, una dimensió negligida de la diversitat cultural

MARTÍ i PÉREZ, Josep (ed.) (2008). **Fiesta y ciudad: pluriculturalidad e integración**. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Departamento de Antropología de España y América, 2008. 215 p. ISBN 978-84-00-08628-2

Resum

Per a les societats en general, i les persones en particular, existeixen grans i petits moments al llarg de la vida. En aquests darrers hi podem trobar les festes i celebracions, on passen coses extraordinàries, i que per aquest fet són viscudes i recordades en la memòria individual i col·lectiva.

La festa té interès com a fenomen sociocultural en si. Però la festa també és un exponent de la societat on es dona, alhora que esdevé un element actiu per

transformar-la, atès que la festa és un àmbit no verbal per a la facultat creativa de la persona.

Des d'aquestes premisses, el present estudi antropològic realitzat per diferents antropòlegs en el marc del CSIC analitza el fenomen complex que representa la festa, i ho fa en l'àmbit social català, que ha esdevingut especialment pluricultural en els darrers temps amb l'arribada de nova població. Així, trobem diferents estudis de les festes que organitzen diversos col·lectius d'immigrants a la ciutat de Barcelona amb la certesa que els nouvinguts d'avui formaran la ciutadania del demà.

Sumari: Introducción / Josep Martí; 1. La fiesta en el escenario urbano actual / Josep Martí; 2. Fiesta e integración / Josep Martí; 3. La fiesta doblemente desplazada: los ortodoxos en tierras de tradición cristiana occidental / Josefina Roma; 4. Tiempo y espacio cultural inmigrante: fiestas y festivales pakistaníes en Barcelona / Rukhsana Qamber; 5. Asia proyectada: la fiesta del cine / Silvia Martínez; 6. Colombianos en Barcelona / Manuel Mandianes; 7. Cubanos en diáspora. Nuevos escenarios para la investigación (etno)musicológica / Íñigo Sánchez; 8. Fiestas brasileñas: la recreación del ambiente festivo brasileño en Barcelona / Bianka Pires

MORÉN ALEGRET, Ricard (2007). **Bon cop de mà?: món casteller, immigració estrangera i integració a Catalunya.** Barcelona: Fundació Jaume Bofill; Sabadell: Mediterrània, 2007. 156 p. ISBN 978-84-8334-806-2.

Resum

Aquest llibre és el resultat d'un estudi sobre les relacions entre immigració i el fet casteller, elaborat per Ricard Morén i Alegret, com una manera de fer constatar la importància de la cultura popular i tradicional com a vehicle d'integració a la societat.

Aquest estudi vol fer patent com la població nouvinguda troba ponts de connexió amb la vida associativa del país i, en concret, amb les tradicions que ajuden a superar les diferències ètniques, culturals i religioses. El fet casteller és l'esdeveniment folklòric que l'autor pren com a referència en el seu estudi de recerca i es basa fonamentalment en una sèrie d'entrevistes qualitatives fetes a persones immigrades estrangeres que participen en colles castelleres.

L'objectiu principal del projecte de recerca, que ha donat lloc a aquest treball, ha estat investigar quins són els processos d'incorporació, participació i integració de persones immigrades estrangeres en colles castelleres de Catalunya a través de les opinions dels seus protagonistes.

Sumari: Pròleg; 1. Castellera estrangera i enxanetes estrangeres?; 2. La immigració estrangera a Catalunya d'avui: breu aproximació general; 3. El fet casteller en el marc de la cultura popular catalana; 4. El món casteller i la integració social de la immigració estrangera a Catalunya; 5. A tall de resum. El món casteller dona la mà al futur; 6. Bibliografia; 7. Annex

MORERAS, Jordi (coord.) (2007). "Dimensiones del pluralismo religioso". *Revista CIDOB d'afers internacionals*. ISSN 1133-6595. núm. 77. 2007. p. 7-202

Resum

Les contribucions que es presenten en aquest monogràfic responen a la necessitat de pensar la gestió de la diversitat religiosa propiciada pels nous contextos migratoris. Una discussió impulsada, al seu torn, per la funció de les pràctiques i creences religioses com referències actives en els processos de configuració comunitària. Se subratlla com l'encaix de les expressions religioses que mostren els col·lectius immigrants en el seu procés d'assentament social reobre qüestions aparentment resoltes i redefineix alguns dels debats que, respecte al fet religiós, existien en les societats receptores. La publicació recull articles que plantegen una redefinició de les formes de relació institucional entre el fet polític i el religiós i dels marcs de llibertat religiosa i aconfessionals així com de les propostes de gestió i regulació en les agendes polítiques locals, com a primer àmbit impulsor d'intervencions reguladores.

Sumari: Prefacio / José María Contreras Mazarío; Introducción / Jordi Moreras Palenzuela; La inmigración y el nuevo pluralismo religioso: una comparación Unión Europea/Estados Unidos / José Casanova; La libertad de conciencia y convicción en el sistema constitucional español / José María Contreras Mazarío; El proceso de secularización en la sociedad española / Alfonso Pérez-Agote Poveda; Europa entre la laicidad y el confesionalismo: algunas pistas de reflexión / Mondher Kilani; Los desafíos de la gestión local de la diversidad etnoreligiosa en Montréal: el caso de la habilitación de los lugares de culto / Annick Germain; La ciudad de Mantes-la-Jolie y "su" mezquita: ¿un nuevo orden político-religioso en construcción? / Claire de Galember; Espacio público y pluralidad de creencias / Francesc Rovira i Llopart; Derecho, apertura de lugares de culto y libertad religiosa: a propósito de la sentencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos de 24 de junio de 2004, caso Vergos contra Grecia / Juli Ponce Solé; Iglesia católica y estado laico / Juan José Tamayo Acosta; La necesaria laicidad / Jordi López Camps; Bibliografía temática / Jordi Moreras Palenzuela; La expansión de las operaciones de paz de la ONU y el caso de Líbano / Albert Padrós López; La defensa preventiva contra el terrorismo internacional y las armas de destrucción masiva: una crítica razonada / Yolanda Gamarra Chopo; Abstracts; Selección bibliográfica del fondo documental sobre pluralismo religioso

Multiculturalitat i dret de culte. (2006). Barcelona: Diputació de Barcelona, Àrea de Cultura, 2006. 125 p. ISBN 84-9803-154-0

Resum

Aquest llibre és fruit de les intervencions fetes en el marc de la jornada sobre Multiculturalitat i Dret de Culte que va tenir lloc a Badalona el 15 de novembre de 2005.

Des d'una perspectiva multidisciplinària, en aquesta obra s'aborda el tema de la llibertat religiosa i el dret de culte dins el context català per tal de fer palesa la necessitat d'un nou discurs davant el fet intercultural i de la necessitat d'un diàleg

entre cultures i visions religioses com a pas previ i imprescindible per comprendre i respectar l'alteritat.

La convivència a les ciutats actuals pot arribar a ser vista com un joc de friccions entre la diversitat de visions i cultures presents i la negació de la cultura de l'altre o tancar-se en banda, marginar-se com en gueto, no hi ajuden pas.

En aquest sentit, es vol aprofundir en el fet d'engegar accions que obrin els espais per a la convivència comuna, per sortir des les «incomprensions culturals» i desigualtats socials. Definir d'interès públic les activitats pròpies d'associacions seria una de les solucions als problemes d'aquestes societats; per això és imprescindible que les administracions i la societat civil reflexionin.

Sumari: Presentació / Carles Ruiz Novella; Pròleg / Maite Arqué; I. Introducció: La ciutat món / Joan Soler i Amigó; II. Ponències del seminari: La ciutadania pública / Salvador Giner; Les dimensions ciutadanes, convivencials i polítiques de la llibertat de religió / Àlex Seglers; Ciutat i llocs de culte / Juli Ponce Solé; Les manifestacions externes de la cultura i la religió. Context i límits per a un exercici constitucionalment legítim / Francesc Guillén; Policia administrativa i llocs de culte / Ricard Brotat i Jubert; III. Conclusions / Eduard Tortajada i Molina

La multiculturalitat i les llengües : actes del seminari del CUIMPB-CEL 2006 (2007).
Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007. 195 p. ISBN 978-84-7283-897-0

Resum

Aquest volum recull les ponències del seminari *La multiculturalitat i les llengües*, organitzat pel Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona – Centre Ernest Lluch i celebrat els dies 9 i 10 d'octubre de 2006 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

Dirigit per Joan Martí i Castell (president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans), el seminari, així com les ponències publicades en aquest llibre, reflexionen sobre els reptes de les polítiques culturals i lingüístiques en el context d'una societat multicultural emergent.

El seminari va reflexionar sobre un dels reptes del segle XXI que cal afrontar: davant la construcció de societats heterogènies culturalment parlant, quines polítiques culturals i lingüístiques cal potenciar? La resposta no és fàcil, ja que aquesta realitat multicultural creixent es dona en societats on prèviament s'havien consolidat els estats, les nacions i els pobles, i l'acceptació d'aquesta societat que canvia implica la necessària reformulació de cadascuna de les parts.

Sumari: La multiculturalitat i les llengües / Joan Martí i Castell; Ciutadania pública i multietnicitat / Salvador Giner; Mundialització i diversitat lingüística / Isidor Marí; El multilingüisme a la Catalunya del segle XXI / M. Carme Junyent; L'alteració demolingüística de les noves migracions: una oportunitat per a la llengua catalana? / Miquel À. Pradilla; Qui és el centre de l'Univers? / Josep-María Terricabras; Les llengües policèntriques / Miquel Siguan; Els desafiaments del català davant la interculturalitat / Emili Boix-Fuster; Una, dues... moltes? Llengües inicials i transmissió lingüística a Catalunya / F. Xavier Vila; Llengua i construcció social /

Josep M. Nadal; La preservació de la diversitat lingüística: polítiques i projectes / Joan A. Argenter; Català i castellà als segles XVIII i XIX / Josep Moran

OTERO ROTH, Jaime (2007). **“Lengua y migraciones: aspectos culturales de la inmigración latinoamericana en España”** [en línia]. *Análisis del Real Instituto Elcano (ARI)*, núm. 36. 2007. < <http://www.realinstitutoelcano.org/> > [Consulta: octubre2008]

Resum

En el context de les migracions internacionals, el coneixement de la llengua es presenta com una de les barreres que l'emigrant i els seus descendents han de franquejar per accedir a una plena integració a la societat d'acollida. A Espanya, atès que la immigració massiva és un fenomen molt recent, l'atenció política i acadèmica encara se centra, sobretot, en la gestió dels fluxos. Encara és aviat per esbrinar l'evolució que seguirà la integració sociocultural dels diversos grups d'immigrants. En l'aspecte cultural, cal suposar *a priori* que la forta immigració d'origen hispanoamericà està millor situada que la d'altres grups de procedència per arribar a una integració satisfactòria. Tanmateix, sense negar les facilitats que proporciona la llengua comuna, la comparació amb altres països indica que segurament aquest no és l'aspecte més important que hauran d'abordar les futures polítiques d'integració i de gestió dels fluxos migratoris.

PINTO MOLINA, María; SALES CIGES, Auxiliadora (2007). **“Alfabetización informacional para una sociedad intercultural: algunas iniciativas desde las bibliotecas públicas”** [en línia]. *Anales de documentación*. ISSN 1575-2437. núm. 10. 2007. p. 317-333 <<http://eprints.rclis.org/archive/00010766/01/ad1018.pdf>> [Consulta: octubre2008]

Resum

La Biblioteca Pública, com a vehicle obert del coneixement, és un suport essencial per a l'educació permanent, el progrés cultural de la persona i els grups socials que configuren un entorn determinat. En l'actual Societat de la Informació i del Coneixement, des de les biblioteques públiques cal fer front a nous reptes: l'aparició de la ja coneguda bretxa digital que amplia les desigualtats anteriors no resoltes, la globalització cultural, la nova societat multicultural... En el seu paper proactiu, les biblioteques públiques poden desenvolupar un paper decisiu en la integració dels grups minoritaris dins la societat d'acollida a través de la promoció de l'intercanvi de cultures i de programes de formació en alfabetització informacional. També poden servir com a fòrum d'aprenentatge intercultural per a la comunitat de la societat d'acollida.

Reflexionarem sobre aquests aspectes i donarem compte d'algunes propostes d'interès posades en marxa per afavorir l'alfabetització informacional intercultural des de les biblioteques públiques actuals, destacant aquelles que han de tenir els ciutadans per interactuar amb la informació i el coneixement de forma efectiva, assumint a més a més el valor del respecte a les diferències.

RODRIGO ALSINA, Miquel (2003). “**Identidad cultural y etnocentrismo: una mirada desde Catalunya**”, En: *Interculturalidad, interpretar, gestionar y comunicar* / coord. por Víctor Francisco Sampedro Blanco, María del Mar Llera Llorente. Barcelona : Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-237-4. p. 197-222

Resum

En aquest text, Rodrigo Alsina reflexiona sobre com es produeix un cert etnocentrisme a l'hora de construir les identitats culturals, prenent com a base per a la seva anàlisi la tensió existent a Catalunya entre el multiculturalisme que impregna la societat i l'etnocentrisme que predica el nacionalisme.

L'opció indicada en aquest sentit seria que les construccions identitàries assumeixin també les de l'altre com quelcom indissociable d'elles mateixes, tenint en compte que la societat a què pertanyen és plural en totes les seves dimensions.

L'autor al·ludeix en aquestes línies al fet que «la millor forma de conèixer la pròpia cultura és mitjançant una mirada intercultural», com a exercici per entendre la pròpia cultura i l'aliena.

D'aquesta manera, la solució davant del debat multiculturalisme - etnocentrisme, en clau catalana, estaria en el seu reconeixement com a mestissa; la cultura catalana entesa com a resultat del joc de relacions entre diverses cultures amb què ha mantingut i manté contacte.

VILLATORO, Vicenç (2007). **Cultura popular, cohesió social i multiculturalitat**. *Cultura*. ISSN 0213473X, núm. 1 (desembre 2007). p. 150-167

Resum

La confluència del fenomen migratori i dels nous mitjans de comunicació i de transport, característics en aquests temps de globalització, han fet que la base dels mercats culturals hagi canviat en els darrers anys; han deixat el seu marcat caràcter territorial per donar pas a una base transversal als territoris on conflueixen móns de referències culturals diverses.

L'existència de comunitats culturals fortes extraterritorialment i la seva adscripció dins un territori, així com també el fet que la cultura pugui difondre's, produir-se i consumir-se des de casa mateix (televisió i Internet) provoquen l'existència d'un nou problema: la cohesió social.

Per molt que les comunitats culturals diverses «passin del territori», el territori existeix i genera uns vincles que els obliguen a compartir coses (algunes de les quals formen part de la cultura) i és imprescindible per a la convivència.

És en aquest punt on l'autor apuntala la seva tesi, assenyalant la importància que pot tenir la cultura popular com a element vertebrador del territori (tot i la diversitat cultural existent) i com a part per a la solució del problema de cohesió social. Hi haurà elements per a la cohesió, que hauran de venir donats per lleis, ciutadania, política i deures, però d'altres vindran donats per la cultura.

La cultura popular o tradicional, pel seu caràcter participatiu i per la seva capacitat de generació d'un «nosaltres» fet a mida, produeix uns mecanismes vertebradors dins del territori. A través de la cultura popular, un territori reconstrueix i reinventa la seva pròpia tradició, i segons les necessitats del moment elabora una nova identitat.

Arribats a aquest punt, la hipòtesi de Vicenç Villatoro és que la cultura popular o tradicional està dotada d'un procés de selecció i combinació d'elements diversos que contribueixen a la creació d'un «nosaltres» homogeni unificador, i en farà un cohesionador social. Però caldrà que tothom prengui consciència del problema de falta de cohesió, que hi hagi una voluntat d'intentar (de forma compartida) superar el problema i d'adquirir uns hàbits i referents nous per convida de forma pacífica. Només així la cultura popular podrà aportar nous materials i formats útils per les noves necessitats i aconseguirà perdurar (perdent elements, incorporant-ne de nous i reinventant-ne d'altres).

5. Dimensió de la Diversitat

AJA, Eliseo ; Joaquín ARANGO (eds.) (2007). **La inmigración en España en 2006: anuario de inmigración y políticas de inmigración**. Barcelona : CIDOB, 2007. 283 p. ISBN: 978-84-87072-91-8

Anuario estadístico de inmigración 2007 [en línia]. Madrid : Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Secretaría de Estado de Inmigración y Emigración. Observatorio Permanente de la Inmigración, [2008].

<http://extranjeros.mtas.es/es/general/Tablas_Anuario_2007_Excel.zip>

[Consulta: octubre 2008]

Sumari: Presentación ; Fuentes de información, notas metodológicas y normas jurídicas ; I. Extranjeros con certificado de registro o tarjeta de residencia en vigor ; II. Extranjeros con autorización de estancia por estudios en vigor

LÓPEZ I CASASNOVAS, Guillem (2007). **Inmigración y transformación social en Cataluña. Volumen I. Aspectos socioeconómicos del fenómeno migratorio: las cuestiones relevantes**. Bilbao : Fundación BBVA ; Barcelona : Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autònoms, 2007. 439 p. ISBN 978-84-96515-20-8

Sumari: Estudios socioeconómicos sobre inmigración / Guillem López i Casasnovas; Los determinantes de la inmigración internacional en España y Cataluña / Iván Moreno Torres ; Hipótesis sobre inmigración y bienestar / Pilar García Gómez ; Perspectivas laborales de la reciente inmigración en España / Josep Mestres i Domènech ; Los efectos de la inmigración sobre el rendimiento escolar en Cataluña / Eugenio García Alegre, Iván Moreno Torres ; Diferencias en estado de salud y en los condicionantes de utilización de los servicios sanitarios entre la población de origen extranjero / Pilar García Gómez, Sonia González Raya, Marc Sáez Zafra ; Heterogeneidad en los flujos migratorios y sus impactos en los mercados de la vivienda en Barcelona / Yuri Yegorov; Estudio de caso : el impacto de la inmigración en Guissona (Lleida) / Mercè Roca i Puigvert

Moviments migratoris 2006 : dades comarcals i municipals. (2007) [en línia]. Barcelona : Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya, 2007. 190 p. ISSN : 1137-0211.
<<http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/cataleg/pdfdocs/mm06.pdf>> [Consulta: octubre 2008]

Sumari: Presentació ; Introducció ; Notes metodològiques ; Definicions ; Organització interna de la publicació ; Dades bàsiques 2006 ; Taules : 1. Migracions internes 2006. Immigració segons el municipi de destinació i el lloc de procedència ; 2. Migracions internes 2006. Emigració segons el municipi de procedència i el lloc de destinació ; 3. Migracions internes 2006. Saldos destinació-procedència ; 4. Migracions internes 2006. Distribució i saldos migratoris segons la destinació i la procedència per comarques ; 5. Immigració exterior 2006. Immigració segons la comarca de destinació i el continent de procedència ; Identificadors municipals

REHER, David-Sven (dir.) (2008). **Informe encuesta nacional de inmigrantes (ENI-2007).** [en línia] Madrid : Instituto Nacional de Estadística, 2008. 153 p. (Documentos de trabajo ; 2/08) ISBN: 978-84-691-5069-6
<http://www.ine.es/daco/daco42/inmigrantes/informe/eni07_informe.pdf> [Consulta: octubre 2008]

Sumari: 1. Introducción ; 2. Características sociodemográficas y familiares ; 3. Condiciones de salida y llegada a España ; 4. Vivienda y movilidad residencial ; 5. Actividad laboral ; 6. Relaciones con el país de origen y con la sociedad española ; 7. Principales conclusiones ; Referencias bibliográficas ; Anexo

6. Altres bibliografies

BARDAJÍ RUIZ, Federico. (2006) **Literatura sobre inmigrantes en España.** [en línia]. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2006 ISBN 84-8417-233-3
<http://extranjeros.mtas.es/es/general/LITERATURA%20SOBRE.pdf> [Consulta: octubre 2008]

“La Inmigración en Europa (I) : La inmigración en España”. (2005) [en línia]. *Dossier del boletín de documentación / Centro de Estudios Políticos y Constitucionales*, núm. 24, 2005
<http://www.cepc.es/catalogo_documentos_electronicos.asp?IdClasificacion=60&IdCCatalogados=234> [Consulta: octubre 2008]

Sumari: I. La inmigración en España : I.1. Constituciones históricas : la condición de español y de extranjero ; I.2. La condición de español y extranjero en la Constitución de 1978. Tramitación y debates del artículo 13.1 y la reforma del artículo 13.2 ; I.3. Regulación vigente ; I.4. Jurisprudencia y extranjería ; I.5. Estadísticas ; I.6. La educación como factor de integración ; I.7. Bibliografía ; I.8. Direcciones de web oficiales en materia de inmigración

“La Inmigración en Europa (II) : Unión Europea, Alemania, Bélgica, Francia, Italia y Reino Unido”. (2006) [en línia]. *Dossier del boletín de documentación / Centro de Estudios Políticos y Constitucionales*, núm. 25-26, 2006
<http://www.cepc.es/catalogo_documentos_electronicos.asp?IdClasificacion=60&IdCCatalogados=300 > > [Consulta: octubre 2008]

Sumari: I. Ciudadanía e inmigración en la Unión Europea ; II. Alemania : inmigración e integración de extranjeros ; III. Bélgica ; IV. Francia ; V. Italia ; VI. Reino Unido

Todos iguales, todos diferentes. (2007). [en línia]. Madrid : Ministerio de Cultura, Centro de documentación cultural, 2007. (Guía del lector ; 05). 51 p.
<<http://www.mcu.es/centrosDocumentacion/docs/MC/guialector05.pdf> > [Consulta: octubre 2008]

Sumari: Documentos básicos ; Diversidad cultural: Documentos normativos ; Otros documentos ; Diálogo Intercultural : Año Europeo del diálogo intercultural (2008) ; Otros documentos ; Enfoques y debates : Ámbito general ; Ámbito político : Aspectos teóricos ; Aspectos económicos ; Ámbito social : Aspectos religiosos ; Aspectos de género ; Diversidad lingüística ; Educación intercultural ; Medios de comunicación ; Migraciones y minorías étnicas ; Papel de las bibliotecas y los museos ; Enlaces de interés ; Índice general de autores ; Índice de títulos

Crèdits

El Grup de Treball *Política cultural i diversitat(s)* ha treballat des de març del 2009 en el debat i reflexió al voltant de la temàtica, i ha posat les bases per a la redacció d'aquest document.

Han format voluntàriament el grup els regidors i regidores dels municipis següents:

- Calella, Pilar Rocafort Vidal
- Esparreguera, Antoni Cabré Segarra
- Gavà, Víctor Carnero López
- Hospitalet de Llobregat, Mario Sanz i Sanz
- Martorell, Maria Hinojo Nieto
- Masnou, Marta Neira i Reina
- Mataró, Sergi Penedés i Pastor
- Moià, Ma Àngels Morera Barniol
- Olesa de Montserrat, Joan Soler Vallès
- Pallejà, Carles Ortí i Millàs
- Piera, Pere Bosch i Morera
- Premià de Dalt, Sebastià Pujol i Puig
- Sabadell, Lluís Monge Presència
- Sant Adrià de Besòs, Ruth Soto Garcia
- Sant Andreu de la Barca, Amelia Arroyo Cosano
- Sant Fost de Campsentelles, Margarita Santos Jiménez
- Sant Just Desvern, Palmira Badell i Farigola
- Sant Quirze del Vallès, Àngels Ponsa Roca
- Santa Coloma de Cervelló, Josep Ma Oró Calvo
- Santa Coloma de Gramenet, Montserrat Olivés Miret
- Viladecavalls, Regina Parellada i Canals

Coordinació del Grup de Treball:

Rafael Crespo Ubero, *Intercultura, Centre pel Diàleg Intercultural de Catalunya*.

Carles Prats Maeso i Marga Julià Sotomayor, Centre d'Estudis i Recursos Culturals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Suport tècnic:

Marisol Barrientos Lima i Pepi Gil Marín, Centre d'Estudis i Recursos Culturals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Redacció:

Rafael Crespo Ubero, *Intercultura, centre pel diàleg intercultural de Catalunya*

Bibliografia elaborada pel Centre d'Informació i Documentació del Centre d'Estudis i Recursos Culturals, Àrea de Cultura, Diputació de Barcelona.

Direcció: Roser Mendoza

Redacció: Roser Mendoza, Maite López Diviu, David Franquesa i Casacuberta

Col.laboració: Marisa Jiménez Pirla

Diputació de Barcelona | Àrea de Cultura

Diputació de Barcelona
Àrea de Cultura
Centre d'Estudis i Recursos Culturals
Montalegre, 7
08001 Barcelona
Tel. 934 022 565 · Fax 934 022 577
www.diba.cat/cultura